

# Levande traditioner

Slutrapport om tillämpningen av Unescos konvention om  
tryggande av det immateriella kulturarvet i Sverige

Redovisning av regeringsuppdrag Ku2010/1980/KT

# Innehåll

Förord.....	4
Prolog .....	5
1. Sammanfattning.....	7
2. Bakgrund .....	11
2.1 Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet .....	11
2.2 Den svenska Unescostrategin .....	14
2.3 Tidigare uppdrag: Förslag till nationellt genomförande av Unescos konvention om det immateriella kulturarvet (2009).....	15
2.4 Aktuellt uppdrag: att utveckla arbetet med tillämpningen av konventionen i Sverige (2011-2013) .....	17
3. Arbetet med uppdraget .....	19
3.1 Tillvägagångssätt .....	19
3.1.1 Arbetsgruppen .....	19
3.1.2 Noderna .....	20
3.1.3 Urfolket samerna .....	20
3.1.4 De nationella minoriteterna .....	21
3.1.5 Samverkan med övriga berörda aktörer.....	22
3.1.6 Internationell samverkan .....	22
3.1.7 Information och kunskapsspridning .....	23
3.1.8 Övriga insatser .....	24
3.2 Samverkansformer, organisation och ansvarsfördelning.....	25
3.2.1 Den samordnande myndigheten .....	25
3.2.2 Noderna .....	26
3.2.3 Nationellt råd för immateriella kulturarv.....	36
3.3 Förteckningsarbetet .....	38
3.3.1 Bakgrund .....	38
3.3.2 Förteckningsarbetet i andra länder .....	39
3.3.3 Det svenska förteckningsarbetet – tänkbart tillvägagångssätt och målsättning .....	40
3.4 Konventionen på det internationella planet .....	43
3.4.1 Beslutande organ .....	43
3.4.2 Kapacitetsbyggande.....	43
3.4.3 Listor och register .....	44
3.4.4 NGO:ernas roll och medverkan .....	45
3.4.5 Rådgivande organ .....	46
3.4.6 Utvärdering av konventionen .....	48
4. Sammanfattande slutsatser och förslag.....	50
4.1 En kreativ organisation.....	50
4.2 Nationellt råd för immateriella kulturarv.....	51

4.3 Förteckningsarbetet .....	52
4.4 Nomineringar till Unescos listor.....	53
4.5 Tryggandeåtgärder.....	54
4.6 Ideella aktörer och NGO:er .....	55
4.7 Kunskapsspridning .....	55
4.8 Konventionstexten.....	56
4.9 Konventionen i förhållande till andra traktater.....	57
4.9.1 Internationella instrument som avser immateriella rättigheter.....	57
4.9.2 Internationella instrument som avser utnyttjande av biologiska eller ekologiska resurser .....	57
4.10 Internationell samverkan .....	58
4.11 Utmaningar och möjligheter.....	59
4.12 Ett steg i taget – utvärdera efter hand.....	60
4.13 Ansvar och uppdrag.....	61
4.14 Finansiering .....	61
Källor och litteratur .....	63
Bilagor .....	65
1. Svensk översättning: Konvention om tryggande av det immateriella kulturarvet .	66
2. Terminologi .....	80
3. Deltagare i arbetsgruppen.....	83
4. Deltagare i nod A. Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet. Sociala sedvänjor, riter och högtider samt Kunskap och sedvänjor rörande universum.....	84
5. Deltagare i nod B. Traditionell hantverkskunskap .....	85
6. Deltagare i nod C. Framföranden (musik, dans, teater etc.).....	86
7. Deltagare i nod D. Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med landets materiella kulturarv och kulturmiljöer .....	87
8. Minnesanteckningar från den 22–23 oktober 2012 .....	88

## Förord

Den 26 januari 2011 ratificerade Sverige, som 134:e land, Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet. Under åren 2011–2013 har Institutet för språk och folkminnen haft ett särskilt regeringsuppdrag att som samordnande myndighet utveckla arbetet med tillämpningen av konventionen. Uppdraget har utförts i samverkan med berörda aktörer och mot bakgrund av de remissvar som inkommit på institutets rapport från 2009, *Förslag till nationellt genomförande av Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet*.

Det har varit tre spännande, innehållsrika och givande år med en hel del utmaningar och många glädjeämnen. Uppdraget har inneburit en fördjupad kunskap om området, en breddning av institutets interna kompetens och en större generell medvetenhet om konventionen och dess innebörd för kulturområdet och Sverige som konventionsstat.

Det treåriga regeringsuppdraget är nu genomfört och detta är vår slutrapport. Vi vill tacka alla som med energi och stort engagemang bidragit till genomförandet – i arbetsgruppen, i noderna och i nodernas nätverk. Ett extra stort tack till alla som dessutom under framtagandet av denna rapport bidragit med texter och synpunkter.

Några ord om dispositionen. Bakgrundsavsnittet är relativt begränsat eftersom vi bedömde att relevant bakgrundsinformation finns i den delrapport vi lämnade till regeringen i juni 2012. Vi har istället lagt tyngdpunkten på att beskriva hur arbetet med uppdraget har framskridit och vilka frågor som diskuterats, problematiserats och behandlats på vägen. Tanken är att ge en bild av omfattningen och den komplexitet som präglar arbetet med konventionen, men också vilka möjligheter som finns att lyfta det immateriella kulturarvet till nya höjder. I det avslutande kapitlet redovisar vi våra slutsatser och förslag samt utvecklar och konkretiserar många av de idéer som lyftes fram redan under arbetet med regeringsuppdraget 2009, inför ratificeringen av konventionen.

I löptext har vi i rapporten oftast använt kortformen ”institutet” när vi benämnt oss själva som den samordnande myndighet som drivit utvecklingsuppdraget, undantaget när tydligheten krävt att hela namnet skrivs ut. När vi beskriver förslaget till en framtida organisation har vi dock använt begreppet ”den samordnande myndigheten”.

Projektledare för det treåriga regeringsuppdraget har varit arkivchef Annika Nordström som också, tillsammans med projektsamordnare Annika Sjöberg, utformat rapporten.

Uppsala i februari 2014

Ingrid Johansson Lind  
Generaldirektör  
Institutet för språk och folkminnen

## Prolog

I Sydsvenskan från den 29 november 2009 står att läsa om de traditioner som nyligen antagits till Unescos Representativa lista över mänsklighetens kulturarv. Under rubriken ”Svensk påskkäring inte med på listan” beskrivs i något indignerad ton hur den omfattar utklädningsupptåg från Tjeckien som påminner om våra påsktraditioner. Dessutom har konsten att baka pepparkakor nominerats av Kroatien! Hur går det då med de svenska pepparkakorna?

Det åttonde kommittémötet för Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet hölls i Baku i december 2013. Inne i förhandlingssalen diskuterades bland annat de kulturarv som nominerats till konventionens internationella listor. I foajén väntade utövare, vars traditioner fanns med som förslag. Den representativa listan ska bidra till att öka kännedomen om immateriella kulturarv och spegla kulturell mångfald världen över. Liksom konventionen kan den ses som ett sätt att synliggöra de immateriella kulturarven, som länge varit i skymundan för de materiella. Kirgizistan hade till detta möte nominerat en episk berättartradition, trilogin Manas, Semetey och Seytek, som skildrar de kirgiziska folkens historia. Det är en levande, muntlig tradition och långa epos har överförts mellan generationer över århundraden. Förslaget antogs. Liksom vid tidigare ”acceptance” förtätades stämningen i salen. Den kirgiziska delegationen fick säga några ord. – Kirgizien har ett berg, men inga monument eller byggnader på Världsarvslistan. De kirgiziska folken har inte haft någon Michelangelo eller möjligheter att bygga Eiffeltorn, men har skapat ett epos som är djupare än havet.

Allas blickar riktades mot en grupp män, kvinnor och barn i filtade, toppiga mössor. De hade väntat på sin stund, några minuters framträdande inför kommittén. En liten pojke började; ett rytmiskt berättande, i toner, och med gester, flera stämde in och avlöste varandra. Den kirgiziska berättelsen är speciell, men själva berättandet påminner om muntliga traditioner, som funnits i andra delar av världen.

Nu förbereds en nationell förteckning över levande traditioner i Sverige. Vad kan komma att finnas på en sådan? Kanske årseldar, hjultillverkning, vävning, allsång, polska, jojk, skolgårdsramsor, fäbodbruk eller att äta pizza på nyårsdagen. Flera av dem som har deltagit i arbetet med denna konvention har lämnat förslag, men förhoppningsvis kommer många fler.

Immateriella kulturarv är delar av våra gemensamma resurser i form av mänsklig kreativitet. Olika former av hantverk, ritualer, traditioner, danser, sånger och berättelser berikar våra liv och kan ses som alternativa sätt att se och tolka världen. Genom att trygga förutsättningarna för dem kan vi föra med oss kulturell mångfald och uttryck från det förflutna som tillgångar in i framtiden. Immateriella kulturarv är inte bara mångfaldiga, utan också dynamiska, föränderliga och lika; de har potential att

sammanföra människor från olika delar av världen, ge alternativa sätt att lära känna varandra och mötas. Genom att konventionen sätter den aktiva, kulturskapande människan i centrum är detta en möjlig tanke.

Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet har ytterst som mening att bygga broar och förståelse mellan människor, men kan ändå leda till ägandefrågor. Kan konventionen få oss att se den mångfald och rikedom av sätt att sjunga, berätta och baka pepparkakor som finns, och leda till insikter om att det är mer i denna värld som förenar än som skiljer oss åt, är mycket vunnet. Frågan är: ska vi vara osams om pepparkakorna – eller kan vi dela?

# 1. Sammanfattning

Den 26 januari 2011 ratificerade Sveriges regering Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet och gav från årsskiftet Institutet för språk och folkminnen ett treårigt uppdrag, att som samordnande myndighet utveckla arbetet med tillämpningen av konventionen i Sverige. Detta dokument är den slutrapport som enligt uppdraget ska redovisas senast den 14 februari 2014.

Under rubriken Bakgrund presenteras inledningsvis själva konventionen, därefter den svenska Unescostrategin. Här finns också en sammanfattning av institutets tidigare uppdrag, som redovisades i *Förslag till nationellt genomförande av Unescos konvention om skydd/tryggnad av det immateriella kulturarvet* den 25 november 2009. I remissvaren på förslaget finns en positiv samstämmighet om den grundorganisation som föreslogs. Sist följer ett avsnitt om det aktuella uppdraget och de synpunkter som fått betydelse för institutets arbete.

I kapitlet Arbetet med konventionen beskrivs under rubriken Tillvägagångssätt hur institutet har genomfört uppdraget. Arbetet har varit inriktat på att bygga nätverk och finna former för samverkan samt kunskapsspridning och kompetensutveckling. Institutet har byggt vidare på den arbetsgrupp som utformade det tidigare förslaget samt prioriterat arbetet med att skapa en organisation med bred representation. Under uppdragstiden har institutet utvecklat och fördjupat arbetet med konventionen, såväl nationellt som internationellt. En särskild insats är *Naturen för mig*, som också är ett pilotprojekt för att utveckla metoder och samarbeten mellan kulturarvsinstitutioner. På Kulturarvsdagen, den 8 september 2013, anordnades olika aktiviteter på flera ställen i landet i samarbete med nätverken och Riksantikvarieämbetet.

I avsnittet Samverkansformer, organisation och ansvarsfördelning beskrivs hur institutet har utvecklat det tidigare förslaget med en samordnande myndighet och fyra noder med breda nätverk inom konventionens olika domäner. Därtill har frågor om det föreslagna nationella rådets tänkbara sammansättning, uppdrag och ansvar behandlats. Institutet har framförallt riktat in sig på arbetet i noderna, som har varit forum för en stor del av arbetet med konventionen. Organisationen kan också ses som en väg till nya former av kreativa och vidgade samtal mellan olika aktörer.

Till nodernas nätverk har de olika aktörer som uppdraget omfattar engagerats. Nodernas ansvarsområden har specificerats och deras domäner har fördelats enligt följande förslag:

A) Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet: Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet samt sociala sedvänjor, riter och högtider. Kunskap och sedvänjor rörande universum

B) Nämnden för hemslöjdsfrågor: Traditionell hantverkskunskap

C) Statens musikverk/Svenskt visarkiv: Framföranden – musik, dans och teater

D) Riksantikvarieämbetet: Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med materiella kulturarv och kulturmiljöer i Sverige

Inom varje nod har hållits två eller tre möten. Fokus har dels varit information om konventionen, dels nodernas arbetsformer, ansvar och nätverk. Noderna har också arbetat med att utveckla metoder för vidareförande, identifiera särskilda områden där tryggnadsåtgärder är angelägna samt påbörjat det nationella förteckningsarbetet. Varje nod beskrivs i ett särskilt avsnitt, där också nodansvariga myndigheter har kommenterat arbetet.

I artikel 12 i konventionstexten fastslås att varje konventionsstat ska upprätta en eller flera förteckningar över de immateriella kulturarv som finns inom landets territorium, på ett sätt som är anpassat till den egna situationen. För att ett kulturarv ska kunna nomineras till någon av konventionens internationella listor måste det finnas på en nationell förteckning. Avsnittet Förteckningsarbetet ger en bakgrund, exempel från andra länder och ett förslag till hur arbetet i Sverige kan genomföras.

Avsnittet Konventionen på det internationella planet beskriver konventionens organ samt arbetet med kapacitetsbyggande i Unescos regi. Där redogörs också för de internationella listor och register som finns kopplade till konventionen. Ideella organisationer har en viktig roll i konventionsarbetet och så kallade NGO:er kan ansöka om ackreditering. Under det senaste kommittémötet förslogs två svenska organisationer bli ackrediterade – Erik Sahlström Institutet och Berättarnätet Kronoberg. Sist i detta avsnitt redovisas resultaten från den utvärdering av konventionen, som ”The Internal Oversight Service” nyligen har genomfört.

Därefter följer Sammanfattande slutsatser och förslag. Det har varit en stor utmaning att samordna alla de aktörer som uppdraget omfattar och att uppmärksamma alla de former av kulturarv som konventionen kan inbegripa. Under rubriken En kreativ organisation gör institutet bedömningen att den tidigare föreslagna organisationsmodellen är en framkomlig och fruktbar väg att gå. De breda nätverken har redan lett till nya samverkansformer, olika aktörer inom kulturområdet har fått mötas. Den samordnande myndigheten bör även fortsättningsvis samråda med Sametinget, som har bildat en samisk arbetsgrupp och utsett representanter till samtliga noder. Den samordnande



myndigheten och noderna bör också vidareutveckla arbetet med mångkulturella perspektiv och deltagande från flera minoritetsgrupper.

Institutet och arbetsgruppen ser ett Nationellt råd för immateriella kulturarv som viktigt för övergripande frågor och arbetets idémässiga utveckling. Den samordnande myndigheten och de nodansvariga bör ingå i rådet: Institutet för språk och folkminnen, Nordiska museet, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet och Svenskt visarkiv; Statens musikverk. Därtill bör Statens Kulturråd, Riksarkivet, Sametinget, Mångkulturellt Centrum och representation från ideella aktörer och utövare ingå i rådet. Svenska Uneskorådet bör adjungeras, vid behov även ytterligare sakkunskap. Frågan om juridisk expertis beaktas. Institutet föreslår att den samordnande myndigheten i samarbete med berörda myndigheter/organisationer får i uppdrag att utse ledamöter i rådet och att dessa inledningsvis utses på fyra år.

En förteckning över levande immateriella kulturarv i Sverige kan bli en resurs som synliggör konventionens målsättning och öppnar möjligheter till mångfald och ökad delaktighet. Förteckningsarbetet ska förenas med en samtida syn på kulturarv som dynamiska och föränderliga och medvetenheten om att de kan användas för olika syften. Institutet föreslår att förteckningsarbetet påbörjas enligt den strategi och i de tre steg som presenteras i rapporten med 1) stomme, 2) påbyggnad och 3) ökad interaktivitet. Förteckningen ska enligt förslaget vara ett webbaserat, levande dokument som ständigt uppdateras. I ett särskilt avsnitt beskrivs konventionens förhållande till andra traktater, vilket kan komma att aktualiseras i samband med förteckningsarbetet.

En stor pedagogisk utmaning ligger i att sprida kunskap om konventionen. I arbetsgruppen har förslagits att i dialog med allmänheten använda begreppet Levande traditioner. Webbplatsen för det immateriella kulturarvet kommer att utvecklas i takt med att förteckningsarbetet fortskrider. Institutet bedömer att större informationsinsatser är lämpliga i samband med att en allmän utlysning planeras.

Flertalet av de remissinstanser som lämnat synpunkter på Förslag till nationellt genomförande har instämt i uppfattningen att tona ned konventionens internationella listor. Samtidigt finns ett intresse för detta. Institutet har inte prioriterat frågan, men menar att vi inte ska utesluta nomineringar från Sverige i framtiden. Register över metodiskt bästa exempel framhålls som en god förebild i konventionens anda.

Flera aktörer har pekat på områden där det finns behov av tryggnadsåtgärder och att värdefull kunskap håller på att gå förlorad. Förväntningarna på ekonomiska insatser för detta ändamål är mycket stora. Av avgörande betydelse för det fortsatta arbetet är också att ideella aktörer bereds möjlighet att delta i arbetet samt att de organisationer som antas till NGO:er kan få stöd för detta. Särskilda projektmedel skulle utgöra en viktig

drivkraft för olika aktörers fortsatta medverkan, stärka området samt konkretisera och utveckla Sveriges arbete med konventionen.

Ett av konventionens syften är att främja internationellt samarbete och bistånd. Institutet pekar också på att Sverige borde kunna bistå utvecklingsländer i arbetet med konventionen, exempelvis genom frivilliga bidrag till Unescos fond för det immateriella kulturarvet. Frågan om Sverige i framtiden ska kandidera till den mellanstatliga kommittén för det immateriella kulturarvet bör övervägas. Institutet menar att Sverige skulle kunna bli en viktig aktör i kommittén, men att ett sådant uppdrag kräver noggranna förberedelser och samordning mellan myndigheter och departement.

Under rubriken Utmaningar och möjligheter framhålls betydelsen av ett kritiskt förhållningssätt. Flera utmaningar har konkretiserats i samband med förteckningsarbetet. Institutet menar att konventionen är en möjlig plattform för att problematisera och utveckla svensk kulturarvspolitik. Arbetet har redan lett till nya relationer och utbyten mellan olika slags aktörer. Genom att Sverige har ratificerat konventionen om de immateriella kulturarven har dessa fått en annan status; det vidare arbetet kan leda till att ytterligare synliggöra och vidareföra vår kreativa mångfald av ritualer och traditioner, visor och berättelser, av teater, musik och dans, av handens och kroppens kunskaper. Konventionen kan öppna nya vägar till internationell samverkan och bli ett verktyg för att förstå och lära känna en dynamisk värld.

Konventionen innebär flera uppgifter som ska genomföras – och ytterligare möjligheter. Allt kan inte ske samtidigt, men efter hand. Det är institutets bedömning att genomförandet i Sverige bör vara öppet för förändringar. Institutet föreslår att arbetet från och med 2015 går över i ett löpande utvecklingsarbete, som utvärderas efter fyra år. Därefter kan nya mål upprättas. Ett sådant förfaringsätt kan vitalisera arbetet och förenkla förändringar i organisationen.

Institutet föreslår att institutet får fortsatt samordningsansvar för arbetet med konventionen och att *Institutet för språk och folkminnen* tillsammans med *Nordiska museet*, *Nämnden för hemslöjdsfrågor*, *Riksantikvarieämbetet* och *Statens musikverk* genom *Svenskt visarkiv* blir nodansvariga myndigheter/motsvarande institutioner. Ansvarsområden fördelas som tidigare redovisats. Arbetet genomförs i samverkan med olika aktörer. Det gemensamma ansvaret är att bevaka att immateriella kulturarv tryggas samt att genomföra och ytterligare utveckla arbetet med konventionen i Sverige.

Institutet föreslår också ett par justeringar i den svenska översättningen av konventionstexten och lämnar ett förslag till finansiering. Vidare föreslår institutet att ett nytt statsbidrag inrättas, för särskilda insatser för att trygga, vidareföra och levandegöra immateriella kulturarv i Sverige.

## 2. Bakgrund

### 2.1 Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet

Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) är en samarbetsorganisation inom Förenta Nationerna som verkar för fred och säkerhet genom främjande av internationellt samarbete. Unesco verkar inom fyra övergripande programområden: utbildning, vetenskap, kommunikation och medier samt kultur. Verksamheten inom kulturprogrammet syftar till att bevara mångfalden inom kulturarvet och skapa dialog och utbyte mellan olika kulturer. Hållbar utveckling och kultur som utvecklingsfaktor är viktiga teman i arbetet. Arbetet inom kulturprogrammet präglas av samordning av flera olika konventioner. Världsarvskonventionen (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) från 1972 är Unescos mest kända konvention och inriktad mot kultur- och naturarv.

Konventionen om tryggnad av det immateriella kulturarvet (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) utarbetades efter beslut av Unescos generalkonferens år 2001 (bilaga 1). Förslaget väcktes bland annat mot bakgrund av ökade krav från utvecklingsländerna på att immateriella kulturarv skulle kunna tryggas på liknande sätt som världsarven. Konventionen antogs vid generalkonferensen 2003, trädde i kraft 2006 och ratificerades av Sverige 2011. Genom Finlands ratificering 2013 har nu samtliga nordiska länder anslutit sig till konventionen. Under de år som har gått sedan konventionen trädde i kraft har kunskapen om de immateriella kulturarven ökat, samtidigt som konventionen antagits av allt fler länder – 158 stater i december 2013.

Konventionens högsta beslutande organ är Generalförsamlingen (General Assembly), därtill finns den Mellanstatliga kommittén för tryggnad av det immateriella kulturarvet (Intergovernmental Committee).

Endast immateriella kulturarv som är förenliga med mänskliga rättigheter och med de krav som ställs på ömsesidig respekt mellan olika gemenskaper och på hållbar utveckling omfattas. Konventionen lägger, till skillnad från Världsarvskonventionen, vikten på vidareförande av ett levande bruk med betoning på utövande, utövare och arenor. Detta innebär att en mängd olika parter ska involveras i arbetet. Det bör i sammanhanget noteras att Unesco när det gäller att uppmärksamma och trygga bevarandet av arkiv och dokument inrättat Världsminnesprogrammet (Memory of the World). Sverige har sex samlingar på listan över världsminnen. Världsminnesprogrammet är ett samarbetsforum för experter men arbetet baseras inte på någon normativ text, som t.ex. en konvention. Därför har programmet ingen legal status.

Konventionen om tryggnad av det immateriella kulturarvet syftar till att

- a) trygga det immateriella kulturarvet
- b) säkerställa att berörda lokalsamhällets, grupper och enskilda personers immateriella kulturarv respekteras
- c) höja medvetandet på lokal, nationell och internationell nivå om det immateriella kulturarvets betydelse och säkerställa uppskattningen av det
- d) främja internationellt samarbete och bistånd.<sup>1</sup>

I konventionstexten definieras immateriella kulturarv som: ”sedvänjor, framställningar, uttryck, kunskap, färdigheter – liksom tillhörande tillvägagångssätt, ändamål, artefakter och kulturella miljöer – som lokalsamhället, grupper och i vissa fall enskilda individer erkänner som en del av sitt kulturarv”. Ett kriterium är att kunskapen ska ha förts vidare ”från generation till generation” i samspel med omgivningen. Immateriella kulturarv är inte enbart nedärvda traditioner från det förflutna, de kan vara samtida och urbana. De uttryck som vi bär kan också praktiseras av andra, oavsett om det gäller våra nordiska grannar, människor på andra sidan jordklotet eller om de har anpassats till nya förhållanden i samband med migration. De immateriella kulturarv som omfattas ska utgöra en del av människors gemenskap och identitet och främja ”respekten för kulturell mångfald och mänsklig kreativitet”.<sup>2</sup>

I konventionens andra artikel ges exempel på så kallade domäner,<sup>3</sup> områden, där de immateriella kulturarven kommer till uttryck:

- a) muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet
- b) framföranden/performanser
- c) sociala sedvänjor, riter och högtider
- d) kunskap och sedvänjor rörande naturen och universum
- e) traditionell hantverkskunskap.

Flertalet av konventionens artiklar är formulerade på ett sätt som möjliggör ett relativt fritt agerande när det gäller att genomföra konventionen i det egna landet. Vissa regler är dock tvingande och innefattar samtliga medlemsländer. Dessa uttrycks i artiklarna 11, 12, 26 och 29.

---

<sup>1</sup> Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet. Artikel 1.

<sup>2</sup> A.a. Artikel 2.

<sup>3</sup> Konventionen innehåller flera begrepp. För att underlätta förståelsen finns en särskild terminologi, där dessa översatts från engelska till svenska (bilaga 2).

Enligt dessa ska Sverige

- vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa tryggheten av det immateriella kulturarvet inom landet
- identifiera och definiera de olika delarna av det immateriella kulturarvet i samråd med lokalsamhällen, grupper och berörda icke-statliga organisationer
- upprätta en eller flera förteckningar över det immateriella kulturarvet
- kontinuerligt uppdatera de upprättade förteckningarna
- betala den avgift till fonden som kommittén har beslutat
- avge periodiska rapporter till kommittén om de åtgärder som vidtagits för att uppfylla konventionen.

Dessutom är rekommendationer vanliga i internationella konventioner. Dessa ger utrymme för tolkning och är ett resultat av att texten har förhandlats fram av parter med olika intressen och förutsättningar. Enligt artikel 13 ska konventionsstaterna också sträva efter att

- a) bedriva en politik som syftar till att främja det immateriella kulturarvets funktion i samhället och införliva tryggheten av detta arv i samhällsplaneringen
- b) utse eller inrätta ett eller flera behöriga organ för tryggheten av det immateriella kulturarvet
- c) främja vetenskapliga, tekniska och konstnärliga undersökningar och forskningsmetoder
- d) vidta lämpliga rättsliga, tekniska, administrativa och ekonomiska åtgärder.

Artikel 14 anger hur varje stat kan sträva efter att främja det immateriella kulturarvet och öka medvetenheten om detta, genom utbildning och andra metoder för kunskapsöverföring samt olika bevarande- informations- och forskningsinsatser. Vidare ska enligt artikel 15 varje konventionsstat ”arbeta aktivt för att lokalsamhällen, grupper och, i tillämpliga fall, enskilda personer som skapar, underhåller och överför detta arv vara delaktiga och ges inflytande”.

Enligt artiklarna 16–18 har ett medlemsland möjlighet att nominera, dels till Listan över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggheten (The List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding), vilken riktar sig mot specifikt hotade kulturarv, dels till den Representativa listan över mänsklighetens immateriella kulturarv (The Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity). Den har en mer allmängiltig inriktning och som mål att återspegla det immateriella kulturarvets mångfald och väcka insikt om dess unika värde. Därutöver finns en lista över goda metodiska exempel. En grundregel är dock att inget kan nomineras till dessa

listor utan att först finnas med på en nationell förteckning. Arbetet med att upprätta förteckningar är därför grundläggande för det fortsatta arbetet med konventionen.

Varje stat som har ratificerat konventionen ska senast sex år efter ratificeringen (och därefter vart sjätte år) rapportera om de åtgärder som vidtagits, lagstiftande, administrativa och andra. Rapporten ska även innehålla information om ansvariga institutioner, om förteckningsarbetet och vidtagna tryggnadsåtgärder, om internationellt samarbete samt om statusen för de element som eventuellt är inskrivna på den representativa listan.<sup>4</sup> Därtill ska rapporten visa hur olika grupper har deltagit i konventionsarbetet och i rapporteringen. Den periodiska rapporteringen utgör en av konventionens viktigaste mekanismer för internationellt samarbete och utbyte av information om dess tillämpning. Sverige ska första gången lämna en rapport i december 2017, vilken sedan behandlas på kommittémötet 2018.

## 2.2 Den svenska Unescostrategin

Vid Unescos senaste generalkonferens, i november 2013, blev Sverige invalt i Unescos styrelse. Eftersom det finns en lång tradition av nordiskt samarbete i Unescofrågor är detta också en styrelseplats för de nordiska medlemsländerna Danmark, Finland, Island och Norge samt Färöarna som är associerad medlem.

Till grund för det svenska arbetet med Unesco utarbetas vart fjärde år en strategi. I denna anges mål, samarbetsformer och ansvarsfördelning mellan olika aktörer samt hur Sverige ska bidra till att stärka Unescos verksamhet. En strategi gällande 2014–2017 är under antagande och arbetet med den immateriella kulturarvskonventionen bör samordnas med denna. Prioriterade frågor är yttrandefrihet, utbildning för hållbar utveckling, utbildning för alla, reformering av Unesco och tillgång till rent vatten.

Målen i det svenska Unescoarbetet ska uppnås genom ökad samverkan mellan de berörda myndigheter, organisationer och aktörer som är aktivt engagerade i Unescos internationella samarbeten och nätverk samt i Svenska Unescorådet. ”Det nordiska samarbetet är grundläggande, men olika frågor föranleder samarbete med olika konstellationer av tongivande eller likasinnade länder.”<sup>5</sup>

Den svenska Unescostrategin är indelad i olika programområden. Inom programområde *Kultur* är målet att Unesco vid slutet av perioden bland annat ska

---

<sup>4</sup> Begreppet ”element” används internationellt för de immateriella kulturarvsuttryck som förs upp på förteckningar eller listor.

<sup>5</sup> Svenska Unescorådet. Utkast till svensk Unescostrategi 2014–2017.

ha effektiviserat arbetsmetoderna i de olika styrelserna/kommittéerna vilka i nuläget upplevs som ineffektiva och föråldrade. Sverige ska vidare aktivt verka för att förbättra arbetsförhållanden och rättsäkerhet för kulturskapare samt uppmärksamma bristen på yttrandefrihet. Det understryks att ”Unescos arbete inom kultursektorn spelar en central roll för de övergripande målen fred och hållbar utveckling” och att kulturens roll för hållbar utveckling och som ekonomiskt incitament under senare år kommit allt mer i fokus.

Under perioden ska Sverige prioritera arbetet inom tre av kulturkonventionerna vilka ska ligga som grund för allt fortsatt arbete inom området kultur. Det gäller 1972 års Konvention om skydd för världens kultur- och naturarv, 2003 års Konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet samt 2005 års Konvention om skydd för och främjandet av mångfalden av kulturyttringar.

## 2.3 Tidigare uppdrag: Förslag till nationellt genomförande av Unescos konvention om det immateriella kulturarvet (2009)

I januari år 2009 beslutade regeringen att ge sex myndigheter/motsvarande i uppdrag att arbeta fram ett förslag till nationellt genomförande av Unescos Konvention om tryggnad/skydd av det immateriella kulturarvet i Sverige. En arbetsgrupp bildades med representanter från uppdragstagarna: Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd, Stiftelsen Nordiska museet samt Institutet för språk och folkminnen som sammankallande och samordnande myndighet. I uppdraget, som skulle ske i samråd med övriga berörda aktörer, ingick en översyn av ansvarsfördelningen mellan myndigheter och andra aktörer när det gäller frågor om det immateriella kulturarvet.

Metodiskt genomfördes bland annat ett upprop som gick ut till 450 mottagare – till såväl utövare och ideella föreningar som en rad olika institutioner. Dessa uppmanades att via en webbenkät svara på frågor, som syftade till att dokumentera aktörer, förväntningar och synpunkter kring uppdraget. Den kartläggning som gjordes visar på stora tillgångar, men också på behov och utmaningar, liksom förväntningar på att konventionens genomförande ska medföra nya satsningar och samarbeten.

I november 2009 redovisades resultatet av det gemensamma arbetet i *Förslag till nationellt genomförande av Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet* (i det följande förkortat till *Förslag till nationellt genomförande*). I april 2010 sändes förslaget ut på remiss av Kulturdepartementet till

myndigheter/organisationer och ideella aktörer inom området vilka återkom med synpunkter och kommentarer.<sup>6</sup>

Den övergripande slutsats som arbetsgruppen för 2009 års uppdrag drog var att Sverige har grundförutsättningar att leva upp till konventionens krav, och menade att olika former av insatser inom området är viktigare än att nominera kulturarv till konventionens olika listor. Gruppen koncentrerade sitt förslag till att gälla en organisation som kan vidta de åtgärder som kan komma att krävas i sammanhanget, och strävade inte efter att ge svar på den mängd frågor som kan aktualiseras av konventionen.

Arbetsgruppen ansåg att det fortsatta arbetet kan och bör vara en uppgift för redan existerande myndigheter och institutioner i samverkan med en rad aktörer. Organisatoriskt förordades en arbets- och ansvarsfördelning enligt en modell med en samordnande myndighet och ett antal nodansvariga myndigheter/motsvarande organisationer. Dessa ska ansvara för olika fackområden med koppling till konventionens domäner. De förväntas skapa breda nätverk inom sina respektive områden med representation från bevarande, dokumentation, kunskapsöverföring, utbildning, forskning, förmedling och utövande på olika nivåer samt bistå den samordnande myndigheten i arbetet med tillämpningen av konventionen. Särskild vikt ska läggas vid att involvera institutioner, föreningar och nätverk med anknytning till olika minoriteter. Den samordnande myndigheten ska enligt förslaget utgöra ett stöd till noderna vad gäller frågor kring metodutveckling, och stärka samarbetet med å ena sidan arkivmyndigheter, universitet och andra utbildningsinstitutioner och å andra sidan aktörer som är i behov av metodutveckling.

Arbetsgruppen föreslog även inrättandet av ett nationellt råd för immateriella kulturarv. Rådet sågs som ett viktigt forum för övergripande och gränsöverskridande frågor och ett stöd för samordningsmyndigheten samt med ”en betydande roll i arbetet med anmodade nationella förteckningar och de internationella listorna över representativa respektive hotade immateriella kulturarv” (s. 31). I rådet bör enligt förslaget, förutom den samordnande myndigheten, representanter från nodmyndigheterna, Riksarkivet och Statens kulturråd, även ingå av regeringen utsedda företrädare för utövare och ideella organisationer samt fristående experter.

I förslaget förordades att Institutet för språk och folkminnen får samordningsansvaret samt att Nordiska museet/Institutet för språk och folkminnen, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet samt Statens

---

<sup>6</sup> Regeringskansliet (2009). Ku2009/2175/KT.



musiksamlingar (nuvarande Statens musikverk) genom Svenskt visarkiv blir nodansvariga myndigheter/institutioner inom sina respektive fackområden. Det gemensamma ansvaret är att bevaka att de immateriella kulturarven tryggas och att konventionen genomförs i Sverige. Arbetet utförs i samverkan med ideella aktörer, föreningar, organisationer och även enskilda utövare inom området. Arbetsgruppen redovisade även ett förslag till finansiering och pekade på behovet och vikten av insatser inom detta fält.

## 2.4 Aktuellt uppdrag: att utveckla arbetet med tillämpningen av konventionen i Sverige (2011-2013)

Regeringen beslutade i december år 2010 att ratificera Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet och gav samtidigt Institutet för språk och folkminnen ett treårigt uppdrag att, som samordnande myndighet, utveckla arbetet med tillämpningen av konventionen i Sverige. Uppdraget ska ske i samverkan med andra berörda aktörer och mot bakgrund av de remissvar som kommit på rapporten från den 25 november 2009. I uppdraget ingår att säkerställa att det i den framtida organisationen för frågor gällande det immateriella kulturarvet ingår representanter för urfolket samerna och de övriga nationella minoriteterna, scenkonsten, studieförbunden samt ideella aktörer och organisationer i övrigt. I frågor avseende det samiska immateriella kulturarvet ska dessa ske i samråd med Sametinget. Institutet för språk och folkminnen redovisade den 29 juni 2012 delrapporten: *Levande kulturarv. Delrapport om tillämpningen av Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet i Sverige*. En slutrapport ska lämnas senast den 15 februari 2014.

I delrapporten redovisades en sammanfattning av ovan nämnda remissvar. Flertalet av dem som svarat ställer sig positiva till utredningens förslag och menar att det behövs samordning på nationell nivå. Av regeringens remissammanställning framgår att ”av de som ställer sig bakom förslaget förväntar sig de flesta nära kontakter med det föreslagna Rådet för immateriella kulturarv. Bland aktörer som föreslås bli uppmärksammade och representerade nämns studieförbunden, scenkonsten, de nationella minoriteterna, invandrade kulturer samt ideella aktörer och organisationer”.<sup>7</sup>

I remissvaren påpekas också betydelsen av ett ”jämligt samarbete”, dvs. att säkerställa att inte enbart representanter för intressen rörande dokumentering och arkivering ingår i den framtida organisationen, utan även aktörer och organisationer som verkar för ett bevarande av levande kulturarv. Här påpekas

---

<sup>7</sup> Regeringskansliet (2009). Ku2009/2175/KT.

även att de nationella minoriteterna inte har uppmärksammats tillräckligt och att samernas ställning som urfolk bör lyftas fram, samt vikten av att uppmärksamma olika invandrade grupper. Flertalet remissinstanser instämmer i utredningens förslag som innebär att tona ned konventionens möjlighet att nominera till internationella listor och att istället satsa på bland annat vidareförande av kunskaper, utbildning, metodutveckling och forskning. Flera menar att en förutsättning för att förslaget ska kunna genomföras är att konventionsarbetet tilldelas de resurser som krävs.

Genom regeringsuppdraget och remissvaren har Institutet för språk och folkminnen dragit slutsatsen att det är fruktbart att bygga vidare på det tidigare förslaget. Det finns en positiv samstämmighet om den grundorganisation med fyra expertnoder och det råd för immateriella kulturarv som föreslogs. Samtidigt har synpunkter från remissvaren beaktats. Där påpekas bland annat att teman som konventionstexten omfattar saknades i det tidigare förslaget.

Institutet har inom ramen för uppdraget arbetat med att lägga grunden till en organisation, som omfattar de tematiska huvudområden som ingår i konventionen. I detta arbete har vi verkat för att alla utpekade aktörer ska bli representerade. Av såväl remissvaren som i regeringsuppdraget framgår betydelsen av en bred representation. Ideella icke-statliga organisationer och föreningar, så kallade non-governmental organizations (NGO:er), spelar en betydelsefull roll såväl internationellt som nationellt. Stor vikt har därför lagts vid att informera om konventionen och att på olika sätt involvera olika aktörer i arbetet.

## 3. Arbetet med uppdraget

### 3.1 Tillvägagångssätt

Institutets generaldirektör har beslutat att ansvaret för att leda och samordna arbetet med konventionen ska förläggas till myndighetens avdelning Dialekt-ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. Arkivchef Annika Nordström har varit projektledare för uppdraget. Under våren 2011 rekryterades projektsamordnare Annika Sjöberg. Flera av institutets avdelningar har deltagit i arbetet.

Ett första steg har varit att bilda en arbetsgrupp, därefter att skapa en organisation inom vars ramar vi utfört arbetet med implementeringen, främst genom att forma fyra noder som forum för samverkan. Institutet har utvecklat myndighetens egen kompetens och skapat ett nationellt och internationellt kontaktnät och kontinuerligt byggt upp kunskap inom området. En pedagogisk utmaning har varit att sprida kunskap om konventionen.

#### *3.1.1 Arbetsgruppen*

Institutet har prioriterat arbetet med att skapa en organisation med bred representation och med ett gemensamt uppdrag att levandegöra, förmedla och trygga olika former av immateriella kulturarv utifrån den grund som lades i samband med regeringsuppdraget från 2009. Den arbetsgrupp som då bildades bestod av Nämnden för Hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd, Stiftelsen Nordiska museet samt Institutet för språk och folkminnen. Institutet har byggt vidare på detta redan etablerade samarbete och har enligt skrivelsen i det nya regeringsuppdraget och utifrån den föreslagna modellen efter hand utvidgat gruppen med representanter från bl.a. Sametinget, Svenskt visarkiv, Mångkulturellt centrum, scenkonsten och olika ideella aktörer (bilaga 3). Flertalet av dem som har ingått i arbetsgruppen har funnits med genom hela arbetet, dock inte alla. Ytterligare aktörer har inbjudits.

Under perioden 2011–2013 har fem arbetsgruppsmöten hållits, varav två tvådagarsmöten. Institutet har lagt vikt vid att inom gruppen öka kunskapen om konventionen och dess internationella utveckling. Arbetsgruppen har i ljuset av uppdraget och remissvaren behandlat övergripande frågor om organisation och representation samt om olika aktörers formella åtaganden och ansvar. En huvudfråga har varit nodernas sammansättning, arbetsuppgifter och ansvarsområden, en annan har handlat om förteckningsarbetet med alla

utmaningar som det innebär. Arbetsgruppen har även diskuterat information och kunskapsspridning, NGO:ernas roll och medverkan, nomineringsprocessen samt konventionens förhållande till andra traktater.

Flera av arbetsgruppens medlemmar har under uppdragstiden även ingått i någon av de fyra noderna och projektledningen har fortlöpande hållit kontakt för utbyte av synpunkter och kommentarer kring uppdraget.

### *3.1.2 Noderna*

Vid arbetsgruppens möte i november 2011 framhölls vikten av att starta arbetet med att forma de noder som ska ansvara för olika delar av det immateriella kulturarvet. Under 2012 hölls överläggningar med dem som enligt det tidigare förslaget står som nodansvariga – Nämnden för hemslöjdsfrågor, Statens musikverk, Nordiska museet/Institutet för språk och folkminnen samt Riksantikvarieämbetet. Till nodernas nätverk har de olika aktörer som uppdraget omfattar engagerats (bilaga 4-7). Under 2012 och 2013 har sammanlagt 11 nodmöten organiserats, innefattande samtliga noder (se vidare under Noder).

### *3.1.3 Urfolket samerna*

Institutet har samverkat och samrått med Sametinget, som i sin tur varit sammankallande myndighet för de samiska organisationerna. En representant från vardera Sametinget och Ájtte Fjäll- och Samemuseum i Jokkmokk har ingått i arbetsgruppen.

Under våren 2012 inbjöd Sametinget, i samverkan med Ájtte och institutet, olika samiska institutioner och organisationer till ett möte i Jokkmokk, för att informera om konventionen och förbereda arbetet med den. Under mötet beslutades att tillsätta en samisk arbetsgrupp som ska verka för att sprida information om konventionsarbetet. Arbetsgruppen består av representanter från Sametinget, Ájtte, Svenska Samernas Riksförbund, Gaaltje (Sydsamiskt kulturcentrum), Samernas Utbildningscentrum, Sámi Duodji (Sameslöjdstiftelsen) och Institutionen för språkstudier, Umeå universitet. Sametinget är samordnande och sammankallande.

Vid mötet beslöts även att utse samiska representanter från de samiska organisationerna till samtliga noder. En målsättning är att Sametingets arbete med konventionen ska präglas av delaktighet, dynamik och öppenhet både inåt och utåt. Vikten av bred representation från Sápmi som helhet poängterades, men även att arbetet ska ske på flera nivåer, såväl politiskt och inom olika institutioner/organisationer som lokalt. Det gäller olika språkområden samt olika grupper som fjällsamer, skogssamer, nord- och sydsamer.

Vid ett möte i den samiska arbetsgruppen i oktober 2013 diskuterades bland annat konventionen i förhållande till urfolken, samverkan inom Sápmi, handläggande av samiska kulturarv till den nationella förteckningen och internationella listor, ansvarsfrågor, resurser och behov av särskilda insatser när det gäller dokumentation, utbildning och forskning.

### 3.1.4 De nationella minoriteterna

I arbetsgruppen har samordningsansvarig för minoritetsspråk vid institutets avdelning Språkrådet ingått. Representanter för samtliga nationella minoriteter har inbjudits att ingå i nodernas nätverk, med varierande resultat.

Institutet medverkade i Svenska Tornedalingars Riksförbunds (STR-T) årskongress i april 2011 med ett anförande om Unescouppdraget. Institutets samiska arkivarie i Umeå har varit kontaktperson för den samiska och för den meänkielitalande minoriteten. Representanter för STR-T har ingått i en av noderna.

Institutet har ingått i referensgruppen för det EU-finansierade projektet *Rom san – är du rom* 2012–2013. Göteborgs stadsmuseum är projektets huvudman och arbetar tätt ihop med representanter från de stora romska grupperna för att åstadkomma en attitydförändring i samhället. Flera av institutets medarbetare har därigenom deltagit i en halvdagsutbildning i romers kultur, historia och situation idag samt i två lärandeseminarier kring projektet. Ett samarbete har inletts med Upplandsmuseet och projektet *Romska röster*, för att dokumentera romers immateriella kulturarv. En frågelista har utarbetats.

Tillsammans med Kulturgruppen för resandefolket pågår ett projekt med syfte att dokumentera och levandegöra resandefolkets immateriella kulturarv. Två seminarier om resandefolkets kulturarv har arrangerats.

Ett möte har hållits med företrädare för Judiska museet. Vid mötet framgick att det finns ett starkt intresse att trygga det judiska immateriella kulturarvet i Sverige och museet uttryckte intresse för att delta i nodarbetet. Vid institutet pågår även projektet *Judiskt vardagsliv*. Projektet syftar till att bevara, förvalta och sprida kunskap om upplevelser och erfarenheter av att leva som judisk i Sverige, både i det förflutna och i nutid. Material insamlas från hela landet och arkiveras på institutets avdelning, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Samarbeten har inletts med Sverigefinländarnas delegation – en paraplyorganisation för den sverigefinska nationella minoriteten samt med NAMIS, forum för nationella minoriteter i Sverige. Såväl NAMIS som Sverigefinländarnas delegation har deltagit i ett nodmöte.

### 3.1.5 Samverkan med övriga berörda aktörer

Flera av de organisationer som har svarat på remissen om *Förslag till nationellt genomförande*, eller som nämns i svaren, finns nu representerade i arbetsgruppen eller i noderna.

Ett par av remissinstanserna har träffats i särskild ordning – Mångkulturellt centrum, Skansen, Statens maritima museer samt Världskulturmuseerna. Syftet har varit att informera om konventionsarbetet, inhämta kunskap, klarlägga synpunkter i remissvaren och lägga grunden för ett engagemang i de olika noderna. Mångkulturellt centrum, som har engagerats i arbetsgruppen, är exempelvis en viktig mötesplats för forskning och konstnärliga uttryck kring migration, transnationella relationer samt social och kulturell mångfald. Skansen har ett stort engagemang, värdefull kompetens och erfarenheter av tidigare samverkansprojekt inom hantverksområdet. Statens maritima museer har genom Sjöhistoriska museet ett antal nätverk inom olika områden. Av stor relevans för frågorna kring immateriella kulturarv är samarbetet med ideella organisationer och olika privatpersoner som äger och använder historiskt värdefulla fartyg. Liksom Skansen har Statens maritima museer ingått i noden Traditionell hantverkskunskap. Världskulturmuseernas perspektiv är viktiga för det fortsatta samarbetet och de har deltagit i noden för bland annat muntliga traditioner och ritualer samt vid arbetsgruppens möte i december 2012.

Institutet har löpande samrått och samverkat med Svenska Uneskorådet, som är Sveriges nationalkommission för Unesco med uppdraget att ge råd till Sveriges regering om Unescos verksamhet och att sprida information om Unesco i Sverige. Uneskorådet har ingått i arbetsgruppen och förmedlat kunskap om och erfarenheter av Unescoarbete. Frågor om framtida samarbeten och Uneskorådets roll har diskuterats. Institutet inbjöds och deltog i ett Nordiskt Unescomöte i Sigtuna i juni 2013 och fick möjlighet att knyta flera nordiska kontakter inom kulturområdet.

### 3.1.6 Internationell samverkan

Vid Unescos världsarvskommittés 35:e session i Paris, 19–29 juni 2011, deltog institutet som observatör. Det var Sveriges fjärde och sista möte som ledamot i kommittén. Under mötet i Paris gavs möjligheter till fördjupad kunskap om kommittéarbetet, om Unescos världsarvsarbete, om nomineringsarbetet och – inte minst – om förhandlingsstrategier i samband med framställning av förslag till Unescos olika listor.

Under det fjärde mötet i generalförsamlingen (General Assembly) för konventionen om det immateriella kulturarvet, den 4–8 juni 2012 på Unescos högkvarter i Paris, ingick institutet i den svenska delegationen. Vid mötet diskuterades framförallt en förändring av de operativa direktiven. I samband med detta möte etablerades även kontakter med

Svenska Unesco-delegationen, med representanter för flera länder där företeckningsarbete pågår och med delegater från de nordiska länderna.

Den 22–23 oktober 2012 deltog institutet i ett öppet arbetsgruppsmöte ”Open ended intergovernmental working group on the ‘right’ scale or scope of an element” på Unescos högkvarter i Paris. Mötet gav stater som skrivit under konventionen tillfälle att diskutera och reflektera över en rad återkommande frågor som har väckts av staterna själva, av kommittén och av det rådgivande organet. Bland annat diskuterades begreppet element vid utarbetandet av konventionen och om vilken storlek och omfattning ett element kan ha. Den 24 oktober hölls även ett informationsmöte för kommitténs medlemmar där institutet var närvarande (bilaga 8).

Slutligen representerade institutet Sverige vid den mellanstatliga kommitténs sjunde och åttonde möte, dels på Unescos huvudkvarter i Paris 3–7 december 2012, dels i Baku, Azerbajdzjan den 2–7 december 2013. I samband med dessa möten deltog institutet också i möten med företrädare för EU och de nordiska delegationerna. Syftet var att utbyta erfarenheter och diskutera samarbeten.

### *3.1.7 Information och kunskapsspridning*

Information om arbetet med implementeringen har, förutom genom de beskrivna samverkanskanalerna, fortlöpande förmedlats via Institutet för språk och folkminnens webbplats. Information om konventionen finns även på några av de i projektet ingående institutionernas webbplatser. En folder om det svenska implementeringsarbetet har producerats och bl.a. spridits via institutets monter på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg. Under uppdragsperioden har två artiklar publicerats (Nordström 2012, Sjöberg 2013).

För att knyta implementeringsarbetet till aktuell forskning pågår ett samarbete med Göteborgs universitets styrkeområde Kulturarv. Ett symposium kring ”minnesforskning” hölls vid Göteborgs universitet i maj 2011. Under våren 2012 var Valdimar Tr. Hafstein, docent i etnologi/folklore vid Islands universitet, gästprofessor vid Göteborgs universitet, vilket institutet också hade fördel av. Hans avhandling behandlar den aktuella konventionen och hans publikationer från senare år fokuserar på kulturarv som koncept och kategori och om immaterialrätt i traditionella kulturföreteelser. Projektledningen har också hållit föreläsningar och workshops för elever inom kandidatprogrammen Ledarskap i slöjd och kulturhantverk, Institutionen för kulturvård, samt Kulturarvsstudier vid Göteborgs universitet. I november 2013 arrangerades ett seminarium i samverkan med Göteborgs universitet, då docent Hafstein diskuterade det svenska konventionsarbetet tillsammans med institutet.

För att ytterligare bygga upp kunskap och sprida information om arbetet har institutet deltagit i aktuella nätverk, konferenser och seminarier, till exempel i de av Kulturrådet

arrangerade ”Hiphop, jojk och Strindberg – är kulturarven hinder eller möjligheter för den kulturella utvecklingen”, januari 2011 samt i ”Den nationella romska jubileumskonferensen”, mars 2012. Institutet har presenterat konventionsarbetet under ett seminarium vid Enheten för rättighetsfrågor inom Västra Götalandsregionen. Enheten har bland annat i uppdrag att arbeta regionalt med att skydda och stärka de fem minoriteterna. Inom ramen för ABM-samverkan i Västra Götland deltog institutet i planeringen av ABM-konferensen ”Rätten till kulturarv” den 26–27 oktober 2011, där en orientering gavs om konventionen och uppdraget. I mars 2012 redogjordes för det svenska implementeringsarbetet vid en årlig konferens för Sveriges hemslöjdskonsulenter. Projektledningen medverkade även i ett seminarium under folkmusikfestivalen i Umeå i februari 2012 under rubriken Levande kulturarv.

Institutet är medlem i Riksförbundet Sveriges museer och deltog i konferensen Museernas Vårmöte, vilket hölls i Göteborg i mars 2012. Under konferensen fördes en gemensam diskussion kring dokumentation av immateriella kulturarv och Samdoks fotsatta verksamhet. Samverkan har även skett med Slöjd i Väst och inför den internationella konferensen IOV World Youth Congress 2012. Institutet medverkade vid ett seminarium om det immateriella kulturarvet på Ljungby berättarfestival i juni 2012.

### 3.1.8 Övriga insatser

En särskild insats är projektet *Naturen för mig*, som med utgångspunkt i ett av konventionens domänområden också är ett pilotprojekt för att utveckla metoder och finna samarbetsformer. Projektet är ett samarbete med Folklivsarkivet i Lund, Nordiska museets arkiv, Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet och en rad forskare vid flera av landets universitet. Det behandlar ett viktigt och ofta ouppmärksammat immateriellt kulturarv, nämligen hur människors vardagliga förhållningssätt till naturen ser ut i vår egen tid. Resultaten kommer att publiceras i en populärvetenskaplig antologi *Naturen för mig. Samtida röster och kulturella perspektiv* som ges ut våren 2014.

Under 2013 har institutet i samarbete med Riksantikvarieämbetet anordnat gemensamma aktiviteter om immateriella kulturarv, vid Kulturarvsdagen den 8 september, där företrädare för nodernas nätverk ingick. Årets tema, *Människors mötesplatser*, lyfte fram platser som idag ofta är utsatta för ett stort förändringstryck. Temat belyste även berättelser och möten mellan människor kopplade till olika former av immateriella kulturarv. Programpunkter anordnades bland annat av Erik Sahlströminstitutet i Tobo, Gävleborgs fäbodförening och Nordiska museet. Vid institutets avdelning i Göteborg hölls under dagen ett seminarium, *Resandefolkets mötesplatser*, med berättelser och föreläsningar med utgångspunkt i resandefolkets kultur och mötesplatser i Västsverige. Samtliga arrangemang var öppna för allmänheten.



Arbetet med att utveckla tillämpningen av konventionen har sammanfattningsvis varit inriktat på att bygga nätverk och finna former för samverkan samt kunskapsspridning och kompetensutveckling. Särskilt fokus har legat på arbetet med att utveckla noderna, förteckningsarbetet och konventionens internationella sammanhang. Dessa frågor redovisas mer ingående i följande avsnitt.

## 3.2 Samverkansformer, organisation och ansvarsfördelning

Under uppdragstiden har institutet utvecklat det tidigare förslaget med en samordnande myndighet och fyra noder med breda nätverk inom konventionens olika domäner. Därtill har frågor om det föreslagna nationella rådets tänkbara sammansättning, uppdrag och ansvar behandlats. Vi har framförallt utvecklat arbetet med noderna, eftersom vi ser dem som viktiga former för samverkan, där många olika aktörer kan samlas. Noderna har också varit forum för en stor del av arbetet med konventionen.

Institutet har fått ta del av Magnus Erlandssons rapport, *Konventioner och kulturarv. Om vägval och följder inför Sveriges eventuella ratificering av Farokonventionen*, en studie genomförd på uppdrag av Riksantikvarieämbetet 2013. Erlandsson, som är lektor vid Förvaltningsakademien vid Södertörns högskola, diskuterar i rapporten flera konventioner inom kulturarvsområdet, bland annat Unescos konvention om det immateriella kulturarvet. Erlandsson menar att konventionerna ”får aktörerna att prata på ett annat sätt och ibland med andra aktörer” och att deras värde kan ligga i ”erfarenhetsutbytet med andra myndigheter i landet eller andra länder som kan vitalisera det arbete som redan pågår” (Erlandsson 2013:51). Erlandsson föreslår också inför arbetet med Farokonventionen en organisation med inspiration från *Förslag till nationellt genomförande*: ”Det verkar klokt att peka ut en sammanhållande myndighet, men ge resurser också till de övriga fackmyndigheter som förväntas delta; att organisera processerna kring expertnoder; att skapa ett mindre råd för idéspredning; att bjuda in aktörer och se vad som uppstår; att låta kulturarven bli mötesplatser för en dialog om olika slags kulturarv” (aa:65). Med detta sagt vill vi peka på att arbetet med att skapa en organisation för konventionsarbetet också kan ses som en väg till nya former av kreativa och vidgade samtal mellan olika slags aktörer.”

### 3.2.1 Den samordnande myndigheten

Enligt *Förslag till nationellt genomförande* ska en samordnande myndighet ha huvudansvar för konventionens genomförande i Sverige; Institutet för språk och folkminnen förordades och remissvaren är övervägande positiva till detta. Institutet har lång erfarenhet av frågor som rör det immateriella kulturarvet, vilket bland annat har beskrivits i det tidigare förslaget. Men konventionen innebär också nya utmaningar, genom sin anknytning till Unesco och internationella sammanhang och eftersom den

betonar levande kulturarv och vidareförande. Under arbetet med de båda uppdragen har institutet utökat sin kompetens inom området.

I *Förslag till nationellt genomförande* finns ett särskilt forum för metodfrågor, vilket endast är kopplat till den samordnande myndigheten. Institutet har emellertid gjort bedömningen att inte gå vidare med detta förslag. Under uppdragstiden har metodfrågor återkommande diskuterats; de kan dels handla om dokumentationsarbete, dels om metoder för att vidareföra olika former av immateriella kulturarv. Metodfrågorna är viktiga och institutet menar att de måste finnas aktuella såväl i noderna och rådet, som hos den samordnande myndigheten.

I linje med det ursprungliga förslaget förslås att den samordnande myndigheten ska

- samordna noderna och vara ett stöd för dem
- sprida information om det pågående arbetet
- ha ett övergripande ansvar för förteckningsarbetet
- utveckla metodfrågor i samverkan med rådet och noderna
- samordna underlag för återrapportering till regeringen och Unesco
- utveckla internationella kontakter
- administrera rådet
- samordna nomineringsunderlag
- fördela eventuella projektmedel i samverkan med rådet.

### 3.2.2 Noderna

#### 3.2.2.1 Noderna och deras domäner

Enligt *Förslag till nationellt genomförande* inrättas fyra expertnoder som ansvarar för olika delar inom konventionens så kallade domäner. Dessa föreslås knyta till sig nätverk av intressenter, aktörer och experter inom samma områden. Noderna bör ha en inbyggd flexibilitet såväl vad gäller organisation som arbetssätt, och i enlighet med konventionens direktiv och institutets uppdrag präglas av bred representation med företrädare för aktiva utövare, ideella aktörer/organisationer, olika gemenskaper – däribland Sveriges nationella minoriteter – samt utbildnings-, forsknings- och kulturarvsinstitutioner.

I det ursprungliga förslaget bildas därutöver ett gemensamt samordnande forum i form av ett nationellt råd med representation från de fyra noderna, för att bland annat samordna deras arbete. Detta är till fördel för hela nätverket, eftersom noderna ibland arbetar med frågor som spänner över flera domäner.

Under arbetsgruppens möte i november 2011 beslutades att omgående starta arbetet med att utforma noderna. Sedan dess har två eller tre möten hållits inom samtliga noder. En fortlöpande diskussion om nodernas sammansättning, struktur och ansvar, men även om tillgängliggörande, utbildning och information har förts. Efter hand som arbetet har fortskridit har några förändringar av det ursprungliga förslaget gjorts. Nodernas domäner har kompletterats och specificerats samt anpassats till konventionstexten och efter synpunkter i remissvaren. Begreppet nod, i betydelsen knutpunkt, har reserverats för ansvariga institutioner.

Nodernas domäner har fördelats enligt följande:

- A.** Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet: Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet samt sociala sedvänjor, riter och högtider. Kunskap och sedvänjor rörande universum
- B.** Nämnden för hemslöjdsfrågor: Traditionell hantverkskunskap
- C.** Statens musikverk/Svenskt visarkiv: Framföranden – musik, dans och teater
- D.** Riksantikvarieämbetet: Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med materiella kulturarv och kulturmiljöer i Sverige

Under arbetsgruppens möte i november 2011 lades grunden till detta reviderade förslag med Riksantikvarieämbetet (nod D) som ansvarig inom domänområdet ”kunskap och sedvänjor rörande naturen”, vilket inte fanns med i tidigare förslag. Det nya ansvarsområdet kan fungera i förhållande till Riksantikvarieämbetets roll som nationell kulturarvsmyndighet och det aktuella uppdraget med Farokonventionen, ”Europarådets ramkonvention om kulturarvets värde för samhället”.<sup>8</sup>

Den del som rör ”kunskap och sedvänjor rörande universum” var svårförankrad. Vid arbetsgruppens möte i december 2012 föreslogs att föra området till nod A, eftersom såväl Nordiska museet som Institutet för språk och folkminnen äger samlingar och kunskap inom området. Föreslogs även att benämna nod C ”framföranden”. Begreppet motsvarar engelskans ”performances” och nodens arbetsområde omfattar flera performativa former som exempelvis musik, dans, teater, berättande, olika former av artisteri etc.

---

<sup>8</sup> Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (2005).

### 3.2.2.2 Arbetsuppgifter och ansvar

Arbetet med att forma och utveckla noderna har skett stegvis under 2012 och 2013. En gemensam utgångspunkt för nodernas arbete och ansvar är att

- samverka med nodens nätverk och sprida information om konventionsarbetet
- arbeta med förteckningar över immateriella kulturarv inom ansvarsområdet
- i samarbete med nätverken uppmärksamma element som bör dokumenteras
- bevaka frågor om vidareförande av kunskap och utbildning
- uppmärksamma goda metodiska och pedagogiska projekt
- bereda eventuella förslag inför nomineringar till listor
- samverka internationellt inom nodens ansvarsområde.

### 3.2.2.3 Nätverk

En inledande uppgift har varit att kartlägga de olika organisationer/aktörer som kan tänkas ingå i respektive nods nätverk, vilket Institutet har genomfört i samverkan med de nodansvariga. Enligt grundtanken med bred representation och utifrån uppdraget har ett stort antal organisationer/aktörer inbjudits att delta – genom personliga möten, telefonsamtal och mejlutskick med inbjudningar till nodmöten. Alla har inte hörsammat dessa, men många har deltagit med stort engagemang. Några aktörer, vars verksamhet faller inom ramen för olika domäner, har inbjudits till flera noder, men uppmanats att själva välja en av dem. Nätverken har efter hand utökats med flera deltagare (bilaga 4–7). Ytterligare kan adjungeras.

En viktig del av arbetet är det ansvar som noderna har för att informera och engagera sina respektive nätverk. Därför krävs inte bara överblick över de olika nodernas nätverk, utan också en kartläggning av hur dessa förgrenar sig utåt. Denna påbörjades under 2013 i samtliga noder genom att deltagarna ombads att lista sina respektive organisationers nätverk. Varje organisation ska ansvara för att vidarebefordra information till nätverken och fortlöpande uppdatera denna.

### 3.2.2.4 Nodmöten

Inom varje nod har hållits två eller tre möten, varav en del över två dagar. Dessa har gemensamt förberetts och arrangerats av institutet och nodansvarig. Institutet har bekostat måltider och även vissa lokalkostnader och resor för aktörer från ideella föreningar. Fokus vid många av dessa möten har varit på information om konventionen samt det nationella och internationella arbetet.

### **3.2.2.5 Nod A. Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet. Sociala sedvänjor, riter och högtider samt Kunskap och sedvänjor rörande universum**

*Nordiska museet och Institutet för språk och folkminnen*

Två nodmöten har hållits och till dessa har ett stort antal organisationer bjudits in. Därutöver har Nordiska museet anordnat ett seminarium kring konventionsarbetet (bilaga 4). I samband med Kulturarvsdagen 2013 arrangerade båda institutionerna program för allmänheten, där konventionen och olika former av immateriella kulturarv belystes.

Det första nodmötet hölls i september 2012 i Uppsala. Programmet innehöll en introduktion till uppdraget och konventionen, exempel på metodutveckling inom nodens arbetsområde samt en diskussion om vilka områden som bör prioriteras, nodens representativitet och nätverk. Nodens ansvarsområde är omfattande och i sociala sedvänjor och riter ingår även mattraditioner. Under mötet betonades att man i första hand bör förteckna hotade, alternativt mindre väl dokumenterade element. Arbetet bör särskilt uppmärksamma de nationella minoriteternas kulturarv samt andra minoritetsgrupper som till exempel HBT-minoriteten och olika yrkesgruppers immateriella kulturarv. Inom delområdet ”sociala praktiker” diskuterades exempelvis allemansrätten, folkbildning inklusive föreningsliv och studiecirkel etc. En grundläggande fråga är hur man skapar verktyg för att identifiera kulturarv som inte tidigare har uppmärksammats och dokumenterats. Behovet av en fortsatt diskussion kring kriterier, urval och metod vad gäller förteckningsarbetet framhölls. Sådant arbete bör utgå från ett jämförande perspektiv för att visa på likheter mellan olika uttrycksformer. Då nodens ansvarsområde spänner över flera domäner väcktes förslag om att under olika perioder koncentrera arbetet mot specifika delmål.

Vad gäller nodens representativitet och stora omfattning framhölls tematiserande träffar som ett sätt att knyta till sig representanter för olika fält och gemenskaper. Samtidigt finns i noden och dess nätverk företrädare för organisationer/institutioner vilka tillsammans innehar en omfattande kompetens inom området. Samtliga nationella minoriteter ska ha möjlighet att finnas representerade och ytterligare ideella organisationer och utövare bör engageras. Ett internationellt jämförande perspektiv kan ge ökad kännedom om hur arbetet har bedrivits i andra länder, och hur immateriella kulturarv vidareförs och tryggas på en strukturell nivå. Vikten av metodutveckling inom fältet betonades. En workshop kring metodfrågor inom nodens ansvarsområde bör anordnas.

Ytterligare ett nodmöte hölls i april 2013, då fler organisationer introducerades i konventionsarbetet, denna gång med betoning på det internationella arbetet och konventionens krav på nationella förteckningar. Där diskuterades olika vägar för att

sprida information om konventionsarbetet till allmänheten och hur nätverket kan hjälpa till med detta. Arbetet kan bli inkluderande och intresseväckande genom konkreta exempel. Deltagarnas förslag till den nationella förteckningen omfattade såväl mer övergripande element som mikroelement, exempelvis livsberättelser kring specifika händelser, majbrasor eller årseldar som är knutna till olika kulturella gemenskaper, former av judiska kulturarv i Sverige, samisk berättartradition, Tornedalens berättartradition, kyrkogårdskrattning, levande traditioner inom försvaret, funktionsnedsattas kulturarv, webbaserade ritualer, måltidstraditioner och utklädningsupptåg.

#### *Nodansvarigas bedömning och synpunkter*

De nodansvariga – Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet – har lång erfarenhet av dokumentation, forskning och tillgängliggörande av immateriella kulturarv, vilket ligger i linje med denna konvention. Att arbeta med att skapa förutsättningar för vidareförande av kulturarv är en ny utmaning. Vi vill betona arkivens betydelse i arbetet med konventionen, att exempelvis se på förteckningsarbetet också som en form av dokumentation, där det inkommande materialet blir en del av vårt kunskapsbygge (se vidare Förteckningsarbetet). Vi vill även betona vikten av forskning inom fältet.

Inom nodens nätverk finns exempelvis hembygdsrörelsen, men färre specialinriktade ideella aktörer än exempelvis inom framförande- och hantverksnoden. Däremot ser vi möjligheter att ansvarsområdet kan engagera allmänheten, men här krävs också en förenklad terminologi. Nodens eget förteckningsarbete ska inriktas mot mer övergripande element, där många kan känna sig delaktiga.

#### **3.2.2.6 Nod B. Traditionell hantverkskunskap**

##### *Nämnden för hemslöjdsfrågor*

Nätverket bygger på en tidigare etablerad samverkan. Redan 2008 fick Skansen i sitt regleringsbrev ett uppdrag angående hantverkets överlevnad. De bjöd in olika institutioner och organisationer för att påbörja ett gemensamt arbete för att bevara och säkerställa äldre hantverk. Flera av dessa aktörer ingår även i det nuvarande nätverket (bilaga 5).

Tre nodmöten har hållits. Nämnden för hemslöjdsfrågor och Institutet för språk och folkminnen bjöd in berörda organisationer till ett första möte i april 2012. Programmet innehöll en introduktion till konventionen med exempel på metodutveckling. Nodens ansvar, arbete och nätverk diskuterades.

Nodens främsta uppgift bör vara att uppmärksamma vidareförande av levande hantverk som är hotade, respektive mindre väl dokumenterade. Ett övergripande mål är att dokumentera, tillvarata och sprida kunskap om traditionella hantverksmetoder med fokus på metodutveckling. I detta ingår säkerställande av kunskap samt att utveckla kontaktnät nationellt och internationellt. De i noden ingående parterna ska föra en kontinuerlig dialog med ytterligare aktörer samt sträva efter att involvera barn och unga i arbetet. Ett prioriterat område skulle kunna vara utformandet av nya mötesplatser/arenor där ideella aktörer, bibliotek, arkiv, museer och skolor gemensamt kan verka för att vidareföra traditionella hantverk. Frågan om immaterialrättsligt skydd i förhållande till konventionstexten diskuterades, bland annat med utgångspunkt från det samiska kulturarvet.

Noden vill främst uppmärksamma själva brukandet, det vill säga det levande hantverket och dess vidareförande. I traditionell hantverkskunskap kan ingå hemtekniker/vardagskunskap, hemslöjd/slöjd, skråhantverk, industriellt hantverk samt husbyggnad/träbyggnadstekniker. Flera av dessa begrepp bör förtydligas. Den grund som lades av Skansen med flera aktörer, i form av en handlingsplan vad gäller metod och inriktning, kan utgöra en utgångspunkt för nodarbetet. Förslaget innehåller bland annat exempel på upprättandet av ett hantverksregister samt ett register över gesäll- och mästarbrevsyrken.

Ett nytt nodmöte hölls i februari 2013 med inriktning mot det internationella arbetet, gemensam terminologi samt nationella förteckningar. Här poängterades att förteckningarna inte enbart bör innehålla uppgifter om olika hantverksmetoder utan även innefatta såväl det maritima som det industriella kulturarvet. Många industrimiljöer är idag hotade vilket innebär att en mängd kunskaper om olika tillverkningsprocesser riskerar att gå förlorade. Inom det maritima området finns stora behov av att trygga och vidareföra kunskaper om att vårda, bevara och framföra kulturhistoriskt värdefulla båtar, vilka idag ofta ägs och drivs av ideella föreningar och privatpersoner. Varje deltagande part fick i uppdrag att förbereda något element inom nodens ansvarsområde, vilket skulle kunna föras upp på en förteckning. Ett par strategiska områden identifierades: behov av forskning inom fältet, kartläggning av ”goda metodiska exempel”, inventering av nodens nätverk och NGO:er.

Ytterligare ett möte med inriktning mot förteckningsarbetet hölls i oktober 2013. Institutet hade sammanställt ett frågeformulär på grundval av Unescos information om förteckningsarbetet och deras nomineringsunderlag. Detta fungerade bra, men mötet betonade vikten av att kunna tillfoga bilder och filmer och att ytterligare dokumentation ska kunna bifogas redan förtecknade element. Efter visning av dokumentärfilmen ”Att slipa en yxa” diskuterades hur noden skulle kunna samverka kring korta instruktionsfilmer i olika slöjd- och hantverkstekniker, för publicering på webben. Förteckning av elementen ”Lagging av träkärl” och ”Bastabinne i Ödenäs”

presenterades. Utifrån planerade förteckningar av ”Ångfartygstrafik, renovering/nybyggnad” och ”Vattenhjul” diskuterades förteckning av mer komplexa element. Flera element har förberetts inom noden. Mötet ansåg att noden innehar störst kompetens att behandla inkommande förslag under förteckningsarbetets senare skeden.

Vad gäller nodens organisation, arbete och ansvar menade mötesdeltagarna att den nuvarande modellen har en bra sammansättning, men att nodens ansvar och befogenheter dels generellt, dels i förhållande till Institutet ytterligare bör förtydligas. Även antalet organisationer/institutioner/föreningar i noden och de områden dessa täcker känns tillfredsställande, beroende på att dessa i sin tur har stora nätverk. En prekär fråga är avsaknaden av resurser vilket innebär att nodarbetet inte alltid ges högsta prioritet. Samtliga deltagare var positiva till att fortsätta arbetet i noden. De ansåg dock att frågan om Institutets framtida roll är viktig att klargöra samt att noden bör tillföras resurser för sitt fortsatta arbete.

#### *Nodansvarigs bedömning och synpunkter*

Kunskapen om många hantverk är på väg att försvinna eftersom det finns få utbildningar tillgängliga och de flesta lär sig hantverk på skolor, inte i hemmet. Det finns inte heller lönsamhet inom olika hantverk, vilket leder till att utvecklingen stannar av och det kan bli svårt med råvaru- och materialförsörjning. Det är ofta lika viktigt att bevara och hålla kunskapen om materialens utvinning, beredning och behandling vid liv. Om dessa underliggande förutsättningar inte fungerar, fungerar inte heller hantverkskunskapen. Den som exempelvis inte vet var, när och hur näver ska skördas för olika ändamål, kommer inte heller att kunna slöjda med materialet. Svårigheten med denna typ av kunskap är att den kräver lång inläring; det är ofta många steg i en process, där olika slags kunskaper ingår. Det kan också vara så att vissa aktiviteter är knutna till specifika årstider och platser.

Därför bör arbetet inom noden Traditionell hantverkskunskap riktas mot att dokumentera, tillvarata och sprida kunskap om traditionella hantverksmetoder med fokus på levande kulturarv, men även verka för förnyelse och skapa nya arenor för samverkan såväl nationellt som internationellt. Särskilt fokus bör riktas mot att säkerställa kunskaper som bidrar till att hotade hantverkstraditioner vidareförs. Arbetet ska involvera barn och unga, aktiva traditionsbärare, hantverkare, olika konstnärliga utbildningar samt representanter för olika branscher. En grundförutsättning för att driva arbetet vidare är dock att det skapas ekonomiska möjligheter eftersom ideella föreningar och enskilda utövare ofta saknar utrymme för deltagande i seminarier och möten inom tjänsten. Det är viktigt för noden att ha en bred samarbetsyta där man samverkar på fler fronter och i olika sammanhang eftersom frågorna är komplexa och vi som samarbetar är en mix av olika organisationstyper med olika uppdrag.



### 3.2.2.7 Nod C. Framföranden (musik, dans, teater etc.)

*Statens musikverk/Svensk visarkiv*

Tre nodmöten har hållits och en rad aktörer som representerar olika kreativa uttryckssätt har bjudits in. Nätverket har också anordnat program i samband med Kulturarvsdagen (bilaga 6).

Ett första möte hölls i maj 2012 då Statens musikverk och Institutet för språk och folkminnen gemensamt bjöd in berörda organisationer för att informera om arbetet med konventionen samt att diskutera nodens sammansättning och arbete. Under mötet beslutades att inledningsvis inrikta arbetet mot förteckningar och metodutveckling samt att på sikt utveckla det nordiska samarbetet. Det betonades att det är viktigt att föra en fortgående diskussion kring tolkningen av konventionstexten samt frågor om identitet och kontinuitet i relation till främjande av kulturell mångfald och kreativitet. Nomineringsprocessens påverkan på enskilda element och risken för homogenisering bör diskuteras. Hur bibehålls en mångfald av kulturuttryck när kulturarv förtecknas? Nätverket gavs i uppgift att lyfta fram ett par immateriella kulturarv som kan föras upp på den nationella förteckningen.

En successiv komplettering av nätverket föreslogs. I stort ansågs noden vara representativ, men trots flera inbjudningar representerades teatersidan endast av en aktör. Framöver bör även olika ungdomsorganisationer, ideella föreningar samt företrädare för minoritetsgrupper involveras. Nodsamarbetet är en möjlighet att skapa nya samarbetsformer och gemensamma projekt utifrån specifika frågor inom fältet.

Ytterligare ett möte hölls i oktober 2012 med inriktning mot det internationella arbetet samt nationella förteckningar. Två element diskuterades – polska som låt- och dansform samt nyckelharpsbyggande och spelande. Deltagarna gavs i uppgift att till nästa möte utarbeta mer detaljerade förslag utifrån Unescos kriterier för representativa kulturarv.

Under ett tredje möte i mars 2013, informerades dels om det internationella läget, dels om NGO:ernas roll och arbete. Under mötet praktiserades förteckningsarbete varvid framhölls såväl forskningsföreträdares som ideella aktörers betydelse. Mötet diskuterade hur granskningen av inkommande förslag ska gå till varvid betonades att processen kräver stor öppenhet framförallt när det gäller beslut om vilka element som ska förtecknas. Under det konkreta förteckningsarbetet väcktes en rad centrala frågor: Vem har definitionsrätt? Hur kan ansvaret fördelas? Flera element har diskuterats inom noden, exempelvis jojks, visor och ramsor på skolgårdar samt sång, musik och dans kring majstången.

Nodmötet poängterade vikten av att ideella aktörer och NGO:er blir delaktiga även i beslutsprocessen och inte enbart innehar en konsultativ status. Samtidigt bör

nodansvarig myndighet ha det övergripande ansvaret för eventuella beslut. Avslutningsvis underströk deltagarna vikten av att nodansvariga myndigheter i den fortsatta processen får tydliga uppdrag och resurser för dessa, att det skapas förutsättningar för ideella aktörers medverkan samt avsätts projektmedel för kunskapsutveckling inom området.

### *Nodansvarigs bedömning och synpunkter*

Nodansvarig institution är Svenskt visarkiv som är en enhet inom Statens musikverk. Visarkivet har stora nätverk, nationellt och internationellt, inom folklig musik och dans. Nätverken sträcker sig inom arkiv- och forskningsvärlden men också i utövarleden. Detta är naturligtvis en styrka och en förutsättning för att på ett bra sätt kunna förankra förteckningsarbetet och att genomföra förädling och utvärdering av föreslagna projekt och element. Inte minst kommer detta att vara av stor vikt vid ett framtida arbete med förslag till Unesco.

Under det förberedande arbetet har noden gjort några viktiga iakttagelser:

1. Området musik, dans och teater är tre mycket stora och delvis överlappande kulturområden. Samtliga områden präglas av en stor spännvidd mellan amatörkultur och professionella utövare. Men också en spännvidd mellan institutioner och enskilda personer. Det är viktigt att arbetet med förteckningar bedrivs så brett som möjligt och en framtida utmaning blir att finna möjligheter att ge plats åt såväl amatörer och professionella som enskilda och institutioner. En utmaning inte minst eftersom resursfördelningen ser väldigt olika ut.
2. Svårigheten att nå amatörer och enskilda har diskuterats under det förberedande arbetet. Men det står klart att mer tid och resurser måste läggas på att göra nodens sammansättning mer representativ exempelvis genom att nå och involvera individer och intressegrupper inom teaterområdet.

Svenskt visarkiv har sedan 50-talet sysslat med insamling och förteckning av folklig musik (och senare även dans). Som nodansvarig ser Visarkivet att en viktig roll i arbetet med immateriella kulturarv blir att dela med sig av erfarenheter av insamling och att handleda aktörer i förteckningsarbetet. Svenskt visarkivs bedömning är att det, trots den heterogena sammansättningen på det fält som ryms under rubriken Framföranden, finns goda förutsättningar för det fortsatta arbetet. Inte minst med tanke på det engagemang för konventionen som visats sig vid möten inom expertnoden under den inledande fasen.

### **3.2.2.8 Nod D. Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med landets materiella kulturarv och kulturmiljöer**

#### *Riksantikvarieämbetet*

Två nodmöten har hållits. Riksantikvarieämbetet och Institutet för språk- och folkminnen bjöd gemensamt in berörda organisationer till ett första nodmöte i april 2013 för att diskutera nodens sammansättning och det nya ansvarsområdet, kunskap och sedvänjor rörande naturen (bilaga 7). Programmet innehöll en introduktion inför det kommande arbetet med konventionen med exempel på metodutveckling och olika utmaningar varvid betonades att konventionsarbetet är flexibelt och att nodernas områden ofta överlappar varandra genom att ett enskilt element kan delas av olika domäner. Otydliga gränser gentemot övriga noder är inbyggda i domänerna och förekommer här särskilt gentemot Traditionell hantverkskunskap. En reflektion gavs av Riksantikvarieämbetet kring nodens ansvarsområde med betoning på förhållandet mellan materiell och immateriell kultur och vikten av mångfald vad gäller perspektiv och tolkningar. Deltagarna gav exempel på områden som är angelägna att arbeta vidare med, som småskalig husdjursproduktion, fiske, fäbodbruk, kulturarv i parker och trädgårdar, traditionell örtekunskap, småskaligt skogsbruk, rennäring och kunskapen om att framföra segelfartyg. Under mötet beslutades att skapa ett underlag för en nätverkslista i syfte att nå ut med information om arbetet och att vid nästa möte behandla förteckningsarbete.

Ett andra nodmöte hölls i november 2013, där fokus låg på förteckningsarbetet. Under detta möte framkom bland annat synpunkter på förteckningsunderlaget. Många av frågorna upplevdes som svåra att svara på och begränsningen av antal ord upplevdes som ett hinder. Åsikter framkom om att ett friare format vore bättre, dock utan att göra avkall på det stöd som de detaljerade frågorna också kunde utgöra. En fråga om språket i förteckningarna ställdes. Denna gällde huruvida det kommer finnas möjlighet att skriva posterna på de nationella minoritetsspråken samt andra språk i Sverige. Under mötet diskuterades även förutsättningarna för att inom förteckningen rymma både ett utövarperspektiv och ett forskarperspektiv.

En gemensam nämnare för flera av de organisationer som var närvarande var ett behov av att säkra kunskapsöverföringen. Flera av deltagarna berättade om en verksamhet där kunskapen överförs från person till person genom utövande. Vissa uttryckte förväntningar om att ett upptagande på förteckningen skulle medföra skydds- och främjandeåtgärder från statligt håll. Vid mötet framkom också en förhoppning om att Sverige ska nominera förslag till konventionens internationella listor.

### *Nodansvarigs bedömning och synpunkter*

Riksantikvarieämbetet ansvarar för frågor om kulturarv och kulturmiljö. Då vår verksamhet ska främja de kulturpolitiska målen och målen för kulturmiljöområdet är det viktigt att peka på att konventionen ger uttryck för en kultursyn som på vissa punkter bör aktualiseras för att kunna ligga i linje med målen om ett inkluderande samhälle. Riksantikvarieämbetet har under projektets gång drivit två punkter vad gäller förteckningsarbetet. Den ena är att förteckningsarbetet ska vara öppet för alla. Den andra är att det ska kunna finnas flera beskrivningar av samma element. I detta ingår möjligheten att ha flera huvudbeskrivningar. Detta för att förteckningen ska kunna spegla och uppmärksamma den rikedom av kunskaper, berättelser och synsätt som finns, och samtidigt undvika riskerna med kanonbildning och exklusiv definitionsrätt.

Somliga delar av konventionsarbetet kan rymmas under myndighetens redan pågående verksamhet. Till detta hör att informera om konventionen, att arbeta med frågor om vidareförande av kunskap, samt att uppmärksamma och sprida goda metodiska och pedagogiska projekt. Andra delar faller utanför myndighetens reguljära verksamhet. Till detta hör medverkan i ett gemensamt nationellt förteckningsarbete, och då särskilt om metoden skulle omfatta bearbetning av inkommande beskrivningar.

I vår redan löpande verksamhet ingår däremot insamling av berättelser genom det webbaserade verktyget Platsr där människor kan dela med sig av, och ta del av andras, platsanknutna minnen och berättelser. Vi ser för närvarande också över möjligheterna att arbeta med kunskapsspridning av hantverkarkunskap hos arbetslivsmuseer. En gemensam nämnare är en minimal inblandning från myndigheten vad gäller innehållet. Myndighetens roll i dessa fall är att underlätta kunskapsspridningen.

Det är inom ramen för vår redan löpande verksamhet som vi föreställer oss vår roll i konventionens tillämpning. Vi ser för vår myndighets del heller inget behov av ett uppdrag kring konventionen. Riksantikvarieämbetets ansvar ligger på en övergripande nivå och ett utpekande av just denna konvention i våra styrdokument skulle således hamna på fel detaljeringsnivå.

### *3.2.3 Nationellt råd för immateriella kulturarv*

I *Förslag till nationellt genomförande* förordas inrättandet av ett nationellt råd för immateriella kulturarv. Frågor om rådets sammansättning, uppdrag och ansvar, dels generellt, dels i relation till den samordnande myndigheten och de fyra noderna har diskuterats. Rådets roll som ett viktigt forum för övergripande och gränsöverskridande frågor framhålls i remissvaren och i arbetsgruppen. Ett särskilt möte har också hållits

mellan de nodansvariga, Riksarkivet och Statens kulturråd, vilka i det ursprungliga förslaget ingår i rådet, tillsammans med ideella aktörer och fristående experter.

Vikten av att rådets arbete ses som en process med en öppenhet för förändringar har återkommande betonats, likaså rådets roll som ett nav mellan noderna. Rådet bör vidare bevaka utbildningsinsatser och forskning inom området. För återrapportering dels till den svenska regeringen, dels till Unesco, kan en årlig rapportering med fokus på analys och akuta åtgärder utarbetas. Utvärderingen kan förslagsvis genomföras av en extern part. Rådets roll som beslutande instans vid fördelning av eventuella projektmedel eller stöd till bevarandeinsatser har också diskuterats.

Rådets uppgifter har sammanfattas i följande punkter. Rådet kan

- vara ett forum för samverkan mellan noderna
- bevaka immateriella kulturarv i behov av tryggnad
- bevaka metodfrågor, utbildningsinsatser och forskning om det immateriella kulturarvets olika delar samt följa forskning om konsekvenser av beslut om nomineringar
- periodiskt rapportera till regeringen om tillståndet och utvecklingen inom området
- lämna underlag till regeringens periodiska rapporter till Unesco
- vara beslutande instans vid fördelning av eventuella projektmedel eller stöd till bevarandeinsatser
- ta emot och bereda eventuella förslag till Unescos internationella listor inför beslut av regeringen.

Företrädare för olika organisationer i arbetsgruppen och i remissvaren har uttryckt önskemål om att få ingå i rådet. Olika synpunkter om rådets sammansättning har framförts: Rådet ska representera fackkunskaper inom olika områden, vilket till stor del finns inom det tidigare förslaget. Rådet får inte bli för stort. De som ingår ska inte representera särintressen, vilket skulle kunna bli ett problem i samband med eventuella nomineringar till Unescos listor. Sametinget har uttryckt önskemål om att få ingå i rådet, likaså företrädare för ideella aktörer, vilket också kan motiveras med konventionens inriktning, där utövare och ett levande bruk är centrala. Juridisk kompetens kan krävas. Svenska Unescorådet har ställt frågan om hur de ska involveras i arbetet och bör möjligen adjungeras till rådet.

## 3.3 Förteckningsarbetet

### 3.3.1 Bakgrund

I artikel 12 i konventionstexten fastslås att varje konventionsstat ska upprätta en eller flera förteckningar över de immateriella kulturarv som finns inom landets territorium. Samtidigt ger konventionen varje enskild part stor frihet att göra detta på ett sätt som är anpassat till den egna situationen. Ett medlemsland kan således välja att antingen skapa en övergripande förteckning eller flera mer begränsade sådana. Varje stat som lämnar in en ansökan om nominering till internationella listor måste även kunna påvisa att det föreslagna elementet ingår i en förteckning. Ett medlemsland måste dock inte ha slutfört förteckningsarbetet innan det ansöker om bidrag eller nominerar ett element.

Förteckningsarbetet ska återspegla konventionens anda vilket innebär att det ska ge en så god bild som möjligt av det egna landets immateriella kulturarv. Primärt bör de element som ingår i förteckningen identifieras och godkännas av en eller flera sociala gemensaker, grupper eller, i vissa fall, enskilda personer. Konventionen kräver ett aktivt deltagande från dessa parter. Den betonar dessutom samarbete. Konventionsstaterna uppmanas att skapa mekanismer för samordning så att såväl kulturella gemenskaper, grupper och utövare som experter, kunskapscentra och forskningsinstitut bereds möjlighet att delta i förteckningsarbetet. Frågor rörande elementens klassificering, storlek, räckvidd, samt förteckningens utformning, underhåll och uppdatering fastställs av varje medlemsstat, "på ett sätt som är anpassat till den egna situationen".

Artikel 13 betonar att konventionsstaterna ska, för att säkerställa tryggheten, utvecklingen och främjandet av det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium, "sträva efter att säkerställa tillgängligheten till detta kulturarv samtidigt som sedvanan beträffande tillgängligheten till vissa aspekter av detta kulturarv respekteras". I syfte att främja och säkerställa en reell förståelse för konventionens tillämpning har Unesco utvecklat handledningar. En av dessa, utgör ett stöd för upprättandet av förteckningar och vänder sig till intresserade på olika nivåer såväl som till beslutsfattare, experter, och icke-statliga organisationer.<sup>9</sup> Under de år som konventionen varit i bruk utgör upprättandet av förteckningar en ständigt återkommande fråga. En stor utmaning har varit att förstå vilken storlek som de förtecknade kulturarven ska ha, hur man kan avgränsa dessa och hur man går till väga då former av immateriella kulturarv av olika orsaker inte bör förtecknas eller offentliggöras utan förbehåll (bilaga 8).

Genom att konventionen lägger vikt vid utövarnas rätt att definiera vad som är immateriella kulturarv kan förteckningar komma att omfatta såväl övergripande element som mikroelement. En förteckning bör vidare återspegla "levande" praxis och kunskap.

---

<sup>9</sup> Unesco (2011). *Identifying and inventorying Intangible Cultural Heritage*.

Detta synsätt stämmer överens med intentionen att förtecknade element ska vara tillgängliga och sökbara. Förteckningen ska inbegripa ett brett spektra av olika kulturella sfärer utifrån konventionens olika domäner.

Förteckningar ska enligt Unescos kriterier

- vara en återspeglning av ”levande” praxis och kunskap
- identifiera geografisk respektive demografisk utbredning
- innefatta konventionens domäner
- ge konsekvent information
- även finnas tillgängliga på engelska eller franska samt
- regelbundet uppdateras.

De flesta länder har inget juridiskt regelverk som reglerar upphovsrätten till traditionell kunskap, sedvänjor och uttryck. Vid tillgängliggörande av information som kan användas i kommersiellt syfte måste därför särskild vaksamhet iakttas. Eftersom utövarna själva bör ingå i förteckningsprocessen och ge sitt samtycke innan deras immateriella kulturarv förtecknas, finns möjlighet att begränsa hur mycket information som delges. Förteckningen ska inte heller innehålla information som kränker privatlivet eller inbjuder till otillbörligt nyttjande.

Det finns enligt konventionen ingen minimigräns för hur länge ett element ska vara etablerat och traderat för att betraktas som ett immateriellt kulturarv. Vissa medlemsstater har infört krav på att de element som förtecknas ska ha traderats mellan två eller tre generationer. I vissa fall är det dock svårt att fastställa i hur många generationer en tradition har funnits.

### *3.3.2 Förteckningsarbetet i andra länder*

Unesco har inget egentligt övergripande regelverk som reglerar det nationella förteckningsarbetet. Arbetsprocessen ser därmed olika ut i skilda länder. De flesta medlemsländer använder i stort sett liknande domäner som de som anges i konventionen, och som ligger till grund för våra noder. I de flesta fall systematiseras arbetet utifrån Unescos kriterier för den representativa listan. I vissa länder vilar förteckningsansvaret på en expertkommitté, andra länder har upprättat digitala plattformar. I bland annat Estland, Belgien och Österrike utförs arbetet av en institution som tar emot nomineringar varefter de granskas av en expertkommitté. Risken med detta tillvägagångssätt är dock att de som enligt konventionstexten ska ha definitionsrätten inte i tillräckligt hög grad integreras i processen. Mexiko har valt en mer interaktiv och lokalt anpassad strategi med en digital plattform där allmänheten ges möjlighet att lämna förslag. Flertalet förteckningar ligger på webbplatser.

Även vad gäller förteckningens innehåll, form och struktur föreligger en betydande variation mellan olika länder. De flesta innehåller dock relativt omfattande dokumentation om förtecknade element. Vissa medlemsländer har valt att upprätta förteckningar utifrån ett internt administrativt system eller en geografisk indelning som till exempel på kommunbasis. Länder som är indelade i federala stater eller distrikt, som till exempel Venezuela, har ofta en territorial indelning varvid varje självstyrande enhet har upprättat en egen förteckning. Colombia har utvecklat en separat förteckning för vart och ett av landets trettio två departement. Kina har officiellt erkänt femtio sex etniska grupper och organiserar sin förteckning utifrån dessa medan Haiti inte gör åtskillnad mellan olika grupper eller regioner. Vissa förteckningssystem innefattar inte så kallade revitaliserade element med ett brott i traditionskedjan, andra har valt att inkludera dessa under förutsättning att de accepteras av en social gemenskap som en del av det kulturella arvet.

### *3.3.3 Det svenska förteckningsarbetet – tänkbart tillvägagångssätt och målsättning*

I *Förslag till nationellt genomförande* förordas att den samordnande myndigheten får huvudansvaret för att identifiera och definiera olika delar av det immateriella kulturarvet, vari ingår att ha överblick över förteckningsarbetet samt svara för att förteckningarna kontinuerligt uppdateras. Även de föreslagna noderna bör enligt förslaget ha en viktig roll i detta arbete då dessa tillsammans med sina respektive nätverk innehar en samlad kunskap inom respektive domän. Här finns också den breda representation som konventionen betonar i samband med förteckningsarbetet. Noderna kan, i samverkan med nätverken, uppmärksamma element som bör dokumenteras samt, i ett senare skede, även bereda eventuella förslag inför nomineringar till internationella listor.

Arbetsgruppen har vid flera återkommande tillfällen diskuterat utmaningar i det förestående arbetet med att skapa förteckningar och att i förlängningen eventuellt nominera till listor. Under rubriken Samordning, genomförande och tillämpning av konventionen i Sverige ges i *Förslag till nationellt genomförande* en tänkbar ansats inför det förestående arbetet:

En utgångspunkt för det fortsatta arbetet med konventionens genomförande i Sverige bör vara att inte betrakta något som fasta, slutgiltiga former, utan att kontinuerligt bevara, förmedla och föra vidare utan att låsa fast. Våra immateriella kulturarv måste också i framtiden kunna förmedla olika tiders, platsers och människors sätt att tänka.



Arbetsgruppen menar att tonvikten i det svenska förteckningsarbetet bör ligga på förmedling av levande kulturarv som dels är mindre väl dokumenterade, dels riskerar att gå förlorade om inga insatser görs. Det ska tilläggas att svenska arkiv, föreningar och organisationer i allmänhet redan har upprättat register över befintliga samlingar men att dokumentation kring många levande, immateriella kulturarv saknas. Därtill finns grupper som är underrepresenterade.

Det svenska förteckningsarbetet inleddes på prov redan 2011 med att hitta en hållbar gemensam strategi och metodik för att beskriva olika former av immateriella kulturarv med fokus på utövarnas definitionsrätt och för att tydliggöra olika organisationers åtaganden och ansvar. Förteckningsarbetet har under arbetets gång framhållits som betydelsefullt, både som ett sätt att synliggöra de immateriella kulturarven och genom att det skapar delaktighet. Ett övergripande mål kan vara att öppna vägen för en demokratiskt förankrad arbetsprocess med ett ökat synliggörande av de nationella minoriteterna. En målbild är att genom förteckningsarbetet bygga en kunskapsportal för nu levande kulturarv, vilken kan utgöra en gemensam resurs och leda till delaktighet, nya samarbeten och synliggöra konventionens målsättning och inriktning.

Under 2013 har Institutet för språk och folkminnen tillsammans med nodansvariga myndigheter utarbetat en tänkbar strategi. I korthet innebär denna en gemensam, webbaserad förteckning över immateriella kulturarv i Sverige, vilken byggs i tre steg och utvärderas efter hand. Den fortsatta processen har diskuterats enligt följande:

- En webbplats som är tillgänglig för allmänheten kan skapas redan under 2014: Institutet för språk och folkminnen har det övergripande ansvaret.
- De olika noderna arbetar med förteckningar inom ramen för sina domänområden.
- Förteckningen kan innehålla såväl övergripande element som mikroelement och dessa kan ingå i flera domäner.
- I samband med förteckningen är det väsentligt att metodiskt goda exempel synliggörs.
- I förteckningsarbetet eftersträvas förankring bland utövarna, delaktighet och bred representation.
- Förteckningen speglar mångfald, ger perspektiv och nyanserade beskrivningar.
- För olika texters förhållande till varandra söks grafiska lösningar.
- Det processuella betonas.
- Uppmärksamhet riktas mot risken för stereotypisering och cementering av föreställningar.
- Texterna bör vara nyanserade, korta, överskådliga och konsekventa.
- Det ska finnas möjlighet att lägga in fotografier och på sikt audiovisuella dokument.

- Förteckningsarbetet ska ske under översyn av en administratör och inom ramen för konventionen, gällande lagstiftning och etiska regler.
- Förteckningen är ett levande dokument som ständigt uppdateras.
- En pilotversion av förteckningen testas under ett par månader.
- Förteckningen byggs i tre steg och utvärderas efter hand som arbetet fortskrider.

- 1. Stomme:** Varje nod tar tillsammans med sitt nätverk fram ett underlag för ett par element, vilka läggs ut på webbplatsen. Syftet är att åskådliggöra vad immateriella kulturarv kan vara och hur förteckningsarbetet kan tillgå genom att visa på konkreta exempel. Noderna arbetar fram texterna i dialog med nätverken utifrån ett gemensamt frågeformulär. Texterna ska vara så nyanserade som möjligt och öppna för alternativa tolkningar. Några konkreta exempel från varje nod läggs ut på webbplatsen, däribland element som omfattar nationella minoriteter och andra minoritetsgrupper. Under 2013 har noderna påbörjat arbetet med att ta fram ett par element att föra upp på förteckningen.
- 2. Påbyggnad:** genom en gemensam utlysning, där nodernas nätverk och allmänheten uppmanas att lämna in förslag i form av såväl övergripande element som mikroelement till förteckningen. Det ska finnas en stor öppenhet i vad som kommer med på förteckningen.
- 3. Ökad interaktivitet:** möjlighet att tillföra kunskap, egna erfarenheter och alternativa tolkningar till det som finns på förteckningen.

Det är institutets och arbetsgruppens uppfattning att ambitionen inte ska vara att skapa en fullständig förteckning över ”alla” immateriella kulturarv i Sverige utan en så god bild som möjligt och att det primära syftet är att inspirera och förmedla kunskap om metoder för trygghet och vidareförande, engagera allmänheten samt skapa samarbeten mellan olika aktörer. Uppmärksamhet ska även riktas mot att politiska, ekonomiska eller andra särintressen kan ligga till grund för olika förslag.

Såväl noderna som arbetsgruppen har betonat vikten av att inkommande material behandlas och bedöms på ett likvärdigt sätt samt att endast registrerade användare ska kunna lämna in förslag. Tonvikten bör läggas på beskrivningar av elementen. Förteckningen ska vara flexibel och återspegla de immateriella kulturarvens dynamiska karaktär samt möjliggöra omprioriteringar och förändringar över tid. Betydelsen av en fortsatt metoddiskussion kring förteckningsarbetet och det material som samlas in har framhållits.

Under arbetsgruppens senaste möte i september 2013 underströks vikten av att ytterligare klargöra frågor om olika texters förhållande till varandra, ansvarsfördelning och etiska regler samt att skapa en gemensam strategi för hur inkommande förslag ska bearbetas. Alla frågor kan inte besvaras i detta skede; institutet menar att förteckningsarbetet måste påbörjas och lösningar sökas efter hand som arbetet fortskrider.

## 3.4 Konventionen på det internationella planet

### 3.4.1 Beslutande organ

*Generalförsamlingen* (General Assembly) utgör konventionens högsta beslutande organ och består av de stater som har undertecknat konventionen. Den sammanträder vartannat år och kan sammankalla extra sessioner om det anses nödvändigt eller på begäran av antingen utskottet eller av minst en tredjedel av de fördragsslutande staterna. Generalförsamlingen utfärdar även strategiska riktlinjer för genomförandet av konventionen och väljer de ledamöter som ska sitta i den mellanstatliga kommittén.

*Den mellanstatliga kommittén* (The Intergovernmental Committee) ansvarar för genomförandet av konventionen på internationell nivå. Den granskar konventionsstaternas periodiska rapporter över arbetet på nationell nivå samt fattar beslut om att föra in element på de två listorna. Bland föreslagna program för tryggande och metodiska exempel väljer kommittén också ut de som bäst reflekterar konventionens innebörd samt beslutar om stöd efter ansökningar ur fonden. Kommittén består av 24 stater, som väljs av generalförsamlingen enligt principen om rättvis geografisk representation. Varje land representeras av en delegat, som kan vara assisterad av exempelvis rådgivare och experter. Konventionsstaterna ska utse delegater som är kvalificerade inom konventionens olika tematiska områden. Kommittén förnyas till hälften vartannat år.

Kommittén består för närvarande av Albanien, Azerbajdzjan, Belgien, Brasilien, Burkina Faso, Egypten, Grekland, Grenada, Indonesien, Japan, Kina, Kirgizistan, Lettland, Madagaskar, Marocko, Namibia, Nicaragua, Nigeria, Peru, Spanien, Tjeckien, Tunisien, Uganda och Uruguay.

### 3.4.2 Kapacitetsbyggande

Sekretariatet arbetar med en långsiktig strategi för global kunskapsuppbyggnad, vilken stödjer konventionsstaterna, framförallt utvecklingsländerna, i arbetet med konventionen. Ett stort antal fältkontor har byggts upp över världen och 55 utvecklingsländer ingår i tvååriga projekt för att sprida kunskap om förteckningsarbetet och åtgärder för tryggande av immateriella kulturarv. Unesco har även byggt upp ett nätverk bestående av ett åttiotal experter till stöd för kapacitetsuppbyggnad i länder runt om i världen.<sup>10</sup> Dessa har sedan 2011 utbildats genom en serie av workshops förlagda till Abu Dhabi, Beijing, Harare, Havanna, Libreville, Porto Novo och Sofia.

---

<sup>10</sup> Unesco (u.å.) *Global network of facilitators*.

De i nätverket ingående experterna har möjlighet att dela erfarenheter och kunskaper genom regelbundna möten på de av Unesco upprättade fältkontoren. Nätverket stöds av en särskild webbsida för planering och utbyte av erfarenheter och kunskaper. Bidrag för detta arbete har lämnats av Japan, Monaco, Nederländerna, Norge, Spanien och Turkiet.

### 3.4.3 Listor och register

En viktig del av konventionsarbetet består i att identifiera kulturarv i behov av tryggnad och att synliggöra och öka medvetenheten om de immateriella kulturarvens mångfald och värde. Ett redskap i detta arbete utgörs av listor genom vilka olika immateriella kulturarv ges en officiell status. År 2009 togs två listor samt ett register i bruk av Unesco.<sup>11</sup> *Listan över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggnad*, (The List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding), riktar sig mot specifikt hotade kulturarv. Efter 2013 års kommittémöte är 35 element inskrivna på listan.

*Den representativa listan över mänsklighetens immateriella kulturarv*, (The Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity), har en mer allmängiltig inriktning och som mål att återspegla det immateriella kulturarvets mångfald och väcka insikt om dess speciella värde. Efter 2013 års kommittémöte är 192 element inskrivna på listan.

*Registret över bästa metodiska exempel*, (The Register of Best Safeguarding Practices), innehåller program, projekt och aktiviteter som bäst återspeglar konventionens principer och mål. De projekt som tillförs detta register ska utgöra en förebild och inspiration för arbetet med konventionen och visa på effektiva åtgärder för tryggnad av olika former av immateriella kulturarv. Registret ska även fungera som en plattform för metodologiskt utbyte och ett stöd för berörda parter att utveckla och genomföra lämpliga tryggnadsåtgärder. Unesco har en förhoppning om att allt fler medlemsländer ska lägga fram förslag till registret så att det blir en plattform för utbyte av idéer och erfarenheter som kan bidra till ökat samarbete såväl nationellt som internationellt.<sup>12</sup> Detta har dock visat sig vara en stor utmaning eftersom sekretariatet inte har haft nog med resurser för att utveckla ett användbart material.

"Av alla de mekanismer som skapats genom 2003 konventionen, är [registret över bästa metodiska exempel] den minst utnyttjade och den minst synliga".<sup>13</sup> Under perioden

---

<sup>11</sup> Unesco (u.å.). *Lists of intangible cultural heritage and Register of best safeguarding practices*.

<sup>12</sup> Unesco (u.å.). *Best Safeguarding Practices*.

<sup>13</sup> Unesco (2013). *Evaluation by the Internal Oversight Service of UNESCO's standard-setting work of the Culture Sector*.

2009–2013 beslutade kommittén att skriva in 11 program, projekt och aktiviteter i detta register. Under det senaste kommittémötet i Baku december 2013 nominerades endast två förslag, bland annat på grund av svårigheten att kunna förstå hur en ansökan ska formuleras. Under mötet betonades därför vikten av att upprätta mekanismer innefattande teknisk assistans vid utformning av ansökan.

Konventionstexten är ett tillåtande dokument vilket innebär att medlemsländerna i stort sett fritt kan besluta hur den egna nationella nomineringsprocessen ska tillgå. Därför finns en stor variation vad gäller sättet att arbeta fram förslag till de båda listorna. Varje land som ratificerat konventionen har dock möjlighet att väcka förslag om nomineringar. De olika förslagen granskas varefter de tas upp till behandling. Efter en slutlig granskning skickas de vidare för utvärdering och beslut.

Under det senaste kommittémötet diskuterades begränsningar när det gäller antalet ärenden som kan behandlas vid kommittémöten 2015 och 2016 (med slutdatum för inlämnande av handlingar i mars 2014 respektive mars 2015). Detta gäller såväl nomineringar till konventionens listor och register som ansökningar ur fonden. Sekretariatet har vid upprepade tillfällen påpekat att de saknar resurser att behandla alla inkommande ansökningar. Kommittén har därför beslutat att begränsa antalet ansökningar till totalt 40 under de kommande två åren. Vid generalförsamlingens möte 2012 beslutades att prioritet ska ges dels till länder som har inga eller få element på den representativa listan, till förslag till listan för immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggnad samt till förslag som främjar multinationella samarbeten.

#### *3.4.4 NGO:ernas roll och medverkan*

Ideella organisationer, experter, kunskapscentra och forskningsinstitut spelar en avgörande roll när det gäller tryggnad av det immateriella kulturarvet. Det gäller speciellt vid identifiering och definition av immateriella kulturarv, utformande av förteckningar, genomförande av program, projekt och aktiviteter och/eller beredning av nomineringar av element till konventionens listor. I de operativa direktiven, tredje kapitlet, anges att medlemsstaterna ska säkerställa att samhällen, grupper och individer deltar i processen. Även civilsamhället ska således engageras när det gäller konventionens genomförande nationellt och internationellt.

Ideella aktörer inom det immateriella kulturarvsfältet vilka uppfyller de kriterier som anges i paragraf 91 i konventionens operativa direktiv har möjlighet att ansöka om ackreditering för att bistå kommittén med rådgivning. Ansökningar måste göras på kommitténs arbetspråk som är engelska och/eller franska. Ansökan om ackreditering kan lämnas när som helst under året. I december 2013 var totalt 156 icke-statliga organisationer ackrediterade.

Sedan konventionen tillkom har sammanlagt fyra NGO-möten hållits varav det första i anslutning till kommittémötet i Nairobi, Kenya i november 2010. Ytterligare ett hölls i anslutning till det sjätte kommittémötet på Bali 2011. Mötet samlade ett stort antal frivilligorganisationer från hela världen för att diskutera samarbete mellan ideella aktörer samt NGO:ernas medverkan och insatser som observatörer. Ett tredje möte hölls i Paris i december 2012. Där diskuterades bl.a. hur lokalsamhällen och grupper har deltagit i arbetet, t.ex. i förtecknings- och nomineringsprocesser samt i kunskapsuppbyggnad, inventering och tryggnad på nationell nivå. I anslutning till det senaste kommittémötet i Baku, Azerbajdzjan i december 2013 hölls ett fjärde möte. Diskussionen fokuseras på NGO:ernas roll i implementeringsprocessen varvid två tematiska arbetsgrupper tillsattes. Syftet är att ge ökade möjligheter för ackrediterade NGO:er och experter att utbyta erfarenheter samt diskutera frågor om jämlikhet och immateriella rättigheter ([www.ichngoforum.org](http://www.ichngoforum.org)). Som nämnts innebär en ackreditering ett åtagande att ”bistå kommittén med rådgivning”, en tjänst som i realiteten endast efterfrågats vid några få tillfällen. Inför nästa General Assembly kommer kommittén därför att föreslå förändringar med syfte att stärka NGO:ernas deltagande i konventionsarbetet på såväl nationell som internationell nivå. Förslaget ligger i linje med NGO:ernas egna önskemål om ökat inflytande över dels nomineringsprocessen, dels inom kapacitetsuppbyggnad, dokumentation, utbildning och information.

Under det senaste kommittémötet i Baku, Azerbajdzjan 2–7 december 2013 behandlades av sekretariatet godkända ansökningar från NGO:er, vilka bedömts ha uppfyllt de i direktiven specificerade kraven. Beslut fattades att lämna förslag om ackreditering av totalt tolv NGO:er, varav två svenska organisationer, nämligen Erik Sahlström Institutet och Berättarnätet Kronoberg. Det slutgiltiga beslutet fattas formellt av General Assembly i juni 2014.

Vad gäller det svenska konventionsarbetet har institutet informerat nätverken om NGO:ernas roll och bistått med översättningar av underlag inför eventuella ansökningar. Under det senaste arbetsgruppsmötet i september 2013 diskuterades för- och nackdelar med en ackreditering varvid poängterades att det kan leda till ökad synlighet och att nya kontakter skapas nationellt och internationellt. Frågor ställdes om eventuell ekonomisk ersättning för resor och uppehälle. Det poängterades att ersättning från Unesco för resor och uppehälle, främst utgår till utvecklingsländernas NGO:er.

### 3.4.5 Rådgivande organ

Konventionen har för närvarande två olika rådgivande organ med olika sammansättning och ansvar. Det konsultativa organet (*Consultative Body*) utgörs av sex ackrediterade NGO:er samt sex fristående experter, utsedda av kommittén med hänsyn till geografisk

representation och kunskap inom olika domänområden.<sup>14</sup> Den granskar nomineringar till listan över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart trygghande, förslag till registret över bästa metodiska exempel samt ansökningar från fonden på mer än 25.000 US dollar. Konventionens konsultativa organ tar fram ett beslutsunderlag med rekommendationer till kommittén.<sup>15</sup>

I enlighet med paragraf 29 i de operativa direktiven ska utvärdering av nomineringar till den representativa listan över mänsklighetens immateriella kulturarv, ske genom ett underorgan till kommittén. Det biträdande organet (*Subsidiary Body*) inrättas i enlighet med artikel 21 i kommitténs arbetsordning (*Rules of Procedure*). Inför varje kommittémöte ska det biträdande organet ge en översikt av de nominerade elementen samt lämna en rapport om hur de olika ansökningarna har bedömts. Det biträdande organet ska särskilt i sin utvärdering bedöma varje nominering i enlighet med gällande kriterier samt rekommendera kommittén att skriva in/eller inte skriva in ett element, alternativt att remittera ansökan till berörd konventionsstat för kompletterande information (inscription/non-inscription/referall).<sup>16</sup>

Under det senaste kommittémötet i Baku, Azerbajdzjan inrättade kommittén ett biträdande organ för utvärdering av nomineringar till den representativa listan år 2014 (beslut 8.COM 9.b). Det biträdande organet ska bestå av Grekland, (grupp 1), Lettland (grupp 2), Peru (grupp 3), Kirgizistan (grupp 4), Nigeria (grupp 5a) och Tunisien (grupp 5b).

Under det senaste kommittémötet i december 2013 diskuterades de olika granskningsorganens sammansättning. Att arbeta med två organ har medfört extra arbete för sekretariatet, som är hårt belastat på grund av ett ansträngt ekonomiskt läge och många inkommande ansökningar. Beslut fattades därför att inför nästa möte i generalförsamlingen föreslå förändringar i direktiven som innebär att ett samlat granskande organ inrättas, *The Evaluation Body*. Organet ska bestå av tolv ledamöter som utses av kommittén: sex experter från stater som har ratificerat konventionen och vilka inte är medlemmar i kommittén samt sex ackrediterade NGO:er, med hänsyn till rättvis geografisk representation och konventionens olika tematiska områden. Detta ser institutet som mycket positivt för konventionsarbetet. Tidigare har exempelvis det biträdande organet varit sammansatt av ledamöter från länder i kommittén, vilket i våra ögon har varit mindre lyckat.

---

<sup>14</sup> Unesco (u.å.) *Non-governmental organizations, experts, centres of expertise and research institutes*.

<sup>15</sup> Unesco (u.å.) *Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage* (1.7 – 26).

<sup>16</sup> A.a. (2).

### 3.4.6 Utvärdering av konventionen

”The Internal Oversight Service” (IOS) har nyligen genomfört en utvärdering av Unescos normativa arbete inom kultursektorn, såväl av konventionen om det immateriella kulturarvet som av de andra kulturkonventionerna, med syfte att skapa rekommendationer och fastställa standarder för kulturellt arbete samt att utveckla strategier för konventionens olika parter. Betydande tid och resurser har lagts på att utveckla hjälpmedel till stöd för konventionsarbetet och även om en stor del av detta är väl synligt, har ingen omfattande utvärdering tidigare genomförts.

Metodikerna omfattar intervjuer med personal vid Unesco, företrädare för medlemsländer, organisationer i civilsamhället, utövare och andra berörda parter. Undersökningen har kompletterats med online-undersökningar med företrädare för konventionsstaterna och ackrediterade NGO:er; fältarbete i fyra länder och observationer under möten med den mellanstatliga kommittén såväl som av dess underorgan och rådgivande organ. Utvärderingen genomfördes mellan mars och juli 2013 av IOS samt en extern konsult. Sverige har genom Kulturdepartementet och institutet besvarat en rad utvärderingsfrågor. Preliminära resultat:

- Konventionsstaterna betraktar 2003 års konvention som ett mycket relevant internationellt rättsligt instrument, vilket framgår bland annat av ett ovanligt högt antal ratifikationer. Denna uppfattning delas också av många icke-statliga aktörer som är delaktiga i genomförandet av konventionen, inklusive NGO:er, organisationer inom EU och företrädare för den akademiska världen.
- Fastställande av standarder för konventionsarbete har bidragit till att Unesco blivit allmänt erkänt som en tongivande organisation inom kulturarvssektorn. Organisationen värderas mer och mer också av medlemsstaterna och andra FN-organ för dess strävan att påvisa samband mellan kultur och utveckling.
- Konventionen har i hög grad breddat den internationella diskursen kring definitionen och innebörden av begreppet. Det immateriella kulturarvet är idag erkänt som en värdefull och integrerad del av människors kulturella arv och som en viktig förmedlare av människors identitet.
- En majoritet av medlemsländerna har integrerat konventionens bestämmelser i kulturpolitiken och i det juridiska arbetet efter ratificeringen. Många länder har också infört en specifik institutionell ram för genomförandet av konventionen, som nationella immateriella kulturarvsorgan och kommittéer.
- Att integrera bestämmelserna i konventionen inom politik och lagstiftning (jordbruk, hälsa, turism etc.) utgör fortfarande en stor utmaning. Trots att flera stater har gjort sådana bemödanden behöver betydligt mer arbete göras, både när det gäller att påvisa kopplingen mellan immateriella kulturarv och en hållbar utveckling och att utveckla processer för att underlätta sektorsövergripande arbete.



- Många medlemsländer har begränsade resurser för att implementera konventionen. Att förstå alla begrepp som konventionen innefattar är fortfarande en stor utmaning, både på regeringsnivå och bland kulturella gemenskaper. Detta är särskilt tydligt när det gäller att förteckna, utforma och genomföra åtgärder för tryggnad, internationellt samarbete, beredning av nomineringar (både nationella och multinationella) och vad gäller kulturella gemenskapers deltagande inom alla dessa områden.
- Unesco har infört en världsomspännande kapacitetsuppbyggnad i form av ett program bestående av ett nätverk av kvalificerade experter. Av alla de instrument som inrättats, anses kapacitetsuppbyggnadsprogrammet av många vara det viktigaste. Programmet kan förbättras med ett utökat utvecklingsstöd.
- Den representativa listan har bidragit till att öka synligheten för konventionen och till större medvetenhet om immateriella kulturarv, men dess betydelse är överskattad. En bättre balans måste hittas mellan konventionens olika mekanismer genom att klargöra missuppfattningar om begrepp och konventionens listor, främja det internationella biståndsprogrammet samt att utveckla kartläggning och spridning av metodiska anvisningar och råd etc.
- Arbetet inom konventionen är nära kopplat till övriga kulturkonventioner inom Unesco. Dock har möjligheten att stärka det politiska arbetet, utbyta erfarenheter och öka samarbetet mellan de olika konventionerna inte fullt utnyttjats.
- Konventionen saknar en övergripande ram för kontroll och utvärdering med mål, indikatorer och riktmärken, vilket gör det svårt att mäta och påvisa resultat. Den periodiska rapporteringen utgör en värdefull källa till information om genomförandet av konventionen. Den bör kompletteras med annan information, så att en mer komplett bild kan fastställas.
- Arbetet inom konventionens sekretariat anses vara av hög kvalitet och dess tjänster är mycket uppskattade av samtliga parter, vilka betecknar sekretariatet som professionellt, effektivt och lyhört. Sekretariatet saknar dock resurser, och har därför infört förslag på begränsningar av antalet nomineringar, hur förslagen ska bearbetas och andra processer.

## 4. Sammanfattande slutsatser och förslag

Under uppdragstiden har Institutet för språk och folkminnen utvecklat och fördjupat arbetet med och kunskapen om konventionen. Uppgiften har framförallt inriktats mot att engagera och samordna alla olika aktörer. Några områden har speciellt fokuserats: moderna, förteckningsarbetet och konventionens internationella sammanhang. Institutet har samverkat med Sametinget och påbörjat samarbetet med de övriga nationella minoriteterna. Det har varit en stor utmaning att samordna alla de aktörer som uppdraget omfattar och att uppmärksamma alla de former av kulturarv som konventionen kan inbegripa.

### 4.1 En kreativ organisation

Institutets bedömning är att den tidigare föreslagna organisationsmodellen med en samordnande myndighet, fyra noder och ett nationellt råd för immateriella kulturarv är en framkomlig och fruktbar väg att gå. Förslag när det gäller arbetsuppgifter och ansvarsområden har beskrivits i kapitel 2. Arbetet med konventionen har redan lett till nya samverkansformer, där värdet av att olika aktörer inom kulturområdet har fått mötas återkommande förts fram. Det handlar om samarbetet mellan de myndigheter/institutioner som föreslås bli ansvariga, men också om möten mellan alla dem som konventionen omfattar – utövare, olika ideella krafter och verksamma inom fältet som dokumentation och bevarande, tillgängliggörande, utbildning och forskning. I linje med Magnus Erlandssons rapport inför Sveriges eventuella ratificering av Farokonventionen ser vi en organisation som bjuder in till kreativa samtal om immateriella kulturarv.

Institutet vill också peka på betydelsen av att Sametinget bildat en samisk arbetsgrupp för arbetet med konventionen och på så sätt skapat delaktighet och förankrat det vidare arbetet i det samiska samhället. I arbetsgruppen finns flera samiska institutioner och organisationer samlade, som gemensamt har utsett representanter till samtliga noder. Det samiska folket har genom grundlagen en särskild ställning som urfolk i landet och den samordnande myndigheten bör även fortsättningsvis samråda med Sametinget i frågor som rör samiska kulturarv.

Institutet arbetar med olika romska gruppers immateriella kulturarv och med projektet *Judiskt vardagsliv*, men ingen från dessa nationella minoriteter har hittills deltagit i modernas arbete. Den finska minoriteten har ingått i en av noderna, likaså den meänkielitalande. Den samordnande myndigheten och noderna bör gemensamt utveckla formerna för samverkan med de nationella minoriteterna. En målbild är att flera av dem formar arbetsgrupper med representanter från olika organisationer, liknande den

samiska arbetsgruppen. Den samordnande myndigheten och noderna bör ytterligare utveckla arbetet med mångkulturella perspektiv och deltagande från minoritetsgrupper.

De breda nätverken har fått positiva gensvar och lett till nya samverkansformer. Samtidigt finns fortsatta utmaningar. Att samordna – och i förlängningen engagera – alla aktuella aktörer har varit en omfattande uppgift, som har tagit mycket tid i anspråk och berörda aktörers delaktighet har vilat på eget engagemang i frågan. Institutet har, trots återkommande försök, hittills inte lyckats att få någon från studieförbunden med i noderna. I den nuvarande organisationen representeras dessa genom Ideell kulturallians. Flera teaterorganisationer har kallats, men endast en har deltagit. Institutet vill understryka nodernas nätverk som öppna för flera deltagare.

Under 2014 kommer institutet enligt uppdrag i regleringsbrev att tillvarata och utveckla det påbörjade arbetet med tillämpningen av konventionen. Det är av stor betydelse att arbetet i arbetsgruppen, de fyra expertnoderna och samverkan med de nationella minoriteterna fortgår för att inte tappa fart, engagemang och förvärvade erfarenheter.

## 4.2 Nationellt råd för immateriella kulturarv

Institutet och arbetsgruppen ser ett Nationellt råd för immateriella kulturarv som viktigt för övergripande och gränsövergripande frågor samt för konventionsarbetets idémässiga utveckling. I linje med det tidigare förslaget bör den samordnande myndigheten och de nodansvariga myndigheterna/institutionerna ingå i rådet, det vill säga Institutet för språk och folkminnen, Nordiska museet, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet och Svenskt visarkiv; Statens musikverk. Institutet ser också, som i tidigare förslag, Statens Kulturråd och Riksarkivet som ingående, viktiga aktörer. Båda dessa myndigheter har bidragit till utvecklingsarbetet. Kulturrådet har en central roll när det gäller utveckling och tillgänglighet på kulturområdet och etablerade samverkansformer, dels med olika utövare, dels med landstingen i den så kallade kultursamverkansmodellen. Riksarkivets roll, med ansvar för och nationell överblick över arkivfrågor, är också aktuell inom ramen för denna konvention, som visserligen är inriktad mot levande kulturarv, men i förlängningen också handlar om att dokumentera och bevara för framtiden.

Den svenska Unescostrategin betonar samverkan mellan berörda myndigheter och Unescos konventioner på kulturområdet. Därför är det en fördel att Riksantikvarieämbetet, som ansvarar för Sveriges arbete med Världskulturarvskonventionen, och Kulturrådet, som är nationell kontakt för Konventionen om kulturell mångfald, finns med bland de föreslagna deltagarna. Institutet föreslår också att Svenska Unescorådet adjungeras till rådet. Unescorådet har en övergripande roll när det gäller information och samordning av Unescofrågor och utser den kommitté som arbetar med

det så kallade Världsmminnesprogrammet, där Riksarkivet har ordförandeposten, vilket kan ge ytterligare samverkansfördelar.

Institutet menar att urfolket samerna bör representeras av Sametinget i det nationella rådet. Vidare föreslås Mångkulturellt Centrum, som är en viktig aktör med en bred erfarenhet av forskning och projektverksamhet kring migration och social och kulturell mångfald, ingå. Därtill bör det i konventionens anda finnas någon form av representation från ideella aktörer och utövare, dock bör rena sårintressen undvikas. Frågan om juridisk expertis måste också beaktas. Om ytterligare sakkunskap krävs i speciella frågor bör denna kompetens adjungeras till rådet.

Institutet föreslår att den samordnande myndigheten i samarbete med berörda myndigheter/organisationer får i uppdrag att utse ledamöter i rådet och att dessa inledningsvis utses på fyra år.

### 4.3 Förteckningsarbetet

Det finns en stor konformitet i såväl remissvaren som i nätverken, att arbetet i Sverige bör prioritera att lyfta kulturarven framför att lista. Arbetsgruppen har framhållit det nationella förteckningsarbetet framför de internationella listorna för att det kan ge större möjligheter till mångfald och ökad delaktighet, en väg att synliggöra, förankra och engagera.

Förteckningsarbetet är också en stor utmaning, ett åtagande som Sverige efter ratificeringen av Unescos konvention om det immateriella kulturarvet ansvarar för. Detta ska förenas med en samtida syn på kulturarv som dynamiska och föränderliga och medvetenheten om att kulturarv kan användas för olika syften, exempelvis politiska och ekonomiska. Det är ingen lätt ekvation.

En av tankarna bakom nodernas sammansättning är konventionens betoning på att konventionsstaterna ska skapa samverkansformer för grupper, gemenskaper, i vissa fall enskilda personer, utövare, experter, kunskapscentra och forskningsinstitut, vilka också ska delta i förteckningsarbetet. Institutet menar att det i noderna och deras nätverk finns en god grund för detta arbete. Under uppdragstiden har förteckningsarbete prövats och institutet har tillsammans med nodansvariga myndigheter diskuterat en tänkbar strategi. Institutet förslår att förteckningen ska ligga på en webbplats och att förteckningsarbetet påbörjas enligt den strategi och i de tre steg som tidigare har presenterats i denna rapport med 1) stomme, 2) påbyggnad och 3) ökad interaktivitet.

I steg 1, den stomme som först läggs av noderna, bör mer övergripande element finnas med. Detta ligger i linje med det tidigare förslaget, som lyfte fram ”bredare områden”, där många kan känna sig delaktiga. Institutet vill peka på betydelsen av samverkan

mellan utövare, experter och forskare, vilket ger förutsättningar för nyanserade beskrivningar.

För att förteckningsarbetet ska kunna leda till den breda delaktighet som eftersträvas föreslås också, i steg 2, en påbyggnad av förteckningen genom en utlysning, som uppmanar allmänhet och nodernas nätverk att lämna förslag. I detta steg bör också särskilda informationsinsatser riktas mot kommuner och landsting. I konventionens anda föreslås att de förslag som inte strider mot konventionen, gällande lagstiftning eller etiska riktlinjer kommer med på förteckningen. Steg 3 är ökad interaktivitet, då det på webbplatsen ges möjlighet att tillföra flera element och alternativa beskrivningar.

Förteckningen ska enligt förslaget vara ett levande dokument som ständigt uppdateras. Arkivens roll har betonats. Förteckningsarbetet kan ses som en form av dokumentation. Det som eventuellt inte längre är levande och därför förs bort från förteckningen arkiveras. De förslag som på något sätt strider mot konventionen bör likaså bevaras som minnen i arkiven för att spegla samtiden, även om de inte förs upp på förteckningen.

Det finns flera utmaningar, som har diskuterats i arbetsgruppen och kommer att finnas med i det fortsatta arbetet, inte minst när det gäller metodiska frågor, hur inkommande material kan behandlas på ett likvärdigt sätt, tolkningsföreträden, etiska frågor och lagring. Institutet menar att arbetet måste påbörjas och konkretiseras; flera frågor kommer att ställas under vägen och svaren måste sökas efter hand – och genom samarbeten med andra länder som ställs inför samma uppgift. En vision är att förteckningen kan utgöra en gemensam resurs som ökar mångfalden, delaktigheten och engagemanget samt lyfter fram och synliggör konventionens målsättning och inriktning.

## 4.4 Nomineringar till Unescos listor

Flertalet av de remissinstanser som lämnat synpunkter på *Förslag till nationellt genomförande* har instämt i uppfattningen att tona ned arbetet med konventionens internationella listor. Att satsa på förteckningsarbetet och vidareförande av kunskap utesluter dock inte att det samtidigt finns ett intresse för att nominera till listorna över representativa respektive hotade kulturarv. Specifika önskemål om detta har framförts till institutet under arbetets gång. Från samiskt håll har exempelvis framhållits samverkan inom Sápmi och möjligheten att nominera tillsammans med Finland och Norge. Det kan finnas flera områden för nordisk samverkan.

Institutet har inte prioriterat frågan om nomineringsförfarandet, men menar att vi inte ska utesluta nomineringar från Sverige i framtiden. Vi ska emellertid hålla konventionens bakgrund i minnet och, i likhet med Sveriges hållning inför nomineringar till Världsarvslistan, vara återhållsamma. Inom arbetsgruppen har registret över metodiskt bästa exempel framhållits som en god förebild i konventionens anda.

Institutet föreslår, att eventuella nomineringar förbereds i noderna och behandlas i rådet, vilket i sin tur lämnar förslag till regeringen. I det tidigare avsnittet om konventionens internationella utveckling framgår hur väl förberett, förankrat och underbyggt en nominering måste vara.

## 4.5 Tryggandeåtgärder

Enligt konventionens artikel 11 ska varje konventionsstat vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa tryggheten av det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium. Med tryggande avses ”åtgärder som syftar till att säkerställa det immateriella kulturarvets fortbestånd, däribland identifiering, dokumentering, forskning, bevarande, skydd, främjande, förbättring, överföring, särskilt genom formell och icke-formell utbildning, samt förnyelse av de olika aspekterna av detta arv.” (artikel 2.3) Detta innebär en mängd åtaganden.

I *Förslag till nationellt genomförande* finns en genomgång av de institutioner och aktörer som sedan tidigare arbetar med att identifiera, bevara, dokumentera och tillgängliggöra olika former av immateriella kulturarv. Av förslaget framgår också att kulturarvsinstitutioner med uppdrag att bevara och förmedla immateriella kulturarv menar att omvärlden idag är så komplex att de inte har möjlighet att verka i den takt som krävs.

Områden som återkommande har betonats i remissvaren, arbetsgruppen och noderna är utbildning och forskning. Behov av insatser på utbildningsområdet är något som särskilt har poängterats inom hemslöjds- och hantverksområdet. Noderna har påbörjat arbetet med att identifiera de områden som behöver stärkas. Ansvaret för att bevaka och rapportera om behov av utbildnings- och forskningsinsatser ligger enligt institutets förslag på det nationella rådet.

Konventionen fokuserar ytterst på utövad kunskap och tryggande som leder till att denna kunskap kan leva vidare. Därför måste en primär uppgift också vara att prioritera metodutveckling och vidareförande samt att lyfta fram och understödja goda exempel. Det finns en samstämmighet i detta, såväl i remissvaren som i arbetsgruppen och noderna. I nodernas nätverk har förväntningarna på ekonomiska insatser för detta ändamål varit mycket stora. Under arbetets gång har flera av de ingående aktörerna pekat på områden där det finns behov av tryggandeåtgärder. Det kan exempelvis handla om satsningar för att vidareföra kunskap eller metodutveckling på olika nivåer. Institutet vill här inte lyfta fram specifika projekt eller kulturarv, men i avsnittet om de fyra noderna berörs en del områden där värdefull kunskap håller på att försvinna. Flera av de medverkande aktörerna menar att ekonomiska insatser är en förutsättning för att arbetet med konventionen verkligen ska göra skillnad och kännas meningsfullt. Vår bedömning är också att arbete som skulle kunna leda till att olika former av

immateriella kulturarv tryggas annars inte kan realiseras. Särskilda projektmedel skulle utgöra en betydelsefull drivkraft för olika aktörers fortsatta medverkan, stärka hela området samt konkretisera och utveckla Sveriges arbete med konventionen.

## 4.6 Ideella aktörer och NGO:er

Konventionstexten lägger tonvikt på utövarnas och ideella krafters definitionsrätt och medverkan. I *Förslag till nationellt genomförande* framhålls att relationen mellan expertnoden och de ideella aktörerna ”ska vara tydligt överenskommen, reglerad och bygga på jämlikhet”. Detta är också något som återkommer i remissvaren. Av avgörande betydelse för det fortsatta arbetet är således att aktörer som verkar för ett aktivt bevarande av levande kulturarv, bereds fortsatt möjlighet att delta i arbetet samt att ideella aktörer och organisationer erbjuds en jämlik samverkan. Engagemanget för att delta i arbetet har hittills varit stort och drivkraften är ofta ett specifikt intresseområde, att få sprida kunskap om och synliggöra detta, men institutet menar att det i förlängningen krävs ytterligare incitament. Ytterligare ett område för särskilda insatser är stöd till de organisationer som antas till NGO:er och som förväntas bistå kommittén med rådgivning.

## 4.7 Kunskapsspridning

En stor pedagogisk utmaning ligger i att sprida kunskap om konventionen. I och med att institutets nya webbplats tas i bruk under våren 2014 kommer också webbplatsen för det immateriella kulturarvet att förnyas, denna utvecklas sedan i takt med att förteckningsarbetet fortskrider. En viktig utgångspunkt genom hela arbetsprocessen har varit att gemensamt skapa bred representation och ha en kontinuerlig dialog utåt. Webbplatsen kan bli en informations- och kunskapsportal för immateriella kulturarv i Sverige. Institutet bedömer att större informationsinsatser till olika aktörer och allmänheten är lämpliga i samband med förteckningsarbetets steg 2, då en allmän utlysning planeras.

Konventionsnamnet är långt och omfattar ett svårt begrepp. Vi menar dock att kunskapen om konventionen och begreppet ”immateriella kulturarv” kommer att öka i samband med att förteckningsarbetet startar och utvecklas genom utifrån kommande förslag. Under arbetets gång har föreslagits flera alternativa benämningar, bland annat ”levande kulturarv”. Då detta också brukas för exempelvis kulturväxter och husdjur inom museivärlden, har i arbetsgruppen föreslagits att i dialog med den stora allmänheten istället använda begreppet ”levande traditioner”.

## 4.8 Konventionstexten

Flera av remissvaren på *Förslag till nationellt genomförande* instämde i utredningens förslag att översätta konventionens ”safeguarding” med ordet ”tryggande” istället för ”skyddande”, bland annat för att skilja konventionens syfte att trygga immateriella kulturarv från det immaterialrättsliga skyddet, exempelvis upphovsrätten. Detta har också beaktats i den svenska översättningen av konventionstexten (bilaga 1). Institutet vill dock peka på ytterligare ett par frågor som har med översättningen av konventionen att göra.

Under arbetets gång har vi återkommande informerat om skillnaden mellan de nationella förteckningar som varje stat ska upprätta och de internationella listor till vilka vi kan nominera. Därför är det djupt olyckligt att den svenska översättningen av konventionstexten inte håller isär dessa grundläggande begrepp. Det är också av stor vikt att konventionens tematiska områden stämmer överens med de ursprungliga intentionerna och att den svenska terminologin är konsekvent med ursprungstexterna.

Med utgångspunkt i detta föreslår vi att den svenska översättningen ses över enligt följande:

Begrepp	Svensk översättning – förslag
safeguarding	tryggande
inventory	förteckning
Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity (artikel 16)	Representativ lista över mänsklighetens immateriella kulturarv
List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding (artikel 17)	Lista över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggande
performing arts (artikel 2)	framföranden (performanser)
element (ibland ”item”)	element



## 4.9 Konventionen i förhållande till andra traktater

Konventionen ska inte tolkas så att den strider mot ett antal utpekade internationella instrument. Sådana frågor kan dock aktualiseras i samband med förteckningsarbetet. Det är arbetsgruppens och institutets uppfattning att de då måste prövas från fall till fall och kommer att kunna hanteras i den svenska kontexten. I *Förslag till nationellt genomförande* finns en sammanställning över relevanta lagar och förordningar. Det finns också anledning att beröra två speciella områden.

### 4.9.1 Internationella instrument som avser immateriella rättigheter

Frågor om upphovsrätt har aktualiserats i samband med arbetet kring konventionen. I *Förslag till nationellt genomförande* finns ett avsnitt om detta, i vilket menas att konventionens bestämmelser gör klart att det immaterialrättsliga regelverket och upphovsrätten inte inskränker möjligheterna att trygga det immateriella kulturarvet. Omvänt urholkar inte heller konventionen det upphovsrättsliga skyddet. Däremot kan det finnas behov och förväntningar från innehavare och utövare av traditionella kulturyttringar. Konventionens andemening är att dessa kan lösas på ett bättre sätt genom tryggande, bevarande och värnande av detta kulturarv snarare än med skydd i den immaterialrättsliga bemärkelsen. Konventionen tar inte ställning till om någon bör, eller kan, få ensamrätt till att utnyttja den immateriella traditionella kreativiteten kommersiellt, utan det får lösas inom det befintliga immaterialrättsliga regelverket.

Det kan däremot finnas berättigade anspråk på att kunna kontrollera spridning, användning och tillgång till traditionell kunskap och traditionella kulturella uttryck. FN-organet World Intellectual Property Organization och Unesco har inlett ett samarbete med sikte på frågor om balans mellan det immaterialrättsliga skyddet och skydd av det immateriella kulturarvet, eftersom det står klart att de behöver koordinera sina insatser på området. Det föreslagna rådet och den samordnande myndigheten skulle kunna bevaka den utvecklingen.

### 4.9.2 Internationella instrument som avser utnyttjande av biologiska eller ekologiska resurser

Konventionens bestämmelser gör klart att den inte är tänkt att trygga kulturella uttryck som utnyttjar biologiska och ekologiska resurser i strid med internationella instrument. Den samordnande myndigheten bör bedöma om det finns någon traktat som kan stå i konflikt med vart och ett av de immateriella kulturarv som gör anspråk på att komma med i förteckningar och listor. Denna bedömning måste göras från fall till fall. Här bör man också utnyttja möjligheten att samråda med andra myndigheter – till exempel Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Jordbruksverket. Rådet bör kunna bistå med kompetens på området.

## 4.10 Internationell samverkan

I det svenska arbetet med Unesco är det nordiska samarbetet grundläggande. Detta bör också präglade det fortsatta arbetet med denna konvention. Flera inledande kontakter har redan knutits och gemensamma nordiska seminarier omkring konventionsarbetet har föreslagits. Inom ramen för den svenska Unescostrategin och det nordiska samarbetet betonas också samverkan mellan Unescos olika konventioner på kulturområdet.

Ett av konventionens syften är just att främja internationellt samarbete och bistånd. Vikten av att utveckla internationella och globala nätverk, utbyten och kontakter har betonats genom hela arbetet. Flera av dem som har deltagit i nodarbetet ingår redan i etablerade, internationella nätverk. De ackrediterade svenska NGO:erna har förhoppning om att kunna knyta nya kontakter med NGO:er från andra länder. Institutet bedömer att den samordnande myndigheten bör ha ansvar för övergripande internationella kontakter, medan nodernas kontakter med fördel kan utvecklas inom ramen för deras olika domäner.

Redan i *Förslag till nationellt genomförande* påvisades det stora intresse som finns bland aktörer i Sverige för olika former av kunskapsutbyten med andra länder. Ömsesidigheten i utbytet betonas, exempelvis möjligheten att få ta del av världens immateriella kulturarv, metodiskt goda exempel och andra perspektiv. Kunskap och traditioner som liknar våra, men som gått förlorade i Sverige kan vi kanske återfinna i andra länder. Sverige kan i internationella samarbeten bidra med metoder och erfarenheter från en lång tradition av dokumentation och forskning, organisation och teknik på det immateriella kulturarvets område. I den svenska strategin för samarbetet med Unesco finns som övergripande mål att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Institutet vill peka på att Sverige borde kunna bistå utvecklingsländer dels med metoder och kunskaper, dels till kapacitetsuppbyggnad genom bidrag till Unescos fond för det immateriella kulturarvet, dit också frivilliga bidrag kan lämnas.<sup>17</sup>

Frågan om Sverige i framtiden ska kandidera till den mellanstatliga kommittén för det immateriella kulturarvet bör också övervägas. Riksantikvarieämbetets erfarenheter, efter det att Sverige mellan 2007 och 2011 var ledamot i Unescos världsarvskommitté, visar att ett sådant arbete är ett ”ansvarsfullt uppdrag, som förutsätter kompetens och resurser” (Riksantikvarieämbetet 2012:4). Det handlar inte bara om sakkunskap inom det immateriella kulturarvsområdet; arbetet med konventionen om det immateriella kulturarvet präglas liksom arbetet med Världsarvskonventionen av ”olika politiska och ekonomiska intressen och processer” (a.a:4). Institutet menar att Sverige skulle kunna bli en viktig aktör i kommittén, men Riksantikvarieämbetets erfarenheter visar också att

---

<sup>17</sup> Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet. Artikel 27.

ett sådant uppdrag kräver noggranna förberedelser och samordning mellan myndigheter och departement.

Under 2014 kommer institutet att fortsatt följa konventionsarbetet genom deltagande i internationella möten och genom att utveckla det nordiska samarbetet.

## 4.11 Utmaningar och möjligheter

Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet innebär en rad åtaganden, men också möjligheter och utmaningar. Kulturarv är ett laddat begrepp, som kom till under en tid när man förde fram nationalstaterna som kulturellt homogena. Idag lever vi en värld där lokalt och globalt blandas. Immateriella kulturarv har hamnat i fokus i ett alltmer rörligt samhälle där många människor upplever stora förändringar. Vad som ses som kulturarv växlar med tiden – detta är en utbredd uppfattning inom de institutioner som idag arbetar med bevarande, forskning och tillgängliggörande. Kulturarv betraktas inte endast som arv från det förflutna, utan som föränderliga och delar av samtiden. Samtidigt höjs politiska röster för andra tolkningar av begreppet.

Betydelsen av medvetenhet om att de immateriella kulturarven också kan användas för olika syften har poängterats i arbetsgruppen, likaså för att exkludera som att inkludera. Flera utmaningar och synpunkter togs upp redan i Svenska Unescorådets, *Unescos konvention om skydd för det immateriella kulturarvet* (2005). Arbetet med de immateriella kulturarven har också problematiserats i olika vetenskapliga sammanhang (exempelvis Hafstein 2004, Klein 2008 och Björkholm 2011) och i *Förslag till nationellt genomförande*.

Några frågor återkommer. En rör den paradox som ligger i att trygga det som är levande och föränderligt, detta har också anknytning till farhågan över stereotypisering och cementering. En annan, tidigare berörd fråga, handlar om delaktighet och mångfald i kombination med att olika grupper kan komma att vilja äga rätten till speciella uttryck. De immateriella kulturarven kan, som Unescokonventionen beskriver, skapa känslor av gemenskap och tillhörighet, men ur ett annat perspektiv också utanförskap. En återkommande diskussion handlar också om att konventionen inte omfattar mänsklighetens mindre goda sidor, men dessa måste också föras med som minnen för kommande generationer. Dessa frågor har konkretiserats i samband med förteckningsarbetet. På flera håll i Sverige pågår utbildning, forskning och debatt om kulturarv. Institutet menar att samverkan inom detta fält, ett kritiskt förhållningssätt och samtal om kulturarv måste hållas levande i det fortsatta arbetet med konventionen.

Konventionen innebär utmaningar, men den är också en möjlig plattform för att diskutera, problematisera och utveckla svensk kulturarvspolitik. Hur arbetet med konventionen kan leda till nya relationer och utbyten mellan olika slags aktörer har

redan visats i denna rapport. Detta gäller inte minst samverkan mellan institutioner och utövare – mellan teori och praktik, mellan kreativa uttryck och vetenskap.

Under senare år har kulturens roll för hållbar utveckling kommit alltmer i fokus för FN:s och Unescos arbete. Konventionen om tryggnad av det immateriella kulturarvet framhålls som ett viktigt redskap för dialog, idéer och vidareförande av lokalt förankrad kunskap och erfarenhet, som exempelvis kan bidra till att säkerställa ett hållbart nyttjande av naturresurser. I den svenska Unescostrategin betonas också den betydelse som arbetet inom kultursektorn har för fred och hållbar utveckling.

Konventionen framhåller människor som utövare och aktörer, detta möjliggör ett vidgat deltagande i arbetet och ligger i linje med de kulturpolitiska målen i Sverige. Genom att Sverige har ratificerat konventionen om de immateriella kulturarven har dessa också fått en annan status; det vidare arbetet kan leda till att ytterligare synliggöra och vidareföra vår kreativa mångfald av ritualer och traditioner, visor och berättelser, av teater, musik och dans, av handens och kroppens kunskaper. Konventionen kan öppna nya vägar till internationell samverkan och bli ett verktyg för att förstå och lära känna en dynamisk värld.

#### 4.12 Ett steg i taget – utvärdera efter hand

Sveriges ratificering av konventionen innebär, vilket denna rapport har beskrivit, flera uppgifter som ska genomföras, men också ytterligare möjligheter att leva upp till konventionens mening. Allt kan inte ske samtidigt, men efter hand. Det finns flera utmaningar, inte minst i förteckningsarbetet, och många frågor har problematiserats i arbetsgruppen och noderna. Institutet menar att vi ska ta dessa utmaningar på allvar och föra dem med oss i arbetet, men inte låta dem förlama oss. Alla frågor kan inte besvaras och allt kan inte lösas på en gång.

Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet har fyllt tio år, men har i praktiken fungerat en kortare tid och är fortfarande en ung konvention. Detta har betonats vid de senaste kommittémötena och i samband med det internationella arbetsgruppsmötet om elementens storlek och utbredning. Trots de långa diskussioner som föregick denna konventionstext är tolkningen av konventionen inte klar och alla uppfattar inte texterna på samma sätt. Flera diskussioner kommer att föras under de närmaste åren och arbetet kommer förhoppningsvis att utvecklas efter utvärderingen som genomförts av The Internal Oversight Service. Det är därför institutets bedömning att arbetet i Sverige också bör vara öppet för förändringar.

Institutet föreslår att arbetet från och med 2015 går över i ett löpande utvecklingsarbete, som utvärderas efter fyra år. Därefter kan nya mål upprättas och eventuella justeringar

genomföras. Ett sådant förfaringssätt kan vitalisera arbetet och förenkla förändringar i organisationen.

Institutet föreslår vidare att arbetet under de fyra första åren inriktas mot att ytterligare utveckla och genomföra arbetet i linje med förslag och slutsatser i denna rapport, att genomföra förteckningsarbetets samtliga steg, att identifiera och stärka områden där tryggandeåtgärder krävs samt att göra konventionen känd bland allmänheten.

## 4.13 Ansvar och uppdrag

Institutet föreslår att institutet får fortsatt samordningsansvar för arbetet med konventionen och att *Institutet för språk och folkminnen* tillsammans med *Nordiska museet*, *Nämnden för hemslöjdsfrågor*, *Riksantikvarieämbetet* och *Statens musikverk* genom *Svenskt visarkiv* blir nodansvariga myndigheter/motsvarande institutioner inom sina respektive fackområden. Ansvarsområden fördelas mellan den samordnande myndigheten och noderna enligt det förslag som beskrivits i rapporten. Arbetet genomförs i samverkan med olika aktörer. Det gemensamma ansvaret är att bevaka att immateriella kulturarv tryggas samt att genomföra och ytterligare utveckla arbetet med konventionen i Sverige. Uppdraget föreslås inledningsvis omfatta fyra år, 2015–2018, och bör därefter utvärderas och redovisas till regeringen. Under denna period, i december 2017, ska Sveriges första rapport till Unesco lämnas in till regeringen.

Arbetet för de myndigheter/motsvarande som har deltagit i utvecklingsarbetet har inte vilat på något formellt uppdrag, vilket komplicerat genomförandet av institutets uppdrag. Inför det fortsatta arbetet med konventionen menar institutet att konventionens formuleringar bör lyftas in i de aktuella myndigheternas styrande dokument. Denna bedömning delas dock inte av alla berörda myndigheter.

## 4.14 Finansiering

Det fortsatta arbetet med att genomföra konventionen i enlighet med detta förslag bör delvis kunna ske inom ramen för berörda myndigheters befintliga resurser. En viss förstärkning för att administrera den föreslagna organisationen är dock nödvändig.

Det finns ett stort behov av samordning av arbetet med konventionen, inte minst när det gäller förteckningsarbetet, därtill kommer det internationella samarbetet och åtagandet inom området. Institutet har under åren med de båda särskilda regeringsuppdragen kring konventionen stärkt och utvecklat sin kompetens inom området, vilket varit möjligt huvudsakligen tack vare den anslagsförstärkning institutet haft under åren 2011–2013. Institutet bedömning är att en nivåhöjning av förvaltningsanslaget, som motsvarar de engångsmedel myndigheten disponerat under tre år, är en förutsättning för att institutet på en godtagbar ambitionsnivå fortsatt ska kunna ansvara för samordningen av arbetet

med konventionen. Dessutom kommer sannolikt kostnader för översättning av texter på den nationella förteckningen att bli betydande. Institutet bedömer att nivån på myndighetens förvaltningsanslag bör höjas med 2 miljoner kronor.

Intresset för att utveckla tillämpningen av konventionen i Sverige och behovet av insatser inom området är mycket stort. Institutet återkommer därför till ett av förslagen som framfördes i rapporten *Förslag till nationellt genomförande*, som lämnades till regeringen i november 2009, nämligen att avsätta projektmedel till särskilda insatser för att trygga, vidareföra och levandegöra immateriella kulturarv i Sverige. Institutet föreslår att 5 miljoner kronor avsätts årligen fr.o.m. 2015 till ett nytt statsbidrag med detta ändamål, som den samordnande myndigheten får i uppdrag att fördela.

Institutet föreslår också att de nodansvariga myndigheterna/institutionerna tillförs medel för nodarbetet. Behovet bedöms vara mellan 300 000 och 400 000 kronor per år, beräknat på del av tjänstutrymme samt anordnande av två nodmöten per år. Institutet vill betona vikten av att det även finns utrymme för att bekosta resor och övernattning för tillresande ideella aktörer. Därutöver har den samiska arbetsgruppen lyft fram behovet av särskilda insatser när det gäller dokumentation av samiska immateriella kulturarv samt för utbildning och forskning.

Institutet vill slutligen peka på möjligheten att Sverige, i likhet med Norge, kan stödja konventionens viktiga internationella arbete och kapacitetsuppbyggnad genom frivilliga bidrag till Unescos fond för det immateriella kulturarvet.

## Källor och litteratur

ABM utvikling (2010). *Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOs konvensjon av 17 oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*. Hämtad 2014-01-30 från [http://www.regjeringen.no/upload/KUD/Kulturvernnavdelingen/Rapporter\\_Utredninger/Immat\\_eriell\\_kulturarv\\_i\\_Norge\\_AMBU\\_2010.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/KUD/Kulturvernnavdelingen/Rapporter_Utredninger/Immat_eriell_kulturarv_i_Norge_AMBU_2010.pdf)

Björkholm, Johanna (2011). *Immateriellt kulturarv som begrepp och process. Folkloristiska perspektiv på kulturarv i Finlands svenskbygder med folkmusik som exempel*. Åbo Akademis förlag.

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (2005). Hämtad 2014-01-30 från <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>

Erlandsson Magnus (2013). *Konventioner och kulturarv. Om vägval och följder inför Sveriges eventuella ratificering av Farokonventionen, en studie genomförd på uppdrag av Riksantikvarieämbetet 2013* [under utgivning]

Hafstein, Valdimar Tr. (2004). *The Making of Intangible Cultural Heritage: Tradition and Authenticity, Community and Humanity*. Berkeley.

Institutet för språk och folkminnen (2009). *Förslag till nationellt genomförande av UNESCO:s konvention om skydd av det immateriella kulturarvet*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.sofi.se/6079> (Från 2014-03-03 tillgänglig på [www.sprakochfolkminnen.se](http://www.sprakochfolkminnen.se))

Institutet för språk och folkminnen (2012). *Levande kulturarv. Delrapport om tillämpningen av Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet i Sverige*. Redovisning av regeringsuppdrag Ku2010/1980/KT. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.sofi.se/13915> (Från 2014-03-03 tillgänglig på [www.sprakochfolkminnen.se](http://www.sprakochfolkminnen.se))

Klein, Barbro (2008). Cultural Heritage, cultural diversity and museums in Sweden: some critical reflections. I: *Scandinavian Museums and Cultural Diversity* (red. Kathrine Goodnow & Haci Akman). New York.

Nordström, Annika (2012). Hur ska vi tillämpa konventionen om det immateriella kulturarvet? I: *När bläcket har torkat. Vad gör vi nu?* Svenska Unescorådets konferens om Unescos kulturkonventioner. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.sofi.se/10727> (Från 2014-03-03 tillgänglig på [www.sprakochfolkminnen.se](http://www.sprakochfolkminnen.se))

Regeringskansliet (2009). Ku2009/2175/KT *Remissammanställning avseende rapporten: Förslag till nationellt genomförande av Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/15/81/91/94a40e51.pdf>

Regeringskansliet (u.å.). *Remissvar på rapport från Institutet för språk och folkminnen*. Hämtad 2014-01-30 från [www.regeringen.se/sb/d/14034](http://www.regeringen.se/sb/d/14034)

Riksantikvarieämbetet (2012). *Sverige / Unescos världsarvskommitté 2007–2011*. Redovisning av regeringsuppdrag. Hämtad 2014-01-30 från [http://www.raa.se/wp-content/uploads/2012/10/Rapport\\_WHC2007-2011.pdf](http://www.raa.se/wp-content/uploads/2012/10/Rapport_WHC2007-2011.pdf)

Sjöberg Annika (2013). UNESCO and ICH:Sweden. I: *Sief newsletter* no1. 2013. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.sofi.se/16732> (Från 2014-03-03 tillgänglig på [www.spraakochfolkminnen.se](http://www.spraakochfolkminnen.se))

Svenska Unescorådet (2005). *Unescos konvention om skydd för det immateriella kulturarvet. Bakgrund, Sveriges arbete med konventionen, synpunkter och tankar*. Svenska Unescorådets skriftserie Nr 1/2005.

Svenska Unescorådet (2014). *Utkast till svensk Unescostrategi 2014–2017* [opublicerat manuskript]

UNESCO (2011) Identifying and inventorying Intangible Cultural Heritage. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>

UNESCO (2013) Evaluation by the Internal Oversight Service of UNESCO's standard-setting work of the Culture Sector. Part I: 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage ITH/13/8.COM/INF.5.c Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00473>

UNESCO (u.å.) *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Hämtad 2014-01-30 från <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001897/189761e.pdf>

UNESCO (u.å.). *Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00026>

UNESCO (u.å.) *Text of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00022#part3>

UNESCO (u.å.) *Global network of facilitators*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00397>

UNESCO (u.å.). *Lists of intangible cultural heritage and Register of best safeguarding practices*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00559>

UNESCO (u.å.). *Best Safeguarding Practices*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/en/Register>

UNESCO (u.å.) *Non-governmental organizations, experts, centres of expertise and research institutes*. Hämtad 2014-01-30 från <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00329>



## Bilagor

1. Svensk översättning: Konvention om tryggande av det immateriella kulturarvet
2. Terminologi
3. Deltagare i arbetsgruppen
4. Deltagare i nod A. Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet. Sociala sedvänjor, riter och högtider samt Kunskap och sedvänjor rörande universum
5. Deltagare i nod B. Traditionell hantverkskunskap
6. Deltagare i nod C. Framföranden (musik, dans, teater etc.)
7. Deltagare i nod D. Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med landets materiella kulturarv och kulturmiljöer
8. Minnesanteckningar från "Open ended intergovernmental working group on the 'right' scale or scope of an element" 22–23 oktober 2012, Paris

## BILAGA 1

# Svensk översättning: Konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet

**Paris den 17 oktober 2003**

Generalkonferensen för Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, nedan kallad *Unesco*, som håller sitt trettioandra möte i Paris från den 29 september till den 17 oktober 2003,

som hänvisar till gällande internationella instrument om mänskliga rättigheter, särskilt 1948 års allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, 1966 års internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och 1966 års internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter,

som anser att det immateriella kulturarvet är av stor betydelse för kulturell mångfald och en garanti för hållbar utveckling, som det understryks i Unescos rekommendation om bevarande av traditionsenlig kultur och folklöre 1989, i Unescos allmänna förklaring om kulturell mångfald 2001 och i Istanbul-deklarationen 2002, som antogs av kulturministrarnas tredje rundabordsmöte,

som anser att det finns ett starkt ömsesidigt beroende mellan det immateriella kulturarvet och det materiella kultur- och naturarvet,

som erkänner att den pågående globaliseringen och de sociala förändringarna, tillsammans med de nya förutsättningar som skapas för dialog mellan lokalsamhällen, inbegripet intolerans, även allvarligt hotar att försämra, skingra och förstöra det immateriella kulturarvet, särskilt till följd av en brist på resurser för att trygga detta arv,

som är medveten om den allmänna önskan om och det gemensamma intresset av att trygga mänsklighetens immateriella kulturarv,

som erkänner att lokalsamhällen, särskilt ursprungsbefolkningarnas lokalsamhällen, grupper och i vissa fall enskilda personer spelar en väsentlig roll för framställningen, tryggnaden, underhållet och omskapandet av det immateriella kulturarvet och därigenom bidrar till att berika den kulturella mångfalden och den mänskliga kreativiteten,

som konstaterar att Unescos verksamhet är av stor betydelse när det gäller att upprätta normativa instrument till skydd för kulturarvet, särskilt 1972 års konvention om skydd för världens kultur- och naturarv,

som vidare konstaterar att det ännu inte finns något bindande multilateralt instrument om tryggnaden av det immateriella kulturarvet,

som anser att gällande internationella avtal, rekommendationer och resolutioner om kultur- och naturarvet i själva verket måste utökas och kompletteras med nya bestämmelser om det immateriella kulturarvet,

som anser att det finns ett behov av att bygga upp ett bättre medvetande, särskilt bland de yngre generationerna, om betydelsen av det immateriella kulturarvet och dess tryggande,

som anser att det internationella samfundet och parterna i denna konvention tillsammans bör bidra till tryggandet av detta arv i en anda av samarbete och ömsesidighet,

som erinrar om Unescos program om det immateriella kulturarvet, särskilt förklaringen om mästerverk som ingår i mänsklighetens muntliga och immateriella kulturarv,

som anser att det immateriella kulturarvet har en ovärderlig roll när det gäller att föra människor närmare varandra och främja utbyte och förståelse mellan dem, antar denna konvention den 17 oktober 2003.

## **I. Allmänna bestämmelser Artikel 1 Konventionens syften**

Denna konventions syften är

- a) att trygga det immateriella kulturarvet,
- b) att säkerställa att berörda lokalsamhällens, grupper och enskilda personers immateriella kulturarv respekteras,
- c) att höja medvetandet på lokal, nationell och internationell nivå om det immateriella kulturarvets betydelse och säkerställa uppskattningen av det,
- d) att främja internationellt samarbete och bistånd.

## **Artikel 2 Definitioner**

I denna konvention avses med

1. *Immateriellt kulturarv*: sedvänjor, framställningar, uttryck, kunskap, färdigheter – liksom tillhörande tillvägagångssätt, ändamål, artefakter och kulturella miljöer - som lokalsamhällen, grupper och i vissa fall enskilda personer erkänner som en del av sitt kulturarv.

Detta immateriella kulturarv, som överförs från generation till generation, omskapas ständigt av lokalsamhällen och grupper i samspel med omgivningen och naturen och i förhållande till historien och ger dem en känsla av identitet och kontinuitet, och främjar därigenom respekten för kulturell mångfald och mänsklig kreativitet. För de syften som avses i denna konvention ska endast beaktas sådant immateriellt kulturarv som är förenligt med gällande instrument om mänskliga rättigheter och med de krav som ställs på ömsesidig respekt mellan lokalsamhällen, grupper och enskilda personer och på hållbar utveckling.

2. Det immateriella kulturarvet enligt definitionen i punkt 1 förekommer bland annat inom följande områden:

- a) Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet.
- b) Scenkonsterna.
- c) Sociala sedvänjor, riter och högtider.
- d) Kunskap och sedvänjor rörande naturen och universum.
- e) Traditionell hantverksskicklighet.

3. *Tryggande*: åtgärder som syftar till att säkerställa det immateriella kulturarvets fortbestånd, däribland identifiering, dokumentering, forskning, bevarande, skydd, främjande, förbättring, överföring, särskilt genom formell och icke-formell utbildning, samt förnyelse av de olika aspekterna av detta arv.

4. *Konventionsstat*: en stat som är bunden av denna konvention och för vilken konventionen har trätt i kraft.

5. Konventionen gäller på motsvarande sätt de territorier som avses i artikel 33, som blir parter i konventionen i enlighet med bestämmelserna i den artikeln. I så måtto omfattar termen *konventionsstat* också dessa territorier.

### **Artikel 3 Förhållande till andra internationella instrument**

Ingen bestämmelse i denna konvention ska tolkas så att

a) den förändrar statusen för eller minskar skyddsnivån enligt 1972 års konvention om skydd för världens kultur- och naturarv för objekt som ingår i världsarvet, och som det immateriella kulturarvet är direkt knutet till eller

b) den påverkar en konventionsstats rättigheter och skyldigheter enligt ett för den staten bindande internationellt instrument som avser immateriella rättigheter eller utnyttjande av biologiska eller ekologiska resurser.

## **II. Konventionens organ**

### **Artikel 4 Konventionsstaternas generalförsamling**

1. Härmed inrättas konventionsstaternas generalförsamling, nedan kallad *generalförsamlingen*. Generalförsamlingen är denna konventions högsta beslutande organ.

2. Generalförsamlingen ska sammanträda i ordinarie möte vartannat år. Den får sammanträda i extraordinarie möten om den själv beslutar det eller på begäran av den mellanstatliga kommittén för tryggnad av det immateriella kulturarvet eller av minst en tredjedel av konventionsstaterna.
3. Generalförsamlingen ska anta sin egen arbetsordning.

#### **Artikel 5 Mellanstatliga kommittén för tryggnad av det immateriella kulturarvet**

1. En mellanstatlig kommitté för tryggnad av det immateriella kulturarvet, nedan kallad *kommittén*, inrättas härmed inom Unesco. Den ska bestå av företrädare för 18 konventionsstater, vilka väljs av de konventionsstater som sammanträder i generalförsamlingen, när konventionen har trätt i kraft enligt artikel 34.
2. Antalet stater som är medlemmar av kommittén ska utökas till 24 när antalet konventionsstater uppgår till 50.

#### **Artikel 6 Val och mandatperiod för medlemmar av kommittén**

1. Principerna om rättvis geografisk fördelning och rotation ska följas vid val av medlemmar till kommittén.
2. Kommitténs medlemmar ska väljas för en period av fyra år av de konventionsstater som sammanträder i generalförsamlingen.
3. Mandatperioden för hälften av kommitténs medlemmar som utsetts vid det första valet ska dock begränsas till två år. Dessa medlemmar utses genom lottdragning vid det första valet.
4. Generalförsamlingen ska vartannat år förnya hälften av kommitténs medlemmar.
5. Generalförsamlingen ska även välja så många medlemmar till kommittén som krävs för att besätta vakanser.
6. En medlem av kommittén får inte väljas för två på varandra följande mandatperioder.
7. Medlemmarna av kommittén ska som sina företrädare utse personer med hög kompetens inom de olika områden som ingår i det immateriella kulturarvet.

#### **Artikel 7 Kommitténs uppgifter**

Utan att det påverkar kommitténs övriga bemyndiganden enligt konventionen har den följande uppgifter:

- a) Att främja konventionens syften samt uppmuntra och övervaka dess tillämpning.
- b) Att ge anvisningar om bästa praxis och ge rekommendationer om åtgärder för att trygga det immateriella kulturarvet.
- c) Att utforma och för godkännande underställa generalförsamlingen förslag

beträffande användningen av fondens medel i enlighet med artikel 25.

d) Att söka medel för att öka sina tillgångar och vidta nödvändiga åtgärder i detta syfte i enlighet med artikel 25.

e) Att utforma förslag till anvisningar för tillämpningen av denna konvention och underställa dessa generalförsamlingen för godkännande.

f) Att i enlighet med artikel 29 granska konventionsstaternas rapporter och göra en sammanställning av dem för generalförsamlingen.

g) Att i enlighet med de objektiva urvalskriterier som ska utarbetas av kommittén och godkännas av generalförsamlingen pröva och besluta om framställningar från konventionsstaterna avseende

i) upptagande i förteckningarna och bland förslagen enligt artiklarna 16-18 och

ii) beviljande av internationellt bistånd i enlighet med artikel 22.

#### **Artikel 8 Kommitténs arbetsformer**

1. Kommittén ansvarar inför generalförsamlingen och ska rapportera all verksamhet och alla beslut till den.

2. Kommittén ska anta sin egen arbetsordning med två tredjedels majoritet av medlemmarna.

3. Kommittén kan tillfälligtvis inrätta de rådgivande organ som den anser nödvändiga för att fullgöra sina uppgifter.

4. Kommittén kan bjuda in offentliga och privata organ samt enskilda personer med erkänd kompetens inom det immateriella kulturarvets olika områden för samråd i särskilda frågor.

#### **Artikel 9 Ackreditering av rådgivande organisationer**

1. Kommittén ska lämna generalförsamlingen förslag till ackreditering av icke-statliga organisationer med erkänd kompetens inom området för det immateriella kulturarvet, vilka ska fungera som rådgivare till kommittén.

2. Kommittén ska också lämna förslag till generalförsamlingen om kriterier och former för ackrediteringen.

#### **Artikel 10 Sekretariatet**

1. Unescos sekretariat ska biträda kommittén.

2. Sekretariatet ska förbereda generalförsamlingens och kommitténs dokumentation och utarbeta förslag till dagordning för deras möten samt se till att besluten verkställs.

### **III. Tryggande av det immateriella kulturarvet på nationell nivå**

#### **Artikel 11 Konventionsstaternas roll**

Varje konventionsstat ska

- a) vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa tryggheten av det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium,
- b) i enlighet med artikel 2.3 identifiera och definiera de olika inslag av immateriellt kulturarv som finns inom statens territorium i samråd med lokalsamhällen, grupper och berörda icke-statliga organisationer.

#### **Artikel 12 Förteckningar**

1. För att säkerställa identifiering i syfte att trygga det immateriella kulturarvet ska varje konventionsstat, på ett sätt som är anpassat efter egna förhållanden, upprätta en eller flera förteckningar över det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium. Dessa förteckningar ska regelbundet aktualiseras.
2. I de periodiska rapporter som konventionsstaterna avger till kommittén i enlighet med artikel 29 ska vederbörliga uppgifter om sådana förteckningar ingå.

#### **Artikel 13 Övriga åtgärder för tryggande av det immateriella kulturarvet**

Varje konventionsstat ska, för att säkerställa tryggheten, utvecklingen och främjandet av det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium, sträva efter att

- a) bedriva en politik som syftar till att främja det immateriella kulturarvets funktion i samhället och införliva tryggheten av detta arv i samhällsplaneringen.
- b) utse eller inrätta ett eller flera behöriga organ för tryggheten av det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium.
- c) främja vetenskapliga, tekniska och konstnärliga undersökningar och forskningsmetoder i syfte att åstadkomma ett effektivt tryggheten av det immateriella kulturarvet, särskilt sådant arv som är hotat.
- d) vidta lämpliga rättsliga, tekniska, administrativa och ekonomiska åtgärder som syftar till att
  - i) främja inrättandet av eller satsningar på organ för utbildning i hur det immateriella kulturarvet bör hanteras och hur det överförs via sådana fora och miljöer där det framförs eller kommer till uttryck,
  - ii) säkerställa tillgängligheten till detta kulturarv samtidigt som sedvanan beträffande tillgängligheten till vissa aspekter av detta kulturarv respekteras och
  - iii) inrätta organ för dokumentation av det immateriella kulturarvet samt underlätta tillgängligheten till dessa.

#### **Artikel 14 Utbildning, medvetandegörande och kapacitetsuppbyggnad**

Konventionsstaterna ska med alla lämpliga medel sträva efter att

- a) säkerställa erkännandet av, respekten för och befrämjandet av det immateriella kulturarvet i samhället, särskilt genom
  - i) program för utbildning, medvetandegörande och information riktad till allmänheten, särskilt till ungdomar,
  - ii) särskilda utbildningsprogram inom de berörda lokalsamhällena och grupperna,
  - iii) aktiviteter för kapacitetsuppbyggnad i syfte att trygga det immateriella kulturarvet, särskilt bevarandefrågor och forskning och
  - iv) informella metoder för kunskapsöverföring.
- b) hålla allmänheten informerad om det hot som det immateriella kulturarvet är utsatt för och om de aktiviteter som pågår i syfte att tillämpa denna konvention.
- c) främja utbildning i syfte att skydda sådana natur- och minnesmiljöer som behövs för att det immateriella kulturarvet ska kunna komma till uttryck.

#### **Artikel 15 Lokalsamhällens, grupper och enskilda personers deltagande**

Varje konventionsstat ska, inom ramen för sina åtgärder för att trygga det immateriella kulturarvet, arbeta aktivt för att lokalsamhällena, grupper och, i tillämpliga fall, enskilda personer som skapar, underhåller och överför detta arv ska vara delaktiga och ges inflytande i dess hantering.

### **IV. Tryggande av det immateriella kulturarvet på internationell nivå**

#### **Artikel 16 En representativ förteckning över mänsklighetens immateriella kulturarv**

1. Kommittén ska på förslag av berörda konventionsstater upprätta, aktualisera och offentliggöra en representativ förteckning över mänsklighetens immateriella kulturarv för att detta arv ska bli mer synligt och för att höja medvetandet om dess betydelse samt för att främja en dialog där kulturell mångfald respekteras.
2. Kommittén ska utforma kriterierna för upprättandet, aktualiseringen och offentliggörandet av förteckningen över det immateriella kulturarvet. Kriterierna ska underställas generalförsamlingen för godkännande.

#### **Artikel 17 Förteckning över det immateriella kulturarv vars tryggande kräver omedelbara åtgärder**

1. I avsikt att vidta lämpliga åtgärder för tryggande av det immateriella kulturarvet ska kommittén upprätta, aktualisera och offentliggöra en förteckning över immateriellt kulturarv som kräver omedelbara åtgärder och ta upp det i förteckningen på begäran av den berörda konventionsstaten.
2. Kommittén ska utforma och för godkännande förelägga generalförsamlingen kriterierna för upprättandet, aktualiseringen och offentliggörandet av förteckningen.



3. Vid fall som kräver ytterst brådskande åtgärder - ett begrepp vars objektiva kriterier ska godkännas av generalförsamlingen på förslag av kommittén - får kommittén ta upp ett uttryck för det berörda kulturarvet i en sådan förteckning som avses i punkt 1 i samråd med den berörda konventionsstaten.

### **Artikel 18 Program, projekt och aktiviteter för tryggnad av det immateriella kulturarvet**

1. På förslag av konventionsstaterna och i enlighet med kriterier som kommittén definierar och generalförsamlingen godkänner, ska kommittén regelbundet välja ut och främja nationella, delregionala och regionala program, projekt och aktiviteter för tryggnad av det immateriella kulturarvet som bäst anses leva upp till denna konventions principer och syften med beaktande av utvecklingsländernas särskilda behov.
2. I detta syfte ska kommittén ta emot, pröva och godkänna framställningar om internationellt bistånd från konventionsstater för utformning av sådana förslag.
3. Kommittén ska biträda genomförandet av sådana projekt, program och aktiviteter genom att sprida upplysningar om bästa praxis på det sätt som kommittén ska fastställa.

## **V. Internationellt samarbete och bistånd**

### **Artikel 19 Samarbete**

1. I denna konvention ska det internationella samarbetet bland annat anses innefatta informations- och erfarenhetsutbyte, gemensamma initiativ och upprättande av en mekanism för bistånd till konventionsstaterna för deras satsningar på att trygga det immateriella kulturarvet.
2. Konventionsstaterna erkänner, utan att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna i nationell lagstiftning, sedvanerätt eller sedvänjor, att tryggnaden av det immateriella kulturarvet är av allmänt intresse för mänskligheten och åtar sig i detta syfte att samarbeta på bilateral, delregional, regional och internationell nivå.

### **Artikel 20 Det internationella biståndets ändamål**

Internationellt bistånd får lämnas för dessa ändamål:

- a) Tryggnad av sådant arv som är upptaget i förteckningen över immateriellt kulturarv och som kräver brådskande skyddsåtgärder.
- b) Upprättande av förteckningar enligt artikel 11 och 12.
- c) Stöd till program, projekt och aktiviteter som utförs på nationell, delregional och regional nivå i syfte att trygga det immateriella kulturarvet.
- d) Andra ändamål som kommittén anser nödvändiga.

### **Artikel 21 Former för internationellt bistånd**

Det bistånd som kommittén beviljar en konventionsstat ska lämnas i enlighet med de anvisningar som förutses i artikel 7 och den överenskommelse som det hänvisas till i artikel 24. Biståndet kan ha följande form:

- a) Utredningar om olika aspekter av tryggnad.
- b) Tillhandahållande av experter och yrkesutövare.
- c) Utbildning av all nödvändig personal.
- d) Utarbetande av normer och andra åtgärder.
- e) Uppbyggnad och drift av infrastruktur.
- f) Tillhandahållande av utrustning och sakkunskap.
- g) Andra former av ekonomiskt och tekniskt bistånd, däribland, om det är lämpligt, beviljande av lån till låg ränta och donationer.

### **Artikel 22 Villkor för internationellt bistånd**

1. Kommittén ska utveckla ett förfarande för prövning av framställningar om internationellt bistånd och ange vilka uppgifter som ska ingå i dessa, såsom planerade åtgärder, erforderliga insatser och en uppskattning av kostnaderna.
2. I brådskande fall ska framställningar om bistånd prövas av kommittén med förtur.
3. Kommittén ska genomföra de undersökningar och samråd som bedöms vara nödvändiga för beslutsfattandet.

### **Artikel 23 Framställningar om internationellt bistånd**

1. En konventionsstat får göra en framställning till kommittén om internationellt bistånd för att trygga det immateriella kulturarv som finns inom dess territorium.
2. En sådan framställning får också göras gemensamt av två eller flera konventionsstater.
3. Framställningen ska innehålla de uppgifter som anges i artikel 22.1 och nödvändig dokumentation.

### **Artikel 24 Mottagande konventionsstaters roll**

1. I enlighet med bestämmelserna i denna konvention ska det internationella biståndet regleras enligt en överenskommelse mellan den mottagande konventionsstaten och kommittén.
2. Utgångspunkten är att den mottagande konventionsstaten, utifrån sina resurser, ska bidra till kostnaderna för de åtgärder för tryggnad av det immateriella kulturarvet för vilka internationellt bistånd lämnas.
3. Den mottagande konventionsstaten ska avge en rapport till kommittén om hur det bistånd, som har mottagits för att trygga det immateriella kulturarvet, har använts.

## **VI. Fond för det immateriella kulturarvet**

### **Artikel 25 Fondens struktur och tillgångar**

1. Härmed upprättas en "Fond för trygghet av det immateriella kulturarvet", nedan kallad *fonden*.
2. Fonden ska bestå av fondmedel enligt Unescos finansreglemente.
3. Fondens tillgångar ska bestå av
  - a) bidrag från konventionsstaterna,
  - b) medel som anvisats för ändamålet av Unescos generalkonferens,
  - c) bidrag, donationer eller legat från
    - i) andra stater,
    - ii) organisationer och program i Förenta nationernas system, särskilt Förenta nationernas utvecklingsprogram (UNDP), samt andra internationella organisationer,
    - iii) offentliga eller privata organ eller enskilda personer,
  - d) eventuell ränta på fondmedel,
  - e) medel från insamlingar och intäkter från evenemang som anordnas till förmån för fonden och
  - f) alla andra tillgångar som är tillåtna enligt fondens stadga, som ska utarbetas av kommittén.
4. Beslut om kommitténs användning av tillgångarna ska fattas på grundval av riktlinjer antagna av generalförsamlingen.
5. Kommittén får ta emot bidrag och andra former av bistånd för allmänna eller särskilda ändamål som hänför sig till bestämda projekt, under förutsättning att de har godkänts av kommittén.
6. Bidrag till fonden får inte förenas med politiska, ekonomiska eller andra villkor som är oförenliga med denna konventions syften.

### **Artikel 26 Konventionsstaternas bidrag till fonden**

1. Utan att det inverkar på frivilliga tilläggsbidrag åtar sig konventionsstaterna att minst vartannat år till fonden betala ett bidrag vars storlek, i form av en enhetlig procentsats som är gemensam för alla stater, ska fastställas av generalförsamlingen. Generalförsamlingens beslut ska fattas med enkel majoritet av närvarande och röstande konventionsstater som inte har avgivit en förklaring enligt punkt 2 i denna artikel. En konventionsstats bidrag får under inga omständigheter överstiga 1 procent av dess bidrag till Unescos ordinarie budget.
2. Varje stat som avses i artikel 32 eller 33 i denna konvention kan dock när den deponerar sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument förklara att den inte ska vara bunden av bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel.

3. En konventionsstat som har avgivit en förklaring enligt punkt 2 i denna artikel ska sträva efter att återta denna genom att underrätta Unescos generaldirektör. Återtagandet av förklaringen träder dock inte i kraft med avseende på den statens obligatoriska bidrag förrän den dag då den påföljande generalförsamlingen öppnas.
4. För att kommittén effektivt ska kunna planera sin verksamhet ska bidragen från konventionsstater som har avgivit en förklaring enligt punkt 2 i denna artikel betalas regelbundet minst vartannat år och i möjligaste mån motsvara de bidrag de skulle ha betalat om de hade varit bundna av bestämmelserna i punkt 1.
5. En konventionsstat som är i dröjsmål med betalningen av sitt obligatoriska eller frivilliga bidrag för det löpande året och för det omedelbart föregående kalenderåret ska inte kunna väljas till medlem av kommittén. Denna bestämmelse gäller dock inte det första valet. Mandattiden för en sådan stat som redan är medlem av kommittén ska upphöra vid det val som avses i artikel 6.

#### **Artikel 27 Frivilliga ytterligare bidrag till fonden**

Konventionsstater som önskar lämna frivilliga bidrag utöver dem som avses i artikel 26 ska så snart som möjligt meddela kommittén så att den kan planera sin verksamhet med hänsyn till detta.

#### **Artikel 28 Internationella insamlingskampanjer**

Konventionsstaterna ska i möjligaste mån stödja internationella insamlingskampanjer som anordnas till förmån för fonden under beskydd av Unesco.

### **VII. Rapporter**

#### **Artikel 29 Rapporter från konventionsstaterna**

Med beaktande av de former och den periodicitet som kommittén bestämmer, ska konventionsstaterna avge en rapport till kommittén om de lagstiftande, administrativa och andra åtgärder som vidtagits för denna konventions tillämpning.

#### **Artikel 30 Rapporter från kommittén**

1. Kommittén ska, med utgångspunkt i sin verksamhet och på grundval av konventionsstaternas rapporter enligt artikel 29, avge en rapport till generalförsamlingen vid varje möte.
2. Unescos generalkonferens ska tillställas denna rapport.

## **VIII. Övergångsbestämmelse**

### **Artikel 31 Förhållandet till förklaringen om mästerverk som ingår i mänsklighetens muntliga och immateriella kulturarv**

1. Innan denna konvention träder i kraft ska kommittén ta upp de mästerverk som förklarats ingå i mänsklighetens muntliga och immateriella kulturarv i förteckningen över mänsklighetens immateriella kulturarv.
2. Upptagandet av dessa mästerverk i förteckningen över mänsklighetens immateriella kulturarv ska inte på något sätt påverka kriterierna för framtida införanden som beslutas enligt artikel 16.2.
3. Inga ytterligare förklaringar kommer att göras efter denna konventions ikraftträdande.

## **IX. Slutbestämmelser**

### **Artikel 32 Ratifikation, godtagande och godkännande**

1. Denna konvention ska ratificeras, godtas eller godkännas av stater som är medlemmar i Unesco i enlighet med deras respektive konstitutionella förfaranden.
2. Ratifikations-, godtagande- och godkännandeinstrument ska deponeras hos Unescos generaldirektör.

### **Artikel 33 Anslutning**

1. Denna konvention ska vara öppen för anslutning av alla stater som inte är medlemmar i Unesco och som av organisationens generalkonferens bjuds in att ansluta sig till den.
2. Konventionen ska även vara öppen för anslutning av territorier med fullständigt internt självstyre som erkänts som sådana av Förenta nationerna men som inte har uppnått fullständig självständighet enligt generalförsamlingens resolution 1514 (XV) och som har behörighet att besluta om de frågor som omfattas av denna konvention, däribland behörighet att ingå avtal om sådana frågor.
3. Anslutningsinstrumentet ska deponeras hos Unescos generaldirektör.

### **Artikel 34 Ikraftträdande**

Denna konvention träder i kraft tre månader efter dagen för deponering av det trettionde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet men endast i förhållande till de stater som har deponerat sina respektive ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument på eller före denna dag. I förhållande till varje annan stat träder konventionen i kraft tre månader efter det att staten i fråga deponerat sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument.

### **Artikel 35 Federala eller icke-enhetliga konstitutionella författningar**

Följande bestämmelser ska gälla för konventionsstater som har en federal eller icke-enhetlig författning:

a) Vad beträffar bestämmelser i denna konvention vars genomförande faller under den federala eller centrala lagstiftande myndighetens jurisdiktion, ska den federala eller centrala regeringens skyldigheter vara desamma som för de konventionsstater som inte är förbundsstater.

b) Vad beträffar bestämmelserna i denna konvention vars genomförande faller under enskilda delstaters, länders, provinsers eller kantoners jurisdiktion som enligt sin federala författning inte har skyldighet att stifta lagar, ska den federala regeringen upplysa de behöriga myndigheterna i sådana stater, länder, provinser eller kantoner om nämnda bestämmelser och rekommendera att de antas.

### **Artikel 36 Uppsägning**

1. Varje konventionsstat kan säga upp konventionen.
2. Uppsägning ska ske genom ett skriftligt dokument, som ska deponeras hos Unescos generaldirektör.
3. Uppsägningen träder i kraft tolv månader efter mottagandet av den skriftliga uppsägningen. Den ska inte på något sätt inverka på den uppsägande statens ekonomiska förpliktelser förrän den dag då uppsägningen träder i kraft.

### **Artikel 37 Depositarie**

Unescos generaldirektör ska i egenskap av depositarie för denna konvention underrätta de stater som är medlemmar av organisationen, de stater som inte är medlemmar av organisationen som avses i artikel 33 samt Förenta nationerna om deponering av alla ratifikations-, godtagande-, godkännande- och anslutningsinstrument som avses i artikel 32 och 33 och om uppsägningar enligt artikel 36.

### **Artikel 38 Ändringar**

1. En konventionsstat får genom skriftligt meddelande till Unescos generaldirektör föreslå ändringar i konventionen. Generaldirektören ska delge alla konventionsstater ändringsförslagen. Om minst hälften av konventionsstaterna, inom sex månader från dagen för delgivningen av ändringsförslagen, är positivt inställda till förslagen i sina svar, ska generaldirektören lägga fram ändringsförslagen vid generalförsamlingens nästa möte för diskussion och eventuellt antagande.
2. Ändringar ska antas med två tredjedels majoritet av närvarande och röstande konventionsstater.
3. När ändringar i denna konvention har antagits ska de underställas konventionsstaterna för ratifikation, godtagande, godkännande eller anslutning.

4. Ändringar ska träda i kraft tre månader efter deponeringen av de instrument som avses i punkt 3 i denna artikel av två tredjedelar av konventionsstaterna, men endast för konventionsstater som har ratificerat, godtagit, godkänt eller anslutit sig till ändringarna. Därefter ska ändringen i fråga träda i kraft för varje konventionsstat som ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till den tre månader

efter dagen för statens deponering av sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande eller anslutningsinstrument.

5. Det förfarande som anges i punkt 3 och 4 ska inte gälla ändringar i artikel 5 rörande antalet medlemmar i kommittén. Dessa ändringar träder i kraft den dag de antas.

6. En stat som tillträtt denna konvention efter ikraftträdandet av ändringar i enlighet med punkt 4 i denna artikel ska, om inte annan avsikt anmäls, anses

- a) som en part i konventionen med dessa ändringar och
- b) som en part i den oförändrade konventionen i förhållande till andra konventionsstater, som inte är bundna av ändringarna.

#### **Artikel 39 Giltiga texter**

Denna konvention har upprättats på arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska, vilka sex texter är lika giltiga.

#### **Artikel 40 Registrering**

I enlighet med artikel 102 i Förenta nationernas stadga ska denna konvention registreras hos Förenta nationernas sekretariat på begäran av Unescos generaldirektör. Upprättad i Paris den 3 november 2003 i två autentiska exemplar som undertecknats av ordföranden i generalkonferensens trettioandra möte och av Unescos generaldirektör. Dessa båda kopior ska deponeras i Unescos arkiv.

Bestyrkta kopior ska tillställas alla stater som avses i artiklarna 32 och 33 samt Förenta nationerna.

Ovanstående text är konventionens autentiska text, härigenom vederbörligen antagen av Unescos generalkonferens vid dess trettioandra möte, som hölls i Paris och förklarades avslutat den 17 oktober 2003.

Till bekräftelse härav har de undertecknade undertecknat denna konvention den 3 november 2003.

Ordföranden i generalkonferensen

Generaldirektören

## BILAGA 2

### Terminologi

#### **Community = grupp, gemenskap (sv.)**

Specificerar elementets lokala och i vissa fall även dess geografiska anknytning. Begreppet är en samlad beteckning för grupper/gemenskaper och lokalsamhällen. Lokala grupper kan även vara subkulturer och andra former av gemenskaper.

#### **Consultative Body (CB) = konsultativt organ (sv.)**

Det konsultativa organet utgörs av sex ackrediterade NGO:er samt sex fristående experter, utsedda av kommittén med hänsyn till geografisk representation och kunskap inom olika domänområden. Den granskar nomineringar till listan över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggnad, förslag till registret över bästa metodiska exempel samt ansökningar från fonden på mer än 25.000 US dollar. Det konsultativa organet utarbetar ett beslutsunderlag med rekommendationer till kommittén (Konventionens operativa direktiv, 1.7 - 26).

#### **Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage = Konventionen om tryggnad av det immateriella kulturarvet (sv.)**

Konventionen utarbetades efter beslut av Unescos generalkonferens år 2001. Förslaget väcktes bland annat mot bakgrund av ökade krav från utvecklingsländerna på att immateriella kulturarv skulle kunna tryggas på liknande sätt som världsarven. Konventionen antogs vid generalkonferensen 2003, trädde i kraft 2006 och ratificerades av Sverige 2011.

#### **Domain = domän (sv.)**

Betecknar konventionens tematiska indelning enligt följande:

- a) Oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage
- b) Performing arts
- c) Social practices, rituals and festive events
- d) Knowledge and practices concerning nature and the universe
- e) Traditional craftsmanship.

*Svensk översättning:*

- a) Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av immateriella kulturarv
- b) Framföranden
- c) Sociala sedvänjor, ritualer och högtider
- d) Kunskap och sedvänjor rörande naturen och universum
- e) Traditionell hantverkskunskap



**Element = element (sv.)**

Internationell beteckning för immateriella kulturarv som finns på förteckningar och listor.

**Experts = experter (sv.)**

Experter kan vara fristående eller finnas inom olika NGO:er. Konventionsstaterna uppmanas att samarbeta med experter inom olika domänområden.

**General Assembly (GA) = generalförsamlingen (sv.)**

Generalförsamlingen utgör konventionens högsta beslutande organ och består av de stater som har undertecknat konventionen. Generalförsamlingen utfärdar även strategiska riktlinjer för genomförandet av konventionen och väljer de ledamöter som ska sitta i den mellanstatliga kommittén.

**Intangible Cultural Heritage, ICH (definieras i konventionstexten) = Immateriella kulturarv (sv.)**

**Intergovernmental Committee = mellanstatliga kommittén (sv.)**

Kommittén ansvarar för genomförandet av konventionen på internationell nivå. Den granskar konventionsstaternas periodiska rapportering samt fattar beslut om inskriptioner på de två listorna. Kommittén består av 24 stater, som väljs enligt principen om rättvis geografisk representation. Varje land representeras av en delegat, som kan vara assisterad av exempelvis rådgivare och experter. Konventionsstaterna ska utse delegater som är kvalificerade inom konventionens olika tematiska områden. Kommittén förnyas till hälften vartannat år.

**Inventories = förteckningar (sv.)**

I artikel 12 i konventionstexten fastslås att varje konventionsstat ska upprätta en eller flera förteckningar över de immateriella kulturarv som finns inom landets territorium. Samtidigt ger konventionen varje enskild part stor frihet att göra detta på ett sätt som är anpassat till den egna situationen. Ett medlemsland kan således välja att antingen skapa en övergripande förteckning eller flera mer begränsade sådana.

**Lists = listor (sv.)**

Finns på den internationella nivån. Enligt konventionstexten kan varje konventionsstat nominera till

**a) Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity**

**Representativ lista över mänsklighetens immateriella kulturarv (sv.)**

Den representativa listan över mänsklighetens immateriella kulturarv har en mer allmängiltig inriktning och som mål att återspegla det immateriella kulturarvets mångfald och väcka insikt om dess unika värde.

## **b) List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding**

### **Lista över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggnad (sv.)**

Listan över immateriella kulturarv som har behov av omedelbart tryggnad utgörs av immateriella kulturarv där såväl berörda gemenskaper/kulturbärare som medlemslandet anser att åtgärder omgående bör vidtas för att de ska bevaras. Listan bidrar till att mobilisera internationellt samarbete och bistånd för att utveckla och verkställa lämpliga tryggnadsåtgärder.

### **Nod**

Noden utgörs av den ansvariga myndigheten inom varje domän. Noden är vidare såväl samordnare som samarbetspart till rådet, den samordnande myndigheten och de i nätverket ingående organisationerna/föreningarna m.fl. organisationsformer. Runt varje nod finns nätverk.

### **Non-governmental organizations (NGOs) = icke-statliga organisationer (NGO:er) (sv.)**

Ideella organisationer, experter, kunskapscentra och forskningsinstitut spelar en avgörande roll när det gäller tryggnaden av det immateriella kulturarvet. Ideella aktörer inom det immateriella kulturarvsfältet vilka uppfyller de kriterier som anges i paragraf 91 i konventionens operativa direktiv har möjlighet att ansöka om ackreditering för att bistå kommittén med rådgivning.

### **Register of Best Safeguarding Practices = register över bästa metodiska exempel (sv.)**

Registret innehåller program, projekt och aktiviteter som bäst återspeglar konventionens principer och mål. Projekten ska utgöra en förebild och inspiration för arbetet med konventionen och visa på effektiva åtgärder för tryggnad av olika former av immateriella kulturarv.

### **Subsidiary body (SB) = biträdande organ (sv.)**

Det biträdande organet inrättas i enlighet med artikel 21 i kommitténs arbetsordning (Rules of Procedure). Inför varje kommittémöte ska det biträdande organet ge en översikt av de nominerade elementen samt lämna en rapport om hur de olika ansökningarna har bedömts.

Det biträdande organet ska särskilt i sin utvärdering bedöma varje nominering i enlighet med gällande kriterier samt rekommendera kommittén att skriva in/eller inte skriva in ett element, alternativt att remittera ansökan till berörd konventionsstat för kompletterande information (inscription/non-inscription/referall).

## BILAGA 3

### Deltagare i arbetsgruppen

Följande personer/organisationer har helt eller delvis deltagit i arbetsgruppens möten under 2011–2013:

Gunnar Almevik, Hantverkslaboratoriet

Anna-Karin Andersson, Ideell kulturallians

Henrik Barruk, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå

Camilla Brodin, Riksarkivet, Landsarkivet i Göteborg

Katarina Ek-Nilsson, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala

Jonas Engman, Nordiska museet, Stockholms universitet

Lars Farago, Riksförbundet för Folkmusik och Dans/Ideell kulturallians

Per Gustavsson, Berättarnätet Kronoberg

Banafsheh Hejazi, Riksteatern

Charlotte Hyltén-Cavallius, Mångkulturellt centrum/Stockholms universitet

Susanne Idivuoma, Sametinget

Helga Janse, Riksantikvarieämbetet

Ingrid Johansson Lind, Institutet för språk och folkminnen

Raija Kangassalo, Institutet för språk och folkminnen, Språkrådet

Sunna Kuoljok, Ájtte Svenskt Fjäll- och Samemuseum

Dan Lundberg, Statens musikverk, Svenskt visarkiv

Kerstin Lundman, Svenska Unescorådet/Utbildningsdepartementet

Gert Magnusson, Riksantikvarieämbetet

Eva Myrdal, Världskulturmuseerna

Leif Nilsson, Institutet för språk och folkminnen, Namnarkivet i Uppsala

Mats Nilsson, Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet

Annika Nordström, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg

Susanne Nylund Skog, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala

Meg Nömgård, Sagomuseet

Eva Ohlsson, Nämnden för hemslöjdsfrågor

Friedrike Roedenbeck, Nämnden för hemslöjdsfrågor

Annika Sjöberg, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg

Ulrika Sjöberg, Institutet för språk och folkminnen

Ulrika Sturesdotter Andersson, Riksarkivet

Per Svensson, Kulturrådet

Stina Westerberg, Statens musikverk

## Deltagare i nod A. Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet. Sociala sedvänjor, riter och högtider samt Kunskap och sedvänjor rörande universum

Följande personer/institutioner/föreningar har helt eller delvis deltagit i nodens möten under 2011 – 2013:

Tuula Autio, Upplandsmuseet  
Henrik Barruk, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt-, ornamns- och folkminnesarkivet i Umeå  
Camilla Brodin, Riksarkivet, Landsarkivet i Göteborg  
Diana Chafik, Nordiska museet  
Katarina Ek-Nilsson, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala  
Jonas Engman, Nordiska museet, Stockholms universitet  
Lars Farago, Ideell kulturallians  
Per Gustavsson, Berättarnätet Kronoberg  
Charlotte Hyltén-Cavallius, Mångkulturellt centrum  
Rickard Isaksson, Svenska kyrkan  
Sunna Kuoljok, Ájtte Svenskt Fjäll- och Samemuseum  
Håkan Liby, Upplandsmuseet  
Eva Myrdal, Världskulturmuseerna  
Bo Nilsson, Föreningen Norden/Västerbottens läns hembygdsförbund  
Annika Nordström, Institutet för språk och folkminnen  
Susanne Nylund Skog, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala  
Meg Nömgård, Sagomuseet  
Margareta Persson, Nordiska museet  
Ann Pettersson, Hembygdsförbundet  
Markku Peura, Sverigefinska skolan  
Urban Schwalbe, Försvarets traditionsnämnd, Statens försvarshistoriska museer  
Annika Sjöberg, Institutet för språk och folkminnen  
Ulrika Sjöberg, Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala  
Göran Sjögård, Folkklivsarkivet i Lund  
Ulrika Sturesdotter Andersson, Riksarkivet  
Richard Tellström, Campus Grythyttan, Örebro Universitet  
Peter Zander, Armémuseum

## Deltagare i nod B. Traditionell hantverkskunskap

Följande personer/institutioner/föreningar har helt eller delvis deltagit i nodens möten under 2011 – 2013:

Gunnar Almevik, Hantverkslaboratoriet

Kerstin Andersson Åhlin, Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund

Karin Blent, Skansen

Marie Ekstedt Bjersing, Sätergläntan, Hemslöjdens gård

Sara Gühne, Skansen

Börje Hagman, Sveriges hantverksråd, Stiftelsen Hantverk och utbildning

Per-Stefan Labba, Samernas utbildningscentrum

Cortina Lange, Skansen

Mia Lindgren, Slöjd i Väst, Västarvet/Västra Götalandsregionen

Johan Knutsson, Linköpings universitet

Torsten Nilsson, Arbetets museum

Annika Nordström, Institutet för språk och folkminnen

Mari-Ann Nutti, Sameslöjdsstiftelsen

Eva Ohlsson, Nämnden för hemslöjdsfrågor

Anneli Palmsköld, Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet

Lars Petersson, Örebro läns museum

Friedrike Roedenbeck, Nämnden för hemslöjdsfrågor

Renée Rudebrant, Sätergläntan, Hemslöjdens gård

Annika Sjöberg, Institutet för språk och folkminnen

Lars Strömberg, Textilhögskolan i Borås

## Deltagare i nod C. Framföranden (musik, dans, teater etc.)

Följande personer/institutioner/föreningar har helt eller delvis deltagit i nodens möten under 2011 – 2013:

Alf Arvidsson, Institutionen för kultur och medievetenskaper – Umeå universitet

Maria Bojlund, Eric Sahlström Institutet

Lars Farago, Riksförbundet för Folkmusik och Dans/Ideell kulturallians

Per Gudmundsson, Folkmusikens hus

Marianne Halling, Svenska Folkdansringen

Banafsheh Hejazi, Riksteatern

Esbjörn Hogmark, riksspelman

Charlotte Hyltén-Cavallius, Mångkulturellt centrum

Raija Kangassalo, Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen

Ellen Marit Labba, Giron sámi teahter

Dan Lundberg, Svenskt visarkiv, Statens musikverk

Krister Malm, The Swedish National Committee of International Council for Traditional Music

Mats Nilsson, Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet

Annika Nordström, Institutet för språk och folkminnen

Anna Nyander, Dansarkivet, Svenskt visarkiv

Björn Olsson, Svenska Folkdansringen

Annika Sjöberg, Institutet för språk och folkminnen

Tommy Sjöberg, Folkmusikens hus

Krister Stoor, Umeå universitet

Karin Strand, Svenskt visarkiv, Svenska visakademien

Per Svenson, Statens kulturråd

Ingela Thalén, Svenska Folkdansringen

Stina Westerberg, Statens musikverk

## Deltagare i nod D. Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med landets materiella kulturarv och kulturmiljöer

Följande personer/institutioner/föreningar har helt eller delvis deltagit i nodens möten under 2011 – 2013:

Åsa Ahrland, Sveriges lantbruksuniversitet  
Kjell-Åke Aronsson, Åttte Svenskt Fjäll- och Samemuseum  
Lena Bergils, Gävleborgs fäbodförening  
Kerstin Bergström, Arbetslivsmuseernas samarbetsråd/Sveriges Segelfartygsförening  
Ellacarin Blind, Svenska Samernas Riksförbund  
Maria Blombärg, Föreningen för Ålakustens ålafiske som världsarv  
Annika Dahlberg, Institutionen för Naturgeografi och Kvartärgeologi, Stockholms universitet  
Marcus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet  
Kelvin Ekeland, Gävleborgs fäbodförening  
Carl-Eric Ericsson, Föreningen för Ålakustens ålafiske som världsarv  
Lisbeth Flising, Svenska Örtasällskapet  
Lena Flodin, Statens fastighetsverk  
Viktoria Hallberg, Sveriges Hembygdsförbund  
Helga Janse, Riksantikvarieämbetet  
Fredrik Juuso, Svenska Samernas Riksförbund  
Ewa Ljungdahl, Gaaltije, sydsamiskt kulturcentrum i Östersund  
Per Malmer, Föreningen för Ålakustens ålafiske som världsarv  
Maja Mella, Svenska Tornedalingars Riksförbund  
Linnea Nylund, Svenska Tornedalingars Riksförbund  
Pauline Palmcrantz, Föreningen Sveriges Fäbodbrukare  
Göran Rune, Skogsstyrelsen  
Håkan Tunon, Centrum för biologisk mångfald

## Minnesanteckningar från den 22–23 oktober 2012

A. Nordström & A. Sjöberg (2012-11-23)

Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet

### **“Open ended intergovernmental working group on the ‘right’ scale or scope of an element”**

22–23 oktober 2012, Paris

#### **Bakgrund**

Vid det 6:e kommittémötet på Bali 2011 beslöt The Intergovernmental Committee att ett öppet arbetsgruppsmöte skulle anordnas före det 7:e kommittémötet för att diskutera kulturarvens storlek och utbredning. Mötet skulle ge tillfälle att diskutera och reflektera över en rad återkommande frågor som har väckts av konventionsstaterna, av kommittén och av de rådgivande organen.

En stor utmaning har varit att förstå vilken storlek som de förtecknade och nominerade kulturarven ska ha och framförallt vilken storlek som är lämplig för olika syften och skilda sammanhang. När ett av de rådgivande organen, ”Subsidiary Body”, 2009 och 2010 granskade nomineringarna till den representativa listan såg de exempelvis behovet av att precisera flera av elementens storlek. Det finns såväl små, som omfattande kulturarv på listan över representativa kulturarv – och önskemål om att mer eller mindre skriva in hela samhällen där. Ytterligare en fråga rör likheter mellan flera nominerade element. En del stater har nominerat element som liknar varandra. Ska dessa slås ihop eller behandlas var för sig? Andra har nominerat ett brett kulturarv, som i sig omfattar en mindre del som de vid ett senare tillfälle vill föra upp på någon av listorna. En annan fråga rör nomineringar av alltför övergripande element där konturerna är oklara, som exempelvis innehåller uttryck från flera olika domänområden.

Under dag ett presenterades fyra underlag utifrån skilda teman och diskussioner fördes i anslutning till dem. Under dag två fördjupades och vidgades diskussionen och resulterade i synpunkter och förslag inför kommittémötet i december 2012.



## Diskussionsunderlag

### **1. Begreppet ”element” vid utarbetandet av 2003 års konvention och ”Operational Guidelines” (OG). Riex Smeets.**

Begreppet ”element” används genomgående i den ursprungliga franska konventionstexten när den talar om immateriella kulturarvsuttryck. I den engelska texten används omväxlande ”element” och ”item” (objekt). I samband med företeckningar och listor används på såväl franska som engelska beteckningen element.

Det har varit en praktisk lösning, ett neutralt begrepp, som kan omfatta många former av kulturarv. Begreppet definierades aldrig i samband med 2003 års konvention. Numera har det godtagits av många länder (även om alternativa termer används också, som ”uttryck”, ”praxis”, ”det berörda immateriella kulturarvet” osv.). Det finns en mängd lösningar när det gäller att översätta ”element” till olika språk. Det diskussionsunderlag som utarbetats av Riex Smeets beskriver också hur det internationella tänkandet kring olika begrepp har förändrats under de senaste fyra decennierna. Riex menar att utvecklingen av en gemensam terminologi kan ses i ljuset av förändrade föreställningar om kulturarv, vilket bl.a. uttryckts vid Unescos möten och det gemensamma arbete som utförts inom World Intellectual Property Organization (WIPO).

Under de senaste decennierna har det skett en övergång från en tidigare inriktning mot att dokumentera, skydda och främja individuella uttryck av folklöre till ett alltmer växande intresse för kulturarvens levande och föränderliga karaktär. Från början talades inte så mycket om de specifika kulturarven utan mer om kulturarv och domäner. Även om det efter hand har utvecklats en mer dynamisk uppfattning av det immateriella kulturarvet, finns fortfarande ett intresse för specifika kulturyttringar.

### **2. Inventering av de element som finns inskrivna på listorna: trender, kategorier och exempel. Toshiyuko Kono.**

Dokumentet analyserar ett stort antal av de element som är inskrivna på Den representativa listan över mänsklighetens kulturarv och Listan över kulturarv som har omedelbart behov av tryggnad. Kono har bl.a. utgått från vilka domäner elementen ingår i och storleken på de samhällen eller grupper där de förekommer. Uppgifterna visar på en mångfald av förhållanden och praktiker, som såväl innefattar informell som formell överföring. Flera element är inskrivna i flera domäner.

De element som rör ”kunskaper och praktiker rörande naturen och universum” förekommer oftast endast i denna domän, medan exempelvis performans och ritualer ofta finns listade i båda dessa två domäner. Det verkar också som om Listan över kulturarv som har omedelbart behov av tryggnad innehåller flera element som utövas

av relativt små samhällen, jämfört med de element som finns på den representativa listan, vilka oftare praktiseras av betydligt större samhällen. Ett elements utbredning kan variera från endast fem personer till en hel nation, till exempel Den gastronomiska måltiden i Frankrike. På vilken nivå ska man lägga sig?– ”All-inclusive” eller mikroelement?

### **3. Möjliga sätt att hantera element som liknar varandra: utvidgning av ett redan inskrivet element och utnämning av seriella element. Ahmed Skounti.**

Det tredje underlaget behandlar frågan om likhet mellan element och praktiska lösningar när liknande element ska förtecknas eller nomineras till listorna. Många kulturarv är lika och på samma gång olika. ”Communities” vill gärna se olikheter, medan forskare väljer att se likheter. Stater kan opponera sig när andra har nominerat element som liknar deras egna. I förhållande till diaspora och migration blir detta en alltmer angelägen fråga, som väcker en mängd tekniska och processuella följdfrågor. Det borde exempelvis finnas möjligheter att ansluta ett element till en tidigare nominering eller att lista flera liknande element samtidigt.

De aktuella operativa direktiven tillåter inte att ett element kopplas till en tidigare nominering utan att den stat som ursprungligen nominerade elementet ger sitt godkännande. Skounti föreslår att befintliga multinationella inskriptioner på listorna med fördel kan tänkas benämnas ”seriella element” och att begreppet seriella element kan tjäna bra för både nationella och multinationella nomineringar. Vidare betonar han vikten av samtycke bland utövarna och de berörda sociala gemenskaperna.

### **4. Rätt för vilken kontext? Praktiska exempel från förteckningsarbete och listning samt för att trygga och öka medvetenheten om immateriella kulturarv. Maria Cecilia Londres Fonseca.**

Frågan om kontexten, sammanhanget, är särskilt relevant när man diskuterar elementens omfattning och utbredning. Det fjärde underlaget undersöker olika överväganden på lokal, nationell eller internationell nivå, som kan avgöra vad som nomineras till någon av listorna eller hur man ska avgränsa ett element vid förteckningsarbete eller förbereder tryggandeåtgärder.

Brasilien har lång erfarenhet av förteckningsarbete. Den nationella inventeringen förtecknar exempelvis fem olika uttryck för samba, varav den historiskt äldsta var den första som fördes upp på en förteckning och som därefter nominerades till Masterpieces of the world. Senare blev den integrerad i konventionens representativa lista. Det var

dock inte alla varianter av samba som ansågs lämpliga, bland annat beroende på att vissa former har inslag av ockultism.

En av de första frågor som uppkom vid förteckningsarbetet var hur man organiserar den information som samlas in. Vad kan anses vara ”rätt kriterier” för att införa ett element på en förteckning? Denna arbetsgrupp bör diskutera elementens storlek och omfattning i förhållande till deras sammanhang. Konventionen är tydlig i att för såväl samhällen, som grupper och individer är det egna kulturarvet viktigt och därför kan förteckningar innehålla inslag av mindre utbredda uttryck eller relaterade element som definieras ur olika befolkningsgruppers synvinkel.

De brasilianska erfarenheterna visar att något som är rätt för en kontext inte behöver vara rätt för en annan, och att det inte kan finnas en ”one-size-fits-all” när det gäller ett elements storlek eller omfång

## **Diskussioner och förslag**

På en internationell nivå kommer man att hålla sig till termen element, som en neutral term. Alla länder måste utveckla en terminologi, även vid förteckningsarbetet, med ett förståeligt språk och så nära det internationella språket som möjligt. Vi ska inte använda den äldre beteckningen ”masterpieces” eftersom detta kan skapa hierarkier, utan sträva efter ett så neutralt uttryck som möjligt, vilket ska kunna omfatta alla domäner. Det betonades att immateriella kulturarv inte ska representera nationer utan istället gemenskaper eller grupper av människor.

Mötet menade att det inte är lämpligt att använda uttrycket ”multinationella kulturarv” (multi-national), utan förslog istället ”delade kulturarv” (shared). När det gäller elementens omfattning föreslogs också en förändring i Operational Guidelines, som säger att en utökning av ett element på listorna kan göras, inte bara inom en stat utan också tillsammans med ytterligare stater. Om pepparkaksbak finns på listan, nominerat av Kroatien, ska exempelvis Ungern kunna ansluta sig till detta element.

Mötet föreslog att ansökningar ska förenklas genom att alla stater inte behöver börja om från början när det är en galler en utökning. Det räcker med att den stat som vill ansluta sig till ett element gör ett eget underlag och att de berörda staterna säger ja. Vad händer om de stater som redan har ett element inskrivet säger nej till någons förfrågan om att ansluta sig? I förteckningar kan stater ange flera gemenskaper som utövare men på listorna är det alltid endast en som presenteras. Terminologin när flera liknande element ska skrivas in på förteckningar eller listor diskuterades också, ”seriella element” och ”familjer av element” föreslogs .

När det gäller elementens storlek menade mötet att såväl mindre som mer omfattande element fortfarande ska kunna förtecknas/nomineras till listor och att fortsättningsvis använda termerna övergripande element och mikroelement. Det är upp till staterna att förklara storleken på och i vilken kontext deras kulturarv finns. Sekretariatet bör utveckla handledningar för att staterna ska kunna upprätta liknande förteckningar.

Mötet uttalade också vikten av att uppmuntra multikulturella nomineringar. Vissa stater är rädda för att arbetet kan gå åt ett håll där listorna kommer att påminna om förteckningar. Andra ville aldrig ha några listor i anslutning till denna konvention, utan istället företeckningar som kan visa upp en större bredd och mångfald och vara mer demokratiska. Röster höjdes för att istället för att ständigt hamna i diskussioner om listor fokusera på metodiska frågor.

Sekretariatet menade att denna typ av möten är nödvändiga eftersom konventionen är så ny. Den antogs 2003, men har bara fungerat i fyra, fem år. Det är detsamma för alla konventioner. Trots de långa diskussionerna som föregick denna konventionstext och ”Operational Guidelines” är tolkningen inte klar. Alla tolkar inte texterna på samma sätt. Sekretariatet påminde om det viktiga internationella och pedagogiska arbetet med strategier för att bevara och förmedla immateriella kulturarv över hela världen.

Konventionen handlar inte främst om listor. Just nu arbetar 75 instruktörer/lärare runt om i världen, mest i Afrika, med metodisk strategi, för att implementera konventionen. 55 olika utvecklingsländer deltar i tvååriga program, där syftet inte främst är att utarbeta underlag till listor, utan att utveckla infrastrukturen för att förbättra situationen för de immateriella kulturarven.

Konventionen är klar när det gäller den representativa listan; den är inte lika central som för världsarvskonventionen. Flera möten av detta slag kommer att äga rum; det är ett sätt att fortsätta att bygga upp konventionen.

